

MORAVSKÁ
ZEMSKÁ
KNIHOVNA

DUHA

Informace
o knihách
a knihovnách
z Moravy

studie/články
veřejné knihovny
medailon
konference/akce
informace pro knihovny
z činnosti MZK
recenze
rozhovor

3-4 / 2013

Duha online: <http://duha.mzk.cz>

Obsah

úvodník

Studie/články	Nové prostory Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně – <i>Petr Všecký</i>	2
	Knihovny a stakeholders – <i>Marie Šedá</i>	7
	Knihovní systémy a jejich integrace do CPK – <i>Petr Žabička</i>	10
	České e-knihy v českých knihovnách: ekonomická studie – <i>Radka Římanová</i>	15
Dvacet let českého knihovnictví	Rozhovor s Vojtěchem Balíkem – <i>Tomáš Gec</i>	18
Veřejné knihovny	Obecní knihovna Moravany u Brna na nové adrese – <i>Miroslava Horejsková</i>	23
	Bezbariérové knihovny – <i>Zuzana Vrtalová</i>	26
	365 dní s knihovnou „Na křižovatce“ – <i>Pavla Minaříková, Lenka Kupková, Kateřina Rovná, Edita Vališová</i>	28
Konference/akce	Celostátní seminář Regionální funkce knihoven 2013 – <i>Monika Kratochvílová</i>	31
	Seminář IVIG 2013 – <i>Martina Machátová</i>	33
	Seminář Co se skrývá za vyhledáváním aneb Searching Session NTK 2013 – <i>Monika Hampacherová</i>	35
Informace pro knihovny	Koha – knihovní systém s otevřeným zdrojovým kódem – <i>Josef Moravec</i>	37
	Rešeršní strategie a rešeršní služby I. – <i>Richard Papík</i>	40
	Představujeme vysokoškolské knihovny	
	Ústřední knihovna Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity – <i>Irena Šlégllová, David Humpolík</i>	44
Z činnosti MZK	Slavnostní setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje se konalo již potřetí – <i>Monika Kratochvílová</i>	47
	InfoUSA v prvním pololetí 2013 – <i>Marie Matoušková</i>	52
Medailon	Ivan Blatný – <i>Jan Šmarda</i>	54
Recenze	Z dějin knihoven – <i>Jaromír Kubiček</i>	57
	Mizející – <i>Pavel Kotrla</i>	59
	Monografie o českém historickém románu – <i>Jiří Poláček</i>	60
Regionální nakladatelství	Knihy Zlín – <i>Marek Turna</i>	62
Knihovnické časopisy	ZVUK Zlínského kraje – časopis pro kulturu a společenské dění – <i>Pavla Gajdošíková, Eva Pavlíčková</i>	64
Rozhovor	Rozhovor s Jiřím Šilhou – <i>Tomáš Gec</i>	65

DUHA. Informace o knihách a knihovnách z Moravy. Ročník 27 (podzim-zima 2013), číslo 3-4.

Vydává **Moravská zemská knihovna v Brně** pro potřebu knihoven, knižního obchodu, nakladatelství a literárních pracovníků.

Adresa vydavatele a redakce:

Moravská zemská knihovna v Brně

Kounicova 65a, 601 87 Brno

Telefon: 541 646 128

E-mail: duha@mzk.cz

IČ 094943, DIČ CZ00094943.

Vedoucí redaktorka: Jana Nejezchlebová.

Redakční rada: Martina Bartáková,

Libuše Foberová, Tomáš Gec,

Monika Kratochvílová (výkonný redaktor, jazyková korektura),

Jan Lidmila (technický redaktor).

Foto na přední obálce:

Interiéry Městské knihovny v Moravském Krumlově po rekonstrukci.

Knihovna byla otevřena u příležitosti Týdne knihoven.

Autorka fotografie: Radmila Dvořáková.

Grafické zpracování a předtisková příprava: Pavel Václav Vaščík.

Tiskne CCB, spol. s r. o., Okružní 19, Brno.

Vychází 2x ročně (4x ročně on-line).

Náklad 600 výtisků. Rozšiřování bezplatné.

Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 1804-4255

(Online), ISSN 0862-1985 (Print).

Vážené čtenářky,

Vážení čtenáři,

v druhém pololetí roku 2013 v číslech 3 a 4 jsme se v časopise Duha zaměřili na témata trendy v řízení knihoven a informační a komunikační technologie v knihovnách a elektronické služby knihoven. Není však možné uplatňovat v praxi moderní trendy řízení, stejně tak nelze v plném rozsahu požadavků klientů rozšiřovat služby, pokud se také nezmění prostory a prostředí knihoven. Knihovníci v celé republice jistě s velkou radostí přivítali významnou událost roku. 30. září 2013 zahájila svou činnost v nových prostorách Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně. Článek hlavního architekta přibližuje řešení stavby. Službám, které umožňují současné prostory krajské knihovny, se budeme věnovat v čísle 1/2014. S dobrými zprávami však můžeme pokračovat. V čísle 3/2013 jsme přiblížili změny prostor pro náctileté v Knihovně Karla Dvořáčka ve Vyškově, netypicky řešenou i organizačně vedenou pobočku Na křižovatce Knihovny Jiřího Mahena v Brně. V tomto čísle přinášíme článek o novém umístění knihovny v Moravanech u Brna a na titulní stránce pohled do rekonstruované knihovny v Moravském Krumlově. V Ústřední knihovně Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně (můžete si o ní přečíst v el. Duze 3/2013) právě probíhají rozsáhlé stavební úpravy a Ústřední knihovna FSS MU, kterou v tomto čísle představujeme, již v upravených a pro uživatele komfortních prostorách pracuje. V knihovnách se vytváří velmi dobré podmínky pro naplňování úkolů daných Konceptí rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015.

Studie, články. Knihovny jsou úzce provázány se svým okolím a jejich role ve společnosti je jedinečná a nezaměnitelná píše v článku Knihovny a stakeholders M. Šedá. Celý text si můžete přečíst v elektronickém vydání Duhy 3/2013. Článek Knihovní systémy a jejich integrace do Centrálního portálu knihoven přináší souhrnnou informaci o novém webovém rozhraní a text České e-knihy v českých knihovnách: ekonomická studie se zabývá cenovou nabídkou nakladatelství a providerů.

Do rubriky **Dvacet let českého knihovnictví** ředitel Tomáš Gec přizval k rozhovoru Vojtěcha Balíka, který byl v letech 1990 – 2004 ředitelem Národní knihovny ČR.

Veřejné knihovny. Obecní knihovna Moravany u Brnzískala v roce 2013 ocenění na slavnostním setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje (viz rubrika

Z činnosti MZK). Rubrika také informuje o dvou seminářích na téma Bezbariérové knihovny, které organizovala Sekce služeb osobám se specifickými potřebami SKIP a Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně a pozve vás na 365 dní s knihovnou Na křižovatce.

V rubrice **Konference**, akce se dočtete nejen o celostátním semináři Regionální funkce 2013, o Semináři IVIG 2013 a semináři Co se skrývá za vyhledáváním aneb Searching Session NTK 2013.

Informace pro knihovny. Rubrika přináší informaci o integrovaném knihovním systému KOHA. Knihovníky jistě zaujme 1. část článku Rešeršní strategie a rešeršní služby, který bude pokračovat v dalších číslech časopisu v roce 2014.

Z vysokoškolských knihoven představujeme Ústřední knihovnu Fakulty sociálních studií MU v Brně.

Moravská zemská knihovna. Rubrika obsahuje již zmíněný článek o slavnostním setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje a seznamuje s činností úseku Info USA.

Medailon Připomíná složité osudy mimořádné básnické osobnosti Ivana Blatného.

Recenze. Z dějin knihoven vychází k 150. výročí založení Městské knihovny v Boskovicích. Dále upozorňujeme na knihu Obecné dějiny ničení knih a Monografii o českém historickém románu za okupace.

Časopis pro kulturu a společenské dění ZVUK Zlínského kraje představujeme v rubrice **Knihovnické časopisy**.

V rubrice **Nakladatelství** seznamujeme s edičními záměry nakladatelství Kniha Zlín.

Rozhovor. Přinášíme rozhovor s ekonomickým ředitelem firmy LANius ing. Jiřím Šilhou.

Příložená **Návratka** je adresovaná všem odběratelům. Prosíme vás o vyjádření, zda máte i nadále zájem o zaslání časopisu Duha.

Končí další, již 27. ročník Duhy. V jednotlivých číslech tohoto ročníku můžeme sledovat výrazné pokroky v práci knihoven. Věříme, že tento trend bude pokračovat i v roce 2014.

Do roku 2014 vám přejeme vše nejlepší ve vašem profesním a osobním životě.

Redakce časopisu Duha
Jana Nejzechlebová

Nové prostory Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně

Petr Všečetka

Historie tří kulturních organizací tvořících 14|15 BAŤŮV INSTITUT, tedy galerie, muzea i knihovny, je spjata s činností firmy Baťa, která doprovázela svůj rozvoj pozoruhodným sociálním a kulturním rozměrem. Vedle expanze své produkce do řady oborů a zemí rovněž zakládala či podporovala nevýrobní instituce, neboť záměrem Tomáše Bati bylo nabídnout svým spolupracovníkům (jak nazýval své zaměstnance) kromě důstojného sociálního a zdravotního zajištění také možnost individuálního růstu. Firma si tak pomocí vlastní vzdělávací struktury vytvářela lidské zdroje pro svůj rozvoj, a to pro všechny pozice, včetně manažerských a vědeckých. Růst podniku byl od dvacátých let úzce propojen s rozvojem města a regionu – Tomáš Baťa byl starostou Zlína v letech 1923–1932, Dominik Čípera v letech 1932–1945 a od roku 1936 vedl tzv. Regionální sbor zlínský. V takto široce nastaveném rámci se tedy Baťové nemohli vyhnout ani otázce paměťových institucí typu knihovny, muzea či galerie, byť byla potřeba každé z nich pocitována v jiném čase a vyvíjely se tedy odděleně.

Historie

První veřejnou knihovnu ve Zlíně otevřel čtenářský spolek (založen v roce 1885) a v roce 1921 ji předal městu. V roce 1933 byla spojena se závodní knihovnou firmy Baťa, založenou v roce 1918. Od padesátých let byla současně knihovnou městskou i okresní (krátce i knihovnou krajskou), v letech 1934–2013 sídlila s přestávkami v bývalé Komenského škole v centru Zlína. Název Knihovna Františka Bartoše přijala v roce 1996 a od roku 2002 je knihovnou krajskou.

Počátky zlínského muzea sahají do třicátých let dvacátého století, kdy firma Baťa začala tvořit svou sbírku historické a exotické obuvi a zároveň byly poprvé zpřístupněny sbírky městské. Baťovská sbírka byla od roku 1933 součástí širší expozice v novém Památníku Tomáše Bati, městské sbírky byly do téhož objektu přeneseny v roce 1944. Obě sbírky se pak staly základem krajského muzea založeného

Knihna od Z. Gajdoše umístěná ve vstupní hale (materiál pletivo a papír)

Ulice Vavrečkova, páteř nové „city“ v bývalé továrně

v roce 1953. Jeho sídlem byl v letech 1958–2012 zlínský zámek, muzeum ale působí na více místech – na hradu Malenovice, v Národním kulturním památníku Ploština a v Luhačovicích, depozitáře muzea jsou v Otrokovcích. Dnešní název užívá muzeum od roku 1990.

Jádrem Galerie výtvarného umění ve Zlíně je sbírka českého moderního umění vytvořená firmou Baťa v letech 1936–1948 nákupem vybraných děl ze Zlínských salonů. Pořádání salonů bylo součástí programu zlínských Studijních ústavů, originální baťovské instituce, při níž působila rovněž Škola umění. Sbírká tak byla součástí projektu rozsáhlejšího zázemí pro umělecké vzdělání, který ale nebyl po válce naplněn. Galerie se pak stala roku 1953 svébytnou institucí, která od té doby baťovskou sbírku kontinuálně doplňuje o aktuální díla českého i slovenského umění. Tradici Zlínských salonů galerie obnovila v roce 1996. Svůj dnešní název používá od roku 2001, předtím byla Státní galerií výtvarného umění ve Zlíně. Sídlem instituce byl v letech 1957–2012 Dům umění, tedy bývalý Památník Tomáše Bati, a částečně také zlínský zámek.

Podmínky pro uchování i zpřístupnění rostoucích fondů všech tří institucí zůstávaly na začátku nového tisíciletí na úrovni padesátých let dvacátého

století. Realizace Baťova institutu má tento dluh napravit a instituce prostorově stabilizovat na dalších minimálně padesát let.

Koncept a celkové řešení stavby

Architektu Jiřímu Voženílkovi se v budovách 14, 15 povedla esteticky ušlechtilá a přirozená forma přesahující pouhé naplnění své funkce, forma hodná zvláštní péče. Domy č. 14 a 15 jsou součástí širšího industriálního urbanismu, který představuje největší kulturní hodnotu místa. Zadání spočívalo v konverzi dvojice budov a tvorbě jejich nové identity, která přesáhne původní význam budov a dá jim novou náplň – kulturní centrum nadregionálního významu. Architektonicko-urbanistický koncept reaguje na nutnost významového propojení dvou domů a tří funkcí a zároveň naplňuje prostorovou potřebu dostavby skladu knih. Sklad knih je nedostupným depozitářem, tajemstvím a srdcem kompozice. Koncept VSTUPNÍ PLATFORMY jako spojujícího prvku a zároveň otevřeného nádvoří vytvořeného střechou skladové budovy dává prostoru mezi budovami nový účel a novou proporci. Platforma je navržena nejen jako vstupní prostranství Baťova institutu,

ale zároveň jako místo mnoha tváří a mnoha účelů. Venkovní výstavní plocha pro sochy, multimediální prostorové instalace, koncerty a jiné kulturní akce je rovněž nově vytvořeným veřejným místem nejen v organismu areálu, ale i celého města. Platforma bude těžištěm institutu a jeho spojnicí s městem.

Stálá expozice galerie

Expozice je tematicky rozdělena do dvou částí. První, nazvaná „Prostor Zlín“, představuje kulturu Baťova Zlína rozsáhlou expozicí architektury dvacátého století a kolekci českého moderního umění doplněnou o specifická témata Zlínských salonů, Školy umění a designu. Obsahem druhé části expozice nazvané „Řády vidění“ jsou proměny výtvarného umění od devatenáctého století až po dnešek. Záměrem architektonického řešení je předvést velkorysý baťovský prostor v jeho celku, přitom ale vytvořit prostorovou strukturu umožňující expozici tematicky členit. Rastr panelů připomínající šachovnici je volnou asociací půdorysů baťovských měst a v otevřeném velkoprostoru vytváří náznak kabinetů. Ty lze procházet ve směru enfilád i diagonál.

Renesanční princip založený na výrazné perspektivě se tak setkává s plynoucím prostorem moderní architektury. Orientaci usnadňuje osmdesátimetrový průhled v hlavní ose budovy.

Důležitým aspektem návrhu je světlo. Celá jižní fasáda je zatemněna vnitřními okenicemi a z interiérové strany je doplněna předstěnou pro instalaci obrazů. Denní světlo pak přichází ze severní strany a je regulovatelné screenovými roletami. Umělé osvětlení je plošné (do 300 luxů), rozptýlené odrazem od stropu, stmívatelné v několika zónách tak, aby mohlo vyrovnávat různou intenzitu denního světla v různých místech expozice. Galerie je pojata monochromně v bílé barvě, která dává vyniknout různé barevnosti vystavených děl.

Stálá expozice muzea

Pod názvem Princip Baťa: Dnes fantazie, zítra skutečnost zahrnuje expozice několik ucelených částí, které buď přímo souvisí s činností firmy, nebo na ni volně navázaly. Základem muzejní expozice je sbírka historické a exotické obuvi, kde je záměrem kurátorů trvale vystavit rozsáhlý soubor mimořádně

Sklad knih pod platformou

Interiér knihovny v budově č. 15, volný výběr, v popředí plastika *Here and Now II* od D. Zahoranského

citlivých exponátů (s maximální intenzitou osvětlení 40 luxů). Nutnost umístění této kolekce k jižní zatemněné fasádě do značné míry určila celkovou prostorovou koncepci i barevné řešení expozice (kontrastně ke galerii zde dominuje černá). Architektonické uspořádání vitrín jako „přístupného depozitáře“ je odpovědí na požadované množství vystavené obuvi (celkem 684 kusů). Na sbírku navazuje expozice výroby obuvi od ruční práce přes manu-fakturní stroje až po pásovou výrobu. Vystaveno je celkem 49 strojů, z nichž část je možné předvádět ve funkčním stavu. Funkční je i obuvnický kruh, kolem kterého jsou stroje uspořádány. Protože pro baťovskou výrobu je typické denní světlo, je tato část expozice umístěna u severní fasády a od obuvnické sbírky odcloněna textilními roletami sloužícími zároveň jako textové bannery. Baťovská produkce je pak soustředěna do podélné osy expozice a uspořádána chronologicky tak, aby vynikl kvalitativní růst (od obuvi až po výrobu letadel). Osa „růstu“ je podpořena intarzií v gumové podlaze a proudovou vitrínou o délce 12 metrů, určenou pro baťovskou obuv. Část vystavené kolekce byla zapůjčena z torontského

muzea, založeného a vedeného Sonjou Baťovou. Kolem „osy produkce“ jsou pak řetězena další baťovská témata.

Druhá část expozice je věnována cestovatelství, s těžištěm ve sbírkách Eduarda Ingrise, Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda. Pravidelnost a řád baťovské expozice se zde mění v organický labyrint. Střed cestovatelské části expozice tvoří rampa s automobilem Tatra 87 Hanzelky a Zikmunda, zapůjčeným Národním technickým muzeem. Třetí část expozice je umístěna v odděleném kabinetu a je věnovaná historii zlínského filmu. Obsahuje i malé kino s rozsáhlou nabídkou archivních filmů. Filmové médium celou expozici rovněž otevírá. Úvodní animovanou multiprojekci vytvořil Tomáš Luňák.

Svou povahou je expozice Princip Baťa: Dnes fantazie, zítra skutečnost blízka technickým muzeím. Sbírkový fond muzea byl proto doplněn o některé chybějící technické exponáty. Kromě obuvnického kruhu to jsou zejména dvě letadla Zlín I a Zlín XII. Specifickými technickými díly jsou také vitríny, navržené a poté formou prototypů vyvinuté pro tuto expozici.

Expozice Františka Bartoše

Jméno pedagoga, etnografa, folkloristy a dialektologa Františka Bartoše propojuje krajskou knihovnu a muzeum. Bartošovi byla dříve věnována komorní expozice v jeho rodném domě, přenesená později do zlínského zámku. Navyklá forma pamětní světnice byla ale v novém industriálním prostředí muzea těžko uskutečnitelná a svým způsobem byla vzdálená i Bartošovu dílu. Nová expozice, která je zároveň vstupním prostorem do pracoven muzea, je proto pojata jako prostor hry s rodnou řečí. Osobní předměty Františka Bartoše a rozsáhlá dokumentace jeho díla tvoří pro objevování jazyka atraktivní prostředí.

Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně

V budově č. 15 je hlavní vstup umístěn do druhé etáže, která navazuje přímo na plochu platformy. Toto podlaží slouží jako hlavní veřejný prostor pro celý institut a je rozděleno na dvě části – vstupní halu a výukové centrum. V hale je umístěn pult knihovny, informační pult a čítárna denního tisku. Dále jsou zde soustředěny všechny doplňkové funkce: obchod, informační kiosky, kavárna, centrální šatna se samoobslužnými odkládacími skříňkami a samoobslužný box na vracení knih. Ze vstupní haly je dále přístupná počítačová učebna. Výukové a konferenční centrum je spojeno pro všechny tři instituce do jednoho celku se vstupem z haly nebo samostatným vstupem přímo z platformy. Centrum využívá doplňkových funkcí ve vstupní hale, může ale fungovat jako samostatná jednotka s vlastním vstupem a potřebným zázemím i v době, kdy je vstupní hala uzavřena nebo spojení s ní není vhodné. Je zde umístěn přednáškový sál pro 90 osob s technickým zázemím a druhý dělitelný sál s možností variabilního uspořádání.

Jednotlivá podlaží jsou propojená komunikačním přístavkem v ose budovy. Komunikační přístavek je volně přístupný, kontrolní body jsou umístěny při vstupu do jednotlivých podlaží. Nad vstupním podlažím jsou dvě podlaží sloužící návštěvníkům knihovny. Obě podlaží využívají stejného dispozičního principu. Ve středním traktu jsou umístěny regály s knihami a u oken jsou studijní a odpočinková místa. V ose dispozice naproti vstupu do komunikačního jádra je vždy umístěn výpůjční pult. Ve 3. etáži je umístěno oddělení knihovny pro děti, dále audiovizuální úsek a fond beletrie pro dospělé. Ve 4. etáži jsou umístěny volné výběry naučné literatury a periodik a specializovaná studovna. 5. etáž je určena pro administrativu knihovny a pro další kancelářské prostory Zlínského kraje.

Sklady fondů tvoří hmotu veřejné platformy a úrovně navazují na servisní mezipatro, kde jsou umístěny provozy zpracování a expedice knih a prostory údržby a servisu. Tato provozní úroveň se z pohledu návštěvníka nachází pod úrovní vstupní platformy. Přístup veřejnosti je zde omezen. Pro pohyb knih a pracovníků knihovny je navrženo výtahové jádro se dvěma knižními a jedním osobním i nákladním výtahem. Toto jádro spojuje výpůjční pulty ve všech podlažích se skladem fondů a provozy zpracování fondů a expedice.

Fond Krajské knihovny Františka Bartoše umístěný v 15. budově a skladu knih obsahuje 265 000 knih, 3 300 titulů periodik a 46 000 ostatních dokumentů. Celkový fond knihovny včetně cirkulačního fondu a poboček tvoří cca 500 000 knihovních jednotek.

V podzemním podlaží je situován parking pro osobní vozidla. Z parkingu je přístup schodištěm na platformu před hlavní vstup do knihovny. Zaměstnanci vstupují do objektu servisním výtahovým jádrem nebo severním vstupem přímo do servisního podlaží.

Autor fotografií: Libor Stavjanik.

Zdroj Zlínský kraj.

Knihovny a stakeholders

Marie Šedá

Kzvládnutí společenského paradigmatu se hledají nové nástroje či strategie, které již byly používány v jiných souvislostech a nyní jsou přizpůsobeny pro řešení nových fenoménů.¹

Kdo nebo co jsou stakeholders?

„Stakeholderský přístup je... nazírání na organizaci jako na místo střetu vztahů a zájmů stakeholderů organizace.“²

Původ slova stakeholder vychází z angličtiny, ale jednotný český překlad neexistuje. Jak uvádí Ondřej Částecký, jde o ty, „kteří mohou ovlivnit dosažení cílů organizace nebo kdo jsou ovlivněni dosahováním cílů organizace.“³ Teorie stakeholders⁴ je založena na prolínání mnoha oborů – strategického managementu, ekonomie, politické i morální filozofie, sociální psychologie i environmentální etice. Velice výrazná je i etika podnikání.

Knihovny jsou úzce provázány se svým okolím a jejich role ve společnosti je jedinečná a nezaměnitelná. Jde o etablovaná kulturní zařízení a jejich vývoj korespondující s vývojem společnosti zahrnuje i změny v pojetí řízení knihoven, komunikaci s okolím a udržování i rozvíjení vztahů, což je základem teorie stakeholderského přístupu. Z pohledu knihoven můžeme nahlížet na stakeholders jako na skupiny nebo jednotlivce, kteří ovlivňují činnost organizace nebo které samotné knihovny ovlivňují svou činností nebo svým chováním či působením.

Zavádění stakeholderského přístupu může být významné pro ty, kteří chtějí zavádět nové metody

řízení vztahů v organizaci, systematicky rozvíjet vztahy se svým okolím a tím i lépe přistupovat k obhajování existence knihoven jako moderních otevřených organizací nezbytných pro kulturní a vzdělanostní rozvoj místa, ve kterém působí. Jde i o pochopení vztahů v místě a přijetí poznatku, že knihovny nemohou čekat na důležité partnery, až si jich povšimnou a zjistí, že knihovny vytvářejí významné hodnoty, ale samy musí vystupovat jako iniciátoři v komunikaci s okolím a budovat a rozvíjet vztahový marketing.

Hlavním faktorem vzniku teorie stakeholders bylo přijetí skutečnosti, že společnosti (ať už ziskové nebo neziskové) nejsou výhradním majetkem zřizovatele, ale jsou ovlivňovány místem, ve kterém působí, a také komunitami, jichž se jejich činnost určitým způsobem dotýká.

Vnímání knihoven jako organizací poskytujících veřejné služby s sebou nese vyšší vnímání významnosti stakeholders. Přesto se v řízení neziskových organizací, a tedy i knihoven, setkáváme s absencí profesionálního a komplexního přístupu k okolí, ve kterém knihovny působí.

Okolí organizace

Každá organizace či firma a samozřejmě i knihovna je otevřený systém, který má vztah ke svému okolí. Je umístěna v určité lokalitě, je vystavena působení místní či regionální komunity. Okolí je představováno osobami, organizacemi či institucemi, se kterými organizace vstupují do kontaktu, organizace s nimi vytvářejí vztahy a rozvíjejí svou činnost.

Faktory takového okolí jsou dány vnitřními a vnějšími prvky. Vnitřní okolí je představováno souhrnem sil, působících uvnitř podniku: cíle podniku, jeho zdroje, organizační struktura, podmínky, postupy a řešení, která umožňují zdárný chod organizace.

1 KISLINGEROVÁ, E. a kol. Nová ekonomika: nové příležitosti? S. 308.

2 ČÁSTEK, O. Využití stakeholderského přístupu při strategické analýze podniku. S. 34.

3 ČÁSTEK, O. Využití stakeholderského přístupu při strategické analýze podniku. S. 34.

4 Někdy je také používán termín zúčastněné strany.

Vnější prvky jsou charakterizovány mikrookolím (jde o prostředí, které je organizace do určité míry schopna ovlivňovat) a makrookolím (faktory působící na podnik zvenčí, které jej ovlivňuje, ale současně možnost zpětného ovlivnění prostředí je minimální – hovoří se o globálním prostředí).

Nejbližší jednotlivým podnikům je jejich odvětví (či obor), tedy souhrn podniků či organizací, které se zabývají stejnou aktivitou a zahrnují jak ziskové, tak i neziskové organizace.

Jednání podniku, využívání infrastruktury, právního řádu a pracovní síly a také jeho přístup k životnímu prostředí a vliv na urbanismus jsou spojeny s respektováním požadavků různých stakeholders. I zde se objevuje důraz na společenskou odpovědnost podniku ovlivněný různými zájmovými skupinami: vlastníky, zaměstnanci, zákazníci, dodavatelé, konkurencí, státem, ale také obyvateli v místě jejich působení.

Nezisková sféra

Neziskové organizace tvoří určitý protipól k ziskovému sektoru. Neziskové organizace jsou založeny na etice podnikání, jejich prioritou není vytváření zisku. Stále ještě není zcela ustálená terminologie v dané oblasti. Neziskový sektor je někdy označován jako „třetí sektor“ (sektor působící mezi státem a trhem), „dobrovolnický sektor“ (se specifickou rolí dobrovolnické činnosti) či „občanský sektor“ (zdůrazňuje propojenost neziskových organizací s občanskou společností). Označení neziskový sektor vyjadřuje, že „jeho cílem není vytvářet zisk a rozdělovat jej mezi vlastníky.“⁵

Tento sektor poskytuje veřejné služby, které získávají příslušníci určité společnosti bez přímé protihodnoty. Z historického pohledu tyto organizace provázejí lidskou společnost od počátku ekonomické aktivity člověka, kdy vedle podniků a firem existovaly např. kostely, nemocnice, dobročinné školy, knihovny. Zpočátku nebyly přijímány velmi pozitivně, lidstvo si kladlo otázky, k čemu tyto organizace mít, pro koho by měly být a proč je finančně podporovat.

Neziskový sektor zahrnuje dvě oblasti:

- **neziskový veřejný sektor** – zřizovateli jsou státní orgány, města a obce, představiteli neziskového sektoru jsou příspěvkové organizace, zahrnují muzea, galerie, školy, knihovny, divadla anebo nemocnice,
- **neziskový soukromý sektor** – bývá označován jako nestátní neziskový sektor, organizace tohoto sektoru mohou vytvářet zisk, ten ale musí být použit k rozvoji organizace a plnění jejích cílů. Zahrnuje např. nadace a nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, církevní právnické osoby a občanská sdružení.

Cílem a zájmem neziskových organizací je budování sítí vztahů a je inspirováno přístupem komerčních firem.

Jak identifikovat stakeholders?

Základem pro stanovení dobré strategie podniku je mapování a následná identifikace faktických i potenciálních skupin stakeholders. Důležité je neopomenout žádnou ze skupin, posoudit jejich významnost, zhodnotit úroveň jejich vlivu na chod organizace a jejich zájem. K tomu je možné použít dvourozměrnou matici:

Nestačí jen identifikovat zájmové skupiny, ale zároveň je nezbytné řešit i způsoby komunikace s nimi. Identifikace stakeholders ale patří k nejobtížnějším úkolům. Objevují se dva problémy – neopomenout žádného z důležitých stakeholders na straně jedné a zaměřit se na okruh relevantních stakeholders na straně druhé.

Nejvýznamnější jsou tzv. klíčoví stakeholders, na které by organizace měly zaměřit své aktivity. Klíčoví stakeholders jsou představováni skupinami, na které je kladena vysoká úroveň vlivu a vysoký zájem a především s těmito skupinami by firma měla vést dialog. Nejčastějšími skupinami jsou zákazníci, zaměstnanci, vlastníci, investoři, dodavatelé, média, místní společenství, neziskové organizace, odbory, politické skupiny, stát.

⁵ FRÍČ, P. a R. GOULLI. *Neziskový sektor v ČR: výsledky mezinárodního srovnávacího projektu Johns Hopkins University*. Praha. S. 11.

Stakeholders a knihovny

Knihovny se ocitají v novém společenském prostředí, dochází ke změnám v manažerském přístupu, který je stále více ovlivňován postupy užívanými v ziskové sféře. Důraz je kladen především na společenskou odpovědnost a na otevřenou komunikaci, stále více se zdůrazňuje stakeholderský přístup. Probíhá rozvoj informační společnosti směřující ke společnosti znalostní.

Pro nastavení a uvědomění si vztahů s organizacemi a institucemi v okolí každé knihovny je možné vymezit tzv. mapu stakeholders, která by měla zahrnovat významné zúčastněné strany.

Mapa vymezuje tři okruhy, do kterých lze zahrnout jak interní, tak i externí zúčastněné strany.

1. Zdrojovou základnu tvoří interní stakeholders – management knihovny, zaměstnanci (jak stávající tak i bývalí), a také členové rodin zaměstnanců.
2. Blízké okolí lze chápat jako instituce a organizace, které mají obdobné cíle; jde o jiné knihovny, knihovnické spolky (především SKIP), odborné knihovnické sekce. Patří sem také distributoři, dodavatelé, další neziskové organizace, ale především uživatelé, na které se knihovna dívá jako na jednoho z nejdůležitějších stakeholders.
3. Sociálně-politické okolí zahrnuje vládu, orgány státní správy a samosprávy, zřizovatele, ale také média, odborný tisk a samozřejmě občany místa, ve kterém knihovna působí.

Postoje jednotlivých stakeholders mohou výrazně ovlivňovat činnost organizace. Podle Gummersona lze jejich vztah k organizaci lépe pochopit na základě faktorů, jakými jsou *„úroveň spolupráce, délka vztahu, závazky, závislost a důležitost, důvěra, risk a nejistota, síla, frekvence, pravidelnost a intenzita, adaptabilita, přitažlivost vztahu, vzdálenost (fyzická, mentální a emocionální) a zdrženlivost, formálnost, neformálnost a transparentnost, běžnost, rutina, obsah výměny (informace, fyzické zboží, služby, finance, sociální výměna), osobní a společenské vlastnosti.“*⁶

Závěr

Nabourávání bariér mezi odvětvími, ziskovou a neziskovou sférou, představuje velký potenciál, jenž je postaven na ověřených know-how a v praxi ověřených řešení. Nové způsoby užívané ve strategickém řízení podniků mohou být přeneseny ze sféry ziskové do neziskové a mohou být využity při inovaci procesů i služeb.

Transfer inovací mezi ziskovou a neziskovou sférou může mít úspěch v případě, že se v organizacích začne podporovat a rozvíjet schopnost divergentního myšlení. Cenné impulsy mohou přicházet od nových pracovníků se zkušenostmi z jiných oblastí, od partnerů z jiných oborů či odlišných kultur.

Aplikace stakeholderského přístupu a cílená komunikace se stakeholders v knihovnách v České republice není rozšířeným způsobem strategických postupů při řízení. Postrádá vizi, cíle, koordinaci, standardy i příslušnou legislativu. Je zřejmé, že je nesnadné a problematické vytvořit základní šablonu a soubory pokynů pro všechny knihovny v oblasti práce se stakeholders, ale je nezbytné zaměřit se na dlouhodobé dopady, které mohou mít až několikaleťovou časovou prodlevu.

Průřezové inovace v sobě skrývají potenciál trvale zvětšit inovační sílu. Aplikace metod a využití zavedených postupů a využívání příkladů dobré praxe napříč ziskovou i neziskovou sférou může vést k překvapivým řešením. Stakeholderský přístup může být podmínkou úspěchu organizací (a samozřejmě také knihoven) v 21. století.

ZÁJEM	VYSOKÝ	PRŮBĚŽNĚ INFORMOVAT	VÉST DIALOG
	NÍZKÝ	ODPOVÍDAT NA OTÁZKY	ZAJISTIT SPOKOJENOST
		NÍZKÁ	VYSOKÁ
ÚROVEŇ VLIVU			

Schéma – Matice stakeholders¹

6 Citováno podle KLOUDOVÁ, J. *Kreativní ekonomika*. S. 77.

1 Převzato z KUNZ, V. *Společenská odpovědnost firem*. S. 113.

Knihovní systémy a jejich integrace do CPK

Petr Žabička

Vládou v roce 2012 schválená Koncepte rozvoje knihoven na léta 2011-2015 počítá ve své prioritě č. 6 s vytvořením silného centrálního portálu poskytujícího kvalitní, pohotové služby, které umožní uživateli získat požadovaný dokument v tradiční tištěné nebo digitální formě nebo informaci kdykoliv a odkudkoliv. Na první pohled by se mohlo zdát, že tento cíl je možné snadno splnit pořízením vhodného systému, který nejlépe splní všechny požadavky, specifikované knihovnami v rámci výběrového řízení. Realita je samozřejmě, jako vždy, poněkud jiná a podstatně složitější. Centrální portál knihoven nevzniká na zelené louce, ale vstupuje do komplexního a navzájem provázaného systému, tvořeného a provozovaného nejen knihovnami, ale i dalšími provozovateli online služeb. Tento článek se pokusí popsat, jaký dopad bude mít nasazení systému CPK na některé části stávající infrastruktury a jaké kroky jsou podnikány k tomu, aby byl efekt zřízení centrálního portálu co největší.

Agregace záznamů

CPK je koncipován jako společné moderní webové rozhraní knihoven, zaměřené na uživatele. Svým charakterem má portál nejbližší Soubornému katalogu ČR kombinovanému s Jednotnou informační branou do jediného systému. Na rozdíl od Souborného katalogu, který pracuje primárně s bibliografickými záznamy, které při importu deduplikuje a slučuje, pracuje CPK se všemi získanými záznamy a propojuje je pouze virtuálně. To uživateli umožňuje například odhalit chyby deduplikace nebo preferovat záznamy z určité knihovny například z důvodu rozdílného věcného zpracování

záznamů v různých knihovnách. Bibliografické záznamy z katalogů knihoven však mohou být obohaceny i o podrobné záznamy o jednotlivých exemplářích v jednotlivých knihovnách, což otevírá netušené možnosti při zlepšování služeb portálu. CPK navíc umožní prohledávat zároveň i řadu dalších informačních zdrojů, které už ze své podstaty nejsou přirozenou součástí Souborného katalogu. Může jít například o databáze norem, patentů nebo dalších druhů šedé literatury stejně tak jako o metadata článků z periodik nebo i jejich plné texty. Tím se jeho funkcionalita přibližuje k Jednotné informační bráně, která je však metaprohledávačem jiných databází a nedrží si žádná vlastní data. Na rozdíl od ní proto CPK umožní podstatně rychlejší prohledávání a v neposlední řadě i konzistentní řazení množiny výsledků včetně řazení dle relevance. Ani národní portál však nedokáže obsáhnout všechny komerční informační zdroje, proto musí být jeho součástí i tzv. centrální index, zahrnující ty (převážně zahraniční) informační zdroje, které není možné lokálně zaindexovat a prohledávat proto, že majitelé autorských práv k tomu nedali souhlas. V závislosti na dodavateli řešení centrálního portálu je pak možné nasadit buď řešení, kdy se i veškeré národní informační zdroje stanou součástí centrálního indexu a lokální index již není nutný. Druhou variantou je centrální index obsahující zahraniční zdroje a hlavní a/nebo v mezinárodním kontextu zajímavé zdroje v centrálním indexu a zdroje lokálního významu v lokálním indexu.

Ať už bude zvoleno jakékoli technické řešení portálu, některé požadavky se nemění. Podobně jako do Souborného katalogu, i do CPK musí být nějakým způsobem pravidelně importována data, z podstaty věci však musí tyto importy probíhat

často, protože CPK může hrát roli plnohodnotné náhrady uživatelského rozhraní lokálního knihovního systému. To lze snadno zajistit podobně jako při plnění Souborného katalogu prostřednictvím dávkového přenosu dat nebo ještě lépe prostřednictvím protokolu OAI-PMH, který coby mezinárodní standard otevírá katalogy knihoven jednotnou cestou k řadě i předem nepředpokládaných využití. Bohužel, podporou protokolu OAI-PMH je v současnosti vybavena jen část knihoven, protože jde obvykle o samostatně prodáváný modul daného systému.

Důležitou součástí dat, která jsou předávána portálu, však na rozdíl od Souborného katalogu je i podrobná informace o exemplářích. Vzhledem k tomu, že standard MARC21 holdings ani záznam informací o exemplářích do pole 852 a souvisejících polí bibliografického záznamu se u nás z historických důvodů neprosadil, bylo pro přenos informací o exemplářích zvoleno pole 996, které již pro přenos údajů o exemplářích využívá Registr digitalizace a nově i připravovaný systém Virtuální depozitní knihovny. Díky tomuto rozhodnutí bude možné alespoň na národní úrovni postupně sjednotit zápis informací o exemplářích pro účely sdílení tohoto typu dat mezi systémy a řešení, která budou pro účely CPK vyvinuta, budou moci být využita i již zmíněnými nebo i zatím neodhadnutelnými budoucími projekty. Rozšíření záznamu o exemplářové údaje je nutné provést v exportech nebo OAI-PMH metadatech připravovaných pro CPK, což je v každém knihovním systému jinak náročné - počínaje pouhou konfigurační změnou a konče úpravou softwaru.

S agregací bibliografických dat, doplněnou zužováním vyhledávání pomocí faset a novými technologiemi jejich fulltextové indexace s využitím řazení dle relevance přichází i posun v nárocích na kvalitu bibliografických záznamů – zejména nesprávně zapsaných a proti souborům autorit nekontrolovaných selekčních, ale i jiných údajů. Například při použití grafické časové osy vyniknou všechny publikace s chybným datem vydání v poli 008, které se na časové ose objeví vykresleny do let, kam na první

pohled nepatří. Podobně budou knihovny motivovány k vyčištění kódovaných údajů o jazyce díla, druhu dokumentu, případně i geografických údajů v poli 034 a dalších zatím opomíjených polích. Pohled na ve fondu nejzastoupenější autory může naopak knihovny motivovat k intenzivnějšímu vyřazování děl nejzprofanovanějších autorů komunistické éry (např. V. I. Lenin v technicky zaměřené knihovně) nebo alespoň k zintenzivnění prací na propojování nejčastěji ve fondu zastoupených autorů na bázi národních autorit. Agregace záznamů více knihoven a potenciální přesun návštěvníků z lokálního k centrálnímu katalogu znamená též další pokles využitelnosti těch dokumentů, které nejsou elektronicky zpracovány a jejichž popis se nachází jen v listkových katalogích, byť naskenovaných a online přístupných. Jde tak o další impuls zejména pro knihovny, které jsou příjemcem povinného výtisku, k zintenzivnění prací na dokončení retrospektivní konverze vlastního fondu.

Díky dodání podrobných informací o fondu knihovny je pak možné nabídnout uživateli prostřednictvím CPK rozsáhlejší a rychlejší služby, než dnes poskytují Souborný katalog a JIB. K tomu však nestačí jen informace o fondech knihoven, je třeba mít i rozhraní, prostřednictvím kterého by CPK mohl přímo zpřístupňovat služby jednotlivých knihoven.

Rozhraní pro poskytování služeb

Koncepce modulárního knihovního systému existuje již několik desítek let. Ani v současnosti ale není běžné, aby byl knihovní systém jedné knihovny tvořen moduly několika různých dodavatelů. Jednu z výjimek tvoří samoobslužné výpůjční stanice (self-checky), zejména v kombinaci s technologií RFID, se kterou tradiční knihovní systémy nepočítají a proto někteří dodavatelé RFID řešení vyvíjejí i vlastní výpůjční aplikace mající komunikovat s jádrem knihovního systému prostřednictvím nějakého standardního rozhraní, konkrétně protokolu SIP2

nebo NCIP. Obdobně se i systém centrálního portálu dá považovat za alternativní modul knihovního systému, v tomto případě za alternativní OPAC, který je specifický tím, že vyhledávací funkce si zajišťuje sám nad kopií dat a nemusí tedy využívat vyhledávací funkce knihovního systému. Co však portál využívat musí, jsou funkce vážící se na práci uživatele se svým čtenářským kontem, protože evidence čtenářů a výpůjček zůstává v rukou jednotlivých knihoven.

Bohužel rozhraní, které by umožnilo zprostředkování těchto funkcí jiným aplikacím, ve většině knihovních systémů chybí (nemusí totiž jít jen o CPK, může jít i o jiný, například oborový portál, lokální discovery systém nebo mobilní aplikaci), vyhovujícím řešením disponuje jen Aleph, který je jím vybaven primárně právě z důvodu umožnění integrace výpůjčních služeb do discovery systému. Ani v případě Alephu však není vše přímočaré; klíčová funkce - ověření uživatele jménem a heslem - je součástí modulu, jehož pořízení sice knihovnu nic nestojí, z něhož ale musí odvádět každoroční poplatky za údržbu a rozvoj systému. Zvýšení ročních nákladů je pak důvodem, proč zatím není tento modul v provozu ve většině českých knihoven používajících systém Aleph.

Vzhledem k tomu, že ostatní knihovní systémy používané u nás zatím žádné takové rozhraní nemají, hledal tým CPK řešení, které by umožnilo tyto funkce do knihovních systémů doplnit. Na schůzce s dodavateli knihovních systémů a discovery systémů, které se uskutečnilo dne 6. 5. v MZK, došlo k dohodě, že tyto funkce budou do knihovních systémů s výjimkou Alephu implementovány v souladu se standardem NCIP (ANSI/NISO Z39:83 - NISO Circulation Interchange Protocol) v aktuální verzi, tj. ve verzi 2.02¹. NCIP je protokol založený na standardech HTTP a XML a jeho vzorová implementace je volně dostupná v rámci projektu Extensible Catalog². Ta se také pravděpodobně stane základem

ve většině, ne-li všech implementací protokolu NCIP v knihovních systémech u nás.

Dnešní situace se tak dá přirovnat k situaci v době, kdy se zaváděl protokol Z39.50. Vzniká národní profil protokolu, protokol sám však zatím není možné využívat, protože jej knihovny ve svých systémech nemají. Vzhledem k tomu, že pro potřeby integrace knihovních systémů do centrálního portálu budou využity jen některé části protokolu, vzniká v současnosti aplikační profil, který by přesně specifikoval, jaké části protokolu je pro tento účel třeba implementovat. Webové stránky, kde bude uveřejněn nejen aplikační profil a kde je možné jej připomínkovat nebo úžeji spolupracovat na jeho vývoji, se nacházejí na adrese <https://github.com/moravianlibrary/xncip2toolkit>.

Jednotliví dodavatelé knihovních systémů mohou buď NCIP modul vyvinout ve své režii a následně prodávat svým zákazníkům (pro tento postup se rozhodla firma Lanius), nebo si jej může nechat za úplaty vyvinout některá z knihoven a zpřístupnit jej pak volně ostatním knihovnám používajícím stejný systém (pro což se rozhodlo například Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského nebo Národní lékařská knihovna v Praze, která si musí implementaci zajistit vlastními silami).

Identity uživatelů v kontextu portálu

Pokud má portál poskytovat uživatelům nějakou přidanou hodnotu, měl by dokázat nabídnout jim maximum dostupných služeb a informací. Z požadavků na integraci výpůjčních služeb knihoven plyne, že CPK musí dokázat pracovat se všemi účty, které má daný uživatel v jednotlivých zapojených knihovnách. Navíc by bylo vhodné, aby se uživatel mohl k těmto účtům přihlásit pokud možno najednou a pak mezi nimi dle potřeby přecházet.

¹ <http://www.niso.org/workrooms/ncip>

² <http://www.extensiblecatalog.org/>

K tomu by měl posloužit nyní sdružením CESNET vyvíjený systém konsolidace identit Perun, který je součástí služeb federace identit eduID.cz. Tento systém umožní uživateli propojit si jednotlivé účty navzájem, což otevře cestu například tomu, aby CPK dokázal uživateli zobrazit informaci o tom, ke kterým z nalezených dokumentů má přístup prostřednictvím některé z knihoven, ve kterých již je zaregistrován. Pokud v takovém případě uživatel zjistí, že žádná taková knihovna neexistuje, měl by mu systém doporučit knihovnu nebo službu, prostřednictvím které daný dokument získá. Tento postup je však do značné míry obecný a nezávisí na tom, jestli je použit v rámci CPK, JIB nebo jinde. Národní knihovna proto připravila projekt, jehož cílem je takové řešení realizovat již v rámci JIB.

Ačkoli standard NCIP podporuje pro takovéto případy například i systém přímých konsorciálních výpůjček, v rámci kterých je uživateli automaticky založen účet v příslušné knihovně a kniha objednána (a po vrácení knihy je takový účet zase zrušen), bude v současnosti založení účtu v jiné knihovně portálem jen zprostředkováno a pro potvrzení identity uživatele bude využito služby MojelD, která bude integrována i do systému Perun.

Výhoda služby MojelD spočívá mimo jiné v tom, že je schopna poskytnout informaci o tom, zda jsou osobní údaje daného uživatele ověřeny. Proces ověřování však je poměrně zdoluhavý a obnáší i zaslání dopisu na uživatelem uvedenou adresu s cílem ověřit, že je daná adresa platná a následně ověření identity uživatele například u notáře nebo na poště s následným zasláním ověřeného dokumentu do centrály MojelD. V jednání je proto možnost zprovoznění ověřovacích míst MojelD, kde by bylo možné provést okamžitou registraci. Jedním z prvních míst, kde bude taková okamžitá registrace s ověřením možná, se od poloviny října stala Moravská zemská knihovna v Brně, předpokládáme ale rozšíření této služby i do dalších knihoven.

Jak již bylo zmíněno, systém Perun je součástí federace identit eduID.cz. Pokud tedy bude knihovna zapojená do portálu chtít svým uživatelům nabídnout i výhodu konsolidace identit a jednotného přihlášení, musí podporovat standard Shibboleth, zejména v roli identity providera. Jednou z možností, kterou nyní zkoumá MZK, je možnost využití funkcí NCIP pro tento účel. Jak je z výše uvedeného zřejmé, využití registrací prostřednictvím MojelD je pro knihovny využitelné i mimo rámce CPK - Národní technická knihovna například pracuje na implementaci MojelD pro registraci uživatelů do systému Virtuální polytechnické knihovny.

Online platby

Nedílnou součástí registrace uživatele v knihovně je registrační poplatek, protože až po jeho uhrazení se daný člověk stává plnoprávným uživatelem knihovny. Tomu, aby se tak mohlo stát bez fyzické přítomnosti člověka v dané knihovně tak chybí poslední krok: možnost registrační poplatek uhradit kartou přes internet. Vzhledem k tomu, že nyní tuto službu žádný knihovní systém u nás nenabízí, bude nutné pro ni připravit infrastrukturu.

Platby kartou jsou pro instituci poměrně nákladné. I když se kartou dají potenciálně hradit i další poplatky (pokuty za pozdní vrácení knih, složení kreditu na tisk a kopírování v knihovně), nedá se zvláště v menších knihovnách očekávat větší obrát z těchto transakcí. Na druhou stranu jen zřizovací poplatek za tuto službu například u bank činí až 15 000 Kč, dále je nutno hradit měsíční poplatek v řádu typicky desetikorun až stokorun a karetním asociace si strhnou obvykle až 3% z vybraných částek v závislosti na celkovém obrátu. Proto bude zvláště pro menší knihovny (byť v kontextu online plateb se i krajská knihovna dá považovat za menší) výhodné sjednotit se a začít

používat společné platební rozhraní, což jednak sníží celkové náklady se službou spojené a jednak (z hlediska banky) zvýší celkový obrát zákazníka, který pro ni bude jen jeden.

V současné době dokončuje Národní technická knihovna právě takové řešení, tedy rozšíření služby Virtuální polytechnické knihovny o podporu přijímání online plateb. VPK tak bude disponovat rozhraním, prostřednictvím kterého bude možné online platby v knihovnách realizovat, předpokládá to ale podporu tohoto rozhraní v jednotlivých knihovních systémech. Toto rozhraní, jehož podoba by měla být dohodnuta v průběhu tohoto roku a otestována vůči systému Aleph, bude pak moci být implementováno i v dalších knihovních systémech, jeho existence totiž není podmíněna existencí systému CPK. Problematikou online plateb a standardizace knihovních systémů v této oblasti se nyní intenzivně zabývá MZK. Výsledkem práce MZK by měl být mimo jiné i návrh platebního rozhraní knihovního systému, který by měl být společný pro všechny knihovní systémy u nás.

Závěr

Knihovna Akademie věd ČR je řešitelem projektu CPK, financovaného z prostředků 1. kola VISK8B. Hlavním cílem tohoto projektu v roce 2013 je příprava kvalifikované poptávky po řešeních dostupných na trhu (RFP – Request for Proposal), součástí projektu je proto i průzkum a specifikace potřeb uživatelů a knihoven. Text projektu, informace o práci pracovních skupin i další podrobnosti jsou k dispozici na adrese www.knihovny.cz.

Většina českých knihoven zatím není vybavena tak, aby mohla prohlásit, že je na zapojení do CPK plně připravena. Přestože například knihovny používající jako svůj alternativní OPAC systém VuFind již jsou schopny se do CPK zapojit, ani v jejich případě se nedá mluvit o plné připravenosti.

Některým z nich chybí licence potřebných modulů systému (např. OAI-PMH) nebo je jejich řešení natolik specifické, že není snadno přenositelné jinam a nemusí být ani podporované dodavatelem systému, což je pro většinu knihoven klíčové pro rozhodnutí, zda dané řešení začít používat.

Proto bylo v letošním roce vyhlášeno 2. kolo programu VISK8B, v jehož rámci měly knihovny možnost tyto nedostatky začít řešit. Do tohoto programu bylo podáno 11 projektů, přičemž cílem většiny z nich je doplnění chybějících licencí a funkcionalit ve vlastním systému (Knihovna Jiřího Mahena v Brně, Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, Městská knihovna v Praze, Knihovna Akademie věd ČR, Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem), projekty dalších knihoven pak přinesou řešení použitelná na národní úrovni (projekty Národní knihovny ČR a MZK) nebo dalšími knihovnami používajícími stejný systém jako řešitelská knihovna (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského se systémem Verbis a Národní lékařská knihovna se systémem DAWINCI a samozřejmě i MZK se systémem Aleph).

Zatímco projekt CPK financovaný z 1. kola VISKu představuje vlastní přípravu technologického řešení CPK, výše popsané 2. kolo VISKu pokrývá nezbytnou připravenost knihoven pro možnost zapojení do CPK. Obě linie se vhodně doplňují a obě jsou potřebné. Bez dostatečné připravenosti knihoven pro zapojení do CPK totiž ani to nejlepší technologické řešení nepovede ke splnění vytčených cílů projektu CPK formulovaných v Projektovém záměru (rovněž k dispozici na www.knihovny.cz).

Článek vychází z příspěvku publikovaného ve sborníku Knihovny současnosti 2013 (část o platbách a identitách), s. 87-92. Viz: <http://www.sdruk.cz/>

České e-knihy v českých knihovnách: ekonomická studie

Radka Římanová

Možnosti zpřístupnění elektronických knih v českém jazyce v knihovnách jsou v poslední době jedním z výrazných témat diskusí knihovníků. Masivní nástup technicky vyhovujících a finančně dostupných čtecích a mobilních zařízení, stále větší zájem široké veřejnosti o online služby i zájem samotných knihovníků o reflexe požadavků čtenářů stále nenachází v České republice zcela odpovídající řešení. Celá problematika velice úzce souvisí s autorskoprávními aspekty zpřístupňování děl a obavami nakladatelů ke snadnému zneužití elektronického díla. Významné jsou i aspekty ekonomické, konkrétně cenové nabídky některých nakladatelů a providerů, kteří s knihovnami jednají.

Pokud hledáme inspiraci v zahraničí, pak zjišťujeme, že v zemích, kde je již tradičně institucionalizována centralizace služeb pro knihovny (např. Německo, USA), daří se lépe i vytváření centralizovaných služeb ve zpřístupňování elektronických knih. Vyděme-li z této reality, pak musíme konstatovat, že služby typu Onleihe nebo OverDrive se v nejbližší době nedočkáme. Významným limitujícím faktorem je i velikost cílové skupiny čtenářů knih v českém jazyce. Jednoznačně platí, že zpřístupnění e-knihy se řídí pravidly danými licencí, kterou poskytne držitel autorských práv. Licence může být poskytnuta jedné knihovně nebo skupině knihoven. Na tomto principu jsou již v dnešní době zpřístupňovány e-knihy např. v Městské knihovně Praha nebo v rámci vysokoškolských knihoven licencí poskytovanou společností eReading. Jedním z výstupů projektu NTK je i modelová licenční smlouva, kterou může knihovna využít při uzavírání licence s vydavatelem. Kromě autorskoprávních aspektů je další oblastí technika, např. formáty souborů, ve kterých jsou e-knihy čtenářům knihovny zpřístupněny. Z tohoto

pohledu je např. limitující uložení knih do databáze eBrary Dash, producent Proquest, kde je možné zpřístupnit vlastní knihu pouze ve formátu .pdf. eBrary Dash není službou, která by byla primárně určena ke zpřístupnění knih jiných vydavatelů knihovnou, spíše pro účely vytvoření kapacitně omezeného repozitáře jedné instituce (např. univerzity). Opět je však nutné zmínit aktivitu Městské knihovny Praha, která velmi pilně buduje svoji E-knihovnu <http://www.mlp.cz/cz/projekty/on-line-projekty/>, dokonce obsahující díla v limitu autorského zákona i díla volná (Čapek, Vančura a další). Knihy jsou dostupné pro stažení ve čtyřech formátech. Rozhraní e-knihovny je vlastním produktem Městské knihovny Praha.

Důvodem zpracování ekonomické studie, v rámci projektu programu VISK3, podpořeného dotací Ministerstva kultury ČR v roce 2012, byla snaha zejména o vytvoření argumentace pro komunikaci mezi knihovnami a nakladateli. NTK se v zájmu o e-knihy orientuje nikoli na beletrii, ale knihy odborné, vycházející v nízkých nákladech a zřídka kdy reeditované. Vydání takové knihy bývá často podpořeno účelovou dotací nebo je výstupem projektu a pro své autory nepřináší její prodej finanční zisk. Podobná situace je i u knih regionálních, vydávaných např. u příležitosti výročí obce.

Jedním z významných příspěvků knihoven k zachování elektronických verzí takových knih je intenzivní komunikace s jejich vydavateli, lépe řečeno autory, aby taková kniha již byla vydávána v licenci, která umožní zpřístupnění na webu, např. repozitáři knihovny. Takovým repozitářem může být také digitální knihovna v open source systému Kramerius. Pokud by se tak stalo, pak se nabízí další vazba na projekt České digitální knihovny (ředitel Knihovna Akademie věd ČR), který by měl být agregátorem jednotlivých instalací digitálních knihoven Kramerius.

Pokud je kniha v rámci licence vázána na omezené zpřístupnění (např. pouze pro registrované uživatele nebo skupinu uživatelů), pak je nutné vytvořit autentizační nástroje pro vzdálený přístup. Standardně se v knihovnách využívá EZ Proxy OCLC, což by však pro menší knihovny znamenalo další finanční a technickou zátěž. Autentifikace řešení na principu sdílené identity (např. MojeID) a zavedení spolupráce na principu solidarity větších knihoven s menšími, si lze dobře představit. Takový princip solidarity je nyní uplatněn v projektu Obálkyknih.cz. Dalším licenčním omezením by měl být i princip dočasného zpřístupnění, ekvivalent výpůjčky, princip samozničujícího souboru, který omezí přístup ke knize na pouze časově omezenou dobu. Tato technologie umožňuje stažení knihy do uživatelského vlastního zařízení. Právě tato možnost je ze strany vydavatelů poměrně obávanou variantou. Reálná situace, kdy pirátské servery české vlastníky čtecích zařízení uspokojivě zásobují čtivem, přináší různorodou zpětnou vazbu. Dané oblasti se věnuje problematika DRM (Digital Right Management).

Ekonomická studie České e-knihy v českých knihovnách byla zpracována v druhém pololetí roku 2012. Shodou okolností pracoval v průběhu tohoto roku kolektiv autorů pod vedením Tomáše Boudy na publikaci, kterou vydala Masarykova univerzita v elektronické podobě pod názvem *Elektronické knihy v českých knihovnách*, viz <http://eknihy.knihovna.cz/kniha/elektronicke-knihy-v-ceskych-knihovnach>. Publikace se více zabývá konkrétními technickými aspekty problematiky e-knih, obsahuje také části věnované obchodním modelům úvahy a kapitola týkající se právních, licenčních aspektů.

Ekonomická studie NTK v úvodní části rozpracovává obchodní modely, které jsou užité pro zpřístupnění e-knih v zahraničních systémech. Jedná se o model trvalého přístupu, model předplatného a model platba za využití (pay-per-view). Doplnkově byl zpracován model přímého vztahu mezi autorem a knihovnou. Tento model vychází z předpokladu, že kniha v e-podobě existuje, tj. redakční práce jsou hotovy a jedná se o předání práva knihovně k uložení do repozitáře.

NTK nepředpokládá masivní odklon činnosti knihoven k práci nakladatelství, nicméně případ, kdy knihovna, a zejména zřizovatel knihovny působí jako vydavatel, je relativně častá. Při čtení studie si je nutné stále uvědomovat, že NTK sledovala linii vydání nízkonákladové odborné literatury. Mezi faktory ovlivňující ekonomickou stránku modelu je uvedeno: počet souběžných uživatelů jednoho „výtisku“; počet výpůjček, dočasného zpřístupnění za rok a licenci; limity zpřístupnění uživatelům; Digital Right Management; kompatibilita čtecích zařízení.

Další část studie se podrobně zabývá náklady na vydání e-knihy. Rozpracovává model pro původní české dílo a překladové dílo s obrazovým aparátem. Jednotlivé konkrétní částky je nutné brát jako orientační, konzultace proběhla s vybranými vysokoškolskými nakladatelstvími a vydavatelstvím Economia. Konkrétní seznam poskytovatelů konzultací, jakož i literárních pramenů je součástí studie. Studie vychází z porovnání nákladů na vydání tištěné knihy a elektronické knihy. V případě vydání e-knihy uvádí studie nižší náklad na výrobu (30 % nákladů na tištěnou) a distribuci (67 % nákladů na tištěnou). Tyto nižší ceny zohledňují pouze vydání e-knihy, nikoli její trvalé uložení a zpřístupnění v rámci rozhraní (e-shop nebo portál pro knihovny).

Náklady na zpřístupnění e-knih vycházejí ze zahraničních zkušeností, zejména Douglas County Libraries a nezohledňují nutné investice do HW. Jsou tedy postaveny na předpokladu, že půjde o vývoj SW a jeho provoz některou institucí v rámci již existující infrastruktury.

Další kapitola se zabývá vyhodnocením návratnosti investice na vydání e-knihy. Faktory výpočtu vycházejí z nákladů na vydání, počtu užití (předpoklad podle cílové skupiny) za předpokládanou dobu užití (nastaveno na 5 let). Při kalkulaci a analýzách zohledňuje studie data NTK, tudíž data, která jsou ovlivněna specifiky cílové skupiny (zejména studenti ČVUT). Zmíněna je důležitost atraktivity titulu a jeho propagace.

V části studie Ekonomická efektivnost nákupu e-knihy pro knihovnu jsou zohledněny všechny uvedené obchodní modely. Studie zpracovala i stručnou

prognózu dopadů zpřístupnění e-knih v knihovnách, budoucí model ovlivní zejména preference uživatelů. Ti sice v průzkumech deklarují vysoký zájem o elektronické knihy, ovšem zkušenosti vydavatelů odborné studijní literatury tak vysoký zájem nepotvrzují. Výrazně jiná situace může nastat v oblasti beletrie. V této souvislosti může být inspirativní i výzkum Jiřího Trávnička, např. prezentovaný na konferenci Knihovny současnosti v Olomouci v září 2013, ze kterého vyplývá, že stále ještě většina knih se do vlastnictví dostává jako dárek. Podle mého názoru je fyzická podoba knihy, kterou je možné zabalit a s napětím rozbalovat, jako dárek lépe představitelná než přeposlání linku z e-shopu.

Dalším faktorem, který ovlivní budoucnost, je i typologie knih. U převážně textových děl (filosofie, management, historie) je jejich přechod do e-formy nadějnější než u publikací s rozsáhlým grafickým aparátem. Neposlední v řadě stojí faktor popularity knihy, zde je jasné, že pokud budou v e-formě dostupné knihy, které chce přečíst mnoho lidí, pak služby spojené s e-knihami přinesou vyšší efekt. Zároveň se však jedná o knihy, jejichž zpřístupnění se rádi ujmou přímo vydavatelé a provozovatelé e-shopů.

Závěrečná kapitola studie Právní analýza zpřístupnění e-knih v knihovnách, jejíž součástí je modelová licenční smlouva, zodpovídá tyto otázky (vzhledem k stylu právní češtiny cituji):

- „*Předně je jako problematická vnímána otázka, zda může knihovna prodávat vlastní silou vydané e-knihy;*
- *Dále se jako nejasné jeví, jak může knihovna nakládat s případným ziskem z takového prodeje;*
- *Otázkou, na kterou je třeba nalézt odpověď, je též možnost zpoplatnění výpůjčky na nakoupené e-knihy;*
- *V souvislosti s tím je pak také třeba ověřit, zda je nutné z takových poplatků odvádět daň z přidané hodnoty;*
- *V obecné rovině je také třeba vysvětlit, jaká právní rizika jsou spojená se zpřístupňováním e-knih.*

Odpovědi na tyto otázky lze nalézt ve studii, s. 52 – 56, záměrně je zde neuvádím, neboť smyslem tohoto článku není souhrnné uvedení všech informací a poznatků, které studie přináší, ale spíše připomenutí její existence.

Nedílnou součástí projektu bylo uspořádání semináře dne 11. 2. 2013 v Praze. Na tomto semináři byla podrobně prezentována studie Jiřím Drahoňovským, Petrou Pištkovou a Jaromírem Šavelkou, o projektu eDeposit přednesl příspěvek Jiří Pavlík s názvem Správa elektronických publikací v síti knihoven: Projekt NAKI a Zdeněk Matušík shrnul situaci v oblasti autorskoprávní v příspěvku Ministerský návrh novely autorského zákona: Se zřetelem na digitální služby knihoven. V rámci semináře proběhly diskuse nad každým příspěvkem, i ty jsou součástí videozáznamů jednotlivých přednášek.

Studie nezohlednila významný aspekt e-knih v knihovně a to je funkce archivní. Jednou ze silných stránek knihoven je schopnost zpřístupnění díla i poté, co dojde k jeho vyprodání na knižním trhu. V tomto smyslu by mohl pomoci zákon o elektronickém povinném výtisku, ale zejména výsledky projektu e-Deposit <http://www.nkp.cz:8080/edeposit/edeposit/cs> Národní knihovny ČR, který má uveden jako první cíl: „Řešení sběru a zpracování knih a periodik v elektronické podobě a to včetně elektronických předloh tištěných publikací, monografií i periodik“. Pokud se NK ČR podaří navázat spolupráci s vydavateli ohledně poskytování e-knih k archivaci, pak by mohlo jít ruku v ruce i jednání o licenci pro zpřístupnění v knihovnách. Taková licence nemusí nutně znamenat zpřístupnění okamžitě po vydání, ale s časovým odstupem, kdy již přestává být dílo atraktivní pro vydavatele, ale může nalézt své čtenáře. Projekt e-Deposit si takový cíl klade hned na druhém místě a to konkrétně: „Vytvoření nástrojů pro sdílení a zpřístupnění tohoto typu obsahu v knihovní síti České republiky“.

Ekonomická studie, včetně modelové licenční smlouvy je dostupná v repozitáři Národní technické knihovny Studijní knihovna pro výzkum vývoje NTK, konkrétně na adrese <http://repozitar.techlib.cz/re-cord/553?ln=cs>. V tomto repozitáři je také možné nalézt videozáznamy vystoupení všech přednášejících na stejnojmenném semináři, ve výsledku vyhledávání ve složce České e-knihy v českých knihovnách, složka Konferenční materiály.

Rozhovor s Vojtěchem Balíkem

Kdy a na jaké pozici jste v Národní knihovně začal pracovat a jakým způsobem jste se k práci v ní vlastně dostal?

Už za studií jsem tak říkajíc zdomácněl v Klementinu jako uživatel: nejen pro tu literaturu, která byla často dostupná jen tam a nikde jinde, ale i pro ono jedinečné studijní prostředí a inspirující ovzduší, které tam tehdy přitahovalo tolik studentů i intelektuálů vůbec, a k tomu připočteme velmi výhodnou a zároveň jaksi prestižní polohu přímo v srdci Prahy. V roce 1970 jsem na Filosofické fakultě University Karlovy absolvoval v oborech latina a francouzština a měl jsem to štěstí, že jsem poté mohl několik let pracovat v tehdejší Československé akademii věd na kritické edici díla Jana Amose Komenského, ba dokonce se i ucházet o kandidaturu věd. Pro tu práci jsem potřeboval množství materiálu, který byl dostupný opět hlavně v Klementinu, a tak se mi tehdy Státní knihovna s trochou nadsázky stala téměř paralelním pracovištěm. To jsem ještě netušil, že s ní co nevidět budu přímo spoután. Na jaře 1977 jsem odmítl podepsat tzv. Antichartu, z Akademie jsem byl nucen odejít a opět jsem měl štěstí: přátelé mě upozornili na právě uvolněné místo správce generálního katalogu Státní knihovny, který tehdy spadl pod oddělení jmenné katalogizace. Octl jsem se tak mimo svůj obor, kandidatura věd mi byla samozřejmě zamítnuta, ale já jsem se nijak moc degradován necítil. Osobně jsem měl Klementinum rád, a pak, knihovnictví viděné a prožívané ze „zákulisí“, natož z tak strategického uzlu, jakým je generální katalog, mě brzy zaujalo, dokonce jsem absolvoval knihovnický postgraduál, pracoval v oboru katalogizačních norem a pravidel, byl u zárodků automatizovaného systému. Na sklonku 80. let, po odchodu mé vedoucí do penze, jsem se stal vedoucím oddělení.

Když jste Národní knihovnu (dále NK) v roce 1990 přebíral, nenacházela se v utěšeném stavu. Jaké byly největší problémy, které jste po nástupu musel řešit?

O tom, že stav instituce byl přímo alarmující, vypovídá název výstavy, kterou jsme tehdy uspořádali: Kolaps. Anebo název dokumentárního filmu, který s podporou Mellonovy nadace natočili kolegové z USA: Pomalý oheň – tou metaforou měl být vykreslen pomalý, ale trvalý a zničující úpadek. Když vezmu jen to podstatné, téměř šestimilionový knihovní fond byl rozptýlen v několika někdy i hodiny vzdálených depozitářích, většinou hradech a zámcích, které byly pro uložení knížek – diplomaticky řečeno – nevhodné. Knihovník si dovede představit, jak asi ty knížky vypadaly. Přičemž nejméně deset procent z fondu už nebylo kam umístit a što-soval se v bednách: známé a všem na očích bylo využití velké studovny v ambitu Klementina pro tento účel (dnes Referenční centrum). V důsledku toho samozřejmě fungovaly bídné výpůjční služby, knihy byly často nedohledatelné, nedostupné, objednávkové lístky se vracely do půjčovny s poznámkou „v bednách“. Nelze přitom ovšem nezmínit

samotný profil a obsah knihovního fondu, totiž vážné mezery hlavně v oblasti zahraniční literatury jako důsledek politických bariér i nedostatku peněz. A k tomu stav budov – většinou katastrofální, počínaje samotným Klementinem. Trpěly nejen knížky, ale i velká část zaměstnanců. To čtenáři ve studovnách na tom byli ještě relativně dobře. Technické vybavení bylo žalostné, moderní technologické postupy jenom ve stavu experimentu, výše platů ostudná. Není divu, že zaměstnanci byli za tohoto stavu málo motivováni, ba frustrováni, že hlavně ti kvalitnější odcházeli a že bylo velmi obtížné nahradit je jinými. Navíc, z hlediska řízení byla tehdejší Národní knihovna kolosem s nepřehlednou a nelogickou organizační strukturou, s nejasně vymezenými, nebo i duplicitními agendami, s neracionálními, těžkopádnými i logistickými procesy.

Pomáhal jste navazovat zpřetrhané vazby NK se zahraničím. Kdo Vám v této oblasti nejvíce pomohl a co osobně považujete ve vztahu k zahraničí za největší úspěch NK?

Je dobré připomenout, že i za starého režimu jakési kontakty tehdejší Státní knihovny se (západní) cizinou stále existovaly. Fungoval totiž omezený nákup, ale hlavně výměna publikací, případně i dary, a to ovšem prostřednictvím přímého kontaktu s kolegy na „druhé straně“. Mimochodem, tehdy se k nám touto cestou dostala většina české exilové produkce, a i když ovšem nakonec beze zbytku skončila ve zvláštním fondu, přesto už tady jednou byla a vědělo se o ní, ba stačilo se z ní po cestě linkou zpracování i něco přečíst. Tedy, o naši knihovně i jejích problémech se v zahraničí do určité míry vědělo, a snad i proto prakticky hned po politickém zlomu začala přicházet pomoc – v podobě kamionů s knihami, v podobě nabídek spolupráce v podpůrných a rozvojových projektech i v asociacích, a podobně. Z té řady nabídek pomoci a spolupráce – které bych ostatně dnes

už všechny asi nedovedl vyjmenovat – zcela zásadně vyčnívá případ pomoci ze strany americké Mellonovy nadace, spolu s Pew Charitable Trust, při projektování, vybudování a uvedení do provozu dnes nám tak samozřejmé sítě CASLIN. Je to prof. Andrew Lass, který má nehynoucí zásluhu na zprostředkování té pomoci (za významného přispění ze strany prof. Richarda Quandta), přičemž zdůrazňoval význam kvalifikační a manažerské přípravy projektu, a také pro tuto přípravu získal prostředky a vhodné experty a mimo jiné založil tradici výročních školicích seminářů s mezinárodní účastí. Byl to tedy velký a úžasně podářený vklad, z kterého žijeme a rosteme dodnes; když mluvím v plurálu, myslím tím české (i slovenské!) knihovnictví vůbec. Kromě toho bych však přece jenom neměl pominout alespoň některé další případy pomoci a úspěšné spolupráce: např. na samotném začátku 90. let jsme byli se svou iniciativou v oblasti digitalizace vzácných dokumentů vlastně první, kdo spolupracoval s UNESCO při založení programu Paměť světa. Anebo v polovině 90. let jsme jako první z „východních“ zemí byli schopni vstoupit se svými bibliografickými daty do světové databáze OCLC.

Je možné srovnat, jak viděli zahraniční ředitelé národních knihoven NK na začátku devadesátých let a jak ji vnímali na závěr Vašeho působení?

Ta otázka míří spíše na ty ředitele. Ze svého hlediska mohu jen mluvit o tom, jak já jsem vnímal jejich postoj. Někteří o nás ovšem zpočátku nevěděli nic, resp. předpokládali na naší straně zanedbanost, nefunkčnost a nízkou kompetenci, někteří naopak byli informováni, zajímali se, nabízeli pomoc. Ostatně mezi řediteli zejména evropských národních knihoven je trvalý, dokonce jaksi institucionalizovaný styk, netrvalo tedy dlouho a vzájemný informační deficit se vyrovnal. Cítil jsem, že s postupem doby si nás zařadili

na svou úroveň a stali jsme se plnohodnotnými partnery.

Vzhledem k tomu, že jste v NK pracoval již před listopadem 1989, jak jste postupoval při výběru spolupracovníků ve funkci ředitele? Volil jste jako jediné kritérium pouze odbornost a za minulostí jste se rozhodl udělat tlustou čáru, nebo jste se řídil i mírou angažování se v době minulého režimu (např. funkcí nebo členstvím v KSČ)? Jak vidíte své tehdejší rozhodnutí s odstupem?

To je trochu citlivá otázka, ale jsem rád, že byla položena. Mohu tak totiž na úvod odpovědi zdůraznit, že to, jak NK vypadá a funguje dneska, je dílem těch kolegů a kolegyně, kteří přes všechno, o čem byla řeč výše, nezahořkli, ale dál pracovali pro „svou“ Národní knihovnu. Chci tím naznačit důležitost a hodnotu určitého osobního ztotožnění s institucí, kterou jsem se snažil zaměstnancům zdůrazňovat. Považuji za svůj úspěch, že jsem mezi těmi „nezahořklými“ dobře odhadl schopnosti a nasazení těch kolegů, které jsem si vybral do vrcholového vedení, i přes částečnou rozdílnost koncepcí. Úžasné se ve svých speciálních úkolech osvědčili a zanechali za sebou velké dílo. Nebudu je zde jmenovat, knihovnická komunita jistě ví, o kom je řeč. Tím vlastně odpovídám na otázku, co bylo pro mě kritériem výběru spolupracovníků: jistě na prvním místě odbornost, i když minulou politickou angažovanost dotyčného člověka jsem si vždy podržel v mysli a zvažoval, zda jeho současné nasazení je opravdové, či zda to není zase jen zjištěná loajalita jako dříve – ničím jiným členství v KSČ za minulého režimu podle mého názoru nemohlo být. Neříkám, že jsem se ve výsledku někdy nezklamal, ale v zásadě se mi tento postup vyplatil, a snad i některým dotyčným osobám pomohl. Mechanické politické čistky by byly možná z principu korektní, ale pro instituci, která je ze zásady apolitická, zničující.

Co Vy osobně považujete za svůj největší úspěch a naopak neúspěch ve funkci ředitele NK?

Má-li to být jen jedna položka, pak váhám s odpovědí. Snad ten již zmíněný projekt CASLIN a v souvislosti s tím úplná automatizace NK a vystavení databází? Nebo vybudování velké hostivařské pobočky a úplná rehabilitace, reorganizace a zpřístupnění šestimilionového knihovního fondu? Nebo značně pokročilá rehabilitace resp. rekonstrukce a vybavení Klementina? Ať se na Klementinum do dneška tradičně jakkoli hubuje, přece jenom to po roce 2000 byl už zcela jiný dům než v roce 1990. Jenom ten, kdo vidí do zákulisí správy tak ohromného památkového areálu a kdo zná ten neustálý zoufalý nedostatek peněz, může pochopit radost z takových prozaických věcí jako zavedení zcela nového topného systému, úplné vybavení komunikačními sítěmi, výměna oken, oprava velké části střech a fasád, otevření nových kanceláří a studoven ... Neúspěch? Možná právě ta nedokončená rehabilitace a rekonstrukce Klementina a neuskutečněná koncepce budov – připojení paláce sousedícího s Klementinem, rekonstrukce a využití domu v Liliové ulici. Jenže k tomu byla velká nepřítel zřizovatele, a moc málo peněz.

Při Vašem odvolání byl jako jeden z důvodů (často měněných) uváděn „nedostatek razance při rekonstrukci Klementina“. Jaké bylo vůbec původní zadání ze strany ministerstva ohledně vytvoření odpovídajícího sídla NK? Nakonec byla cesta rekonstrukce Klementina zvolena poté, co nebyl realizován projekt blobu J. Kaplického. Jak se díváte na zvolené řešení Vy?

Už jsem zmínil, že ve věci rekonstrukce Klementina a budoucí koncepce budov jsem se setkával s nepřízní vedení ministerstva. O nějakém zadání ze strany ministerstva ohledně vytvoření

odpovídajícího sídla NK jsem nevěděl; možná měli něco na mysli (jak jsem později zjistil), ale zadání a provedení a podporu si asi nechávali pro jiného ředitele ... Pokud jde o Kaplického blob, ponechávám stranou otázku jeho estetické hodnoty a funkčnosti a ptám se – a určitě nejenom já – na něco mnohem důležitějšího, totiž zda NK novou budovu vůbec potřebuje. Moje odpověď je, myslím, známa: nepotřebuje. Klementinum je ve standardní míře dostatečně prostorově i funkčně. Je-li tam dnes celkem slušně umístěno 2, 5 mil. jednotek fondu, je to v násobcích více než oněch cca 15 % fondu, o nichž se u velkých knihoven ví, že se tzv. otáčejí (tj. použijí alespoň 1x ročně). Skladovat i zbývajícím nehybným fondem v centrální budově by byl neekonomický luxus a byli bychom v tom asi výjimkou. Pořád se vyplatí vozit třeba i denně knížky z 15 km vzdáleného depozitáře, pokud někdo o ně náhodou požádá, ostatně denní pendl mezi oběma objekty asi existuje tak jako tak. Jinak Klementinum dnes, zvláště po zavedení vzdálených internetových služeb (katalogy, objednávání, zpřístupňování digitálních kopií) nijak netrpí návalem návštěvníků resp. studovny ani zdaleka nejsou přeplněné. I tak je možno nenáročnými úpravami volných prostor současných více než 500 studijních míst posílit o další desítky i stovky. Připočteme ještě nově získané prostory celého východního křídla po Státní technické knihovně. A pak, co se řeší tím, že NK bude místo ve dvou objektech (Klementinum, Hostivař) sídlit ve třech? Funkčně i ekonomicky to nedává smysl. Nové velké knihovny se všude stavějí proto, aby se vyřešil jejich rozptyl, ne naopak. Ale co je hlavní a podstatné: Klementinum, tedy Národní knihovna, má naprosto nenahraditelnou strategickou polohu uprostřed historického města, v blízkosti vzdělávacích institucí, o výjimečně dlouhé a hluboké tradici ani nemluvě. Z této situace těží jak barokní památka tím, že i po těch staletích přirozeně žije, a to vhodným a důstojným „národním“ posláním, které jí nebylo nějak dodatečně naroubováno, tak Národní knihovna, která zde má

odedávna zcela přirozený domov, tak desítky tisíc uživatelů a návštěvníků, kteří většinou tuto jedinečnou polohu a atmosféru oceňují, tak v neposlední řadě i samotné město, jemuž Klementinum dobře slouží jako jedna z významných historických intelektuálních dominant, jež dává středu města smysl a ducha. To jsou hodnoty nadčasové, a s nadčasovým nadhledem je také třeba se na ten problém podívat. Mohly by toto všechno nahradit miliardy investované do výstavby nějaké sebeluxusnější budovy, třeba i vybavené úžasně sofistikovanou technologií?

Nyní jste již deset let v roli uživatele Národní knihovny. Jak ji vidíte z tohoto úhlu, případně kde vidíte prostor pro zlepšení? Udělal byste zpětně něco v roli ředitele NK jinak?

Jako uživatel NK se cítím velmi dobře. To je tím, abych si zažertoval, že do Klementina chodím číst knížky a ne proto, abych se trápil odpovědností za tu instituci. Z tohoto pohledu se asi lehčeji než kdo jiný přenáším přes obtíže či nepohodlí, které tam mohu zažít. Ano, představuji si pohodlnější studium starých tisků než v přišleří a na machoňovském nábytku, představuji si studovnu vědeckých pracovníků umístěnou dále od hluku a výfuků aut (v tomto případě opravdu nechápu rozhodnutí zrušit tak krásnou studovnu na tichém révovém nádvoří a místo ní umístit kantýnu se všemi česnekovými oděry s tím souvisejícími), ale to je pro mne jako, troufám si tvrdit, typického odborného uživatele NK druhotné – hlavně, že dobře funguje objednávání, služby, studovny..., a co je nejdůležitější, ve fondu většinou najdu to, co potřebuji. Zda bych zpětně udělal něco jinak? Ovšem, některé kroky bych jinak načasoval, někde bych byl důraznější, někde bych spíš ustoupil, ale protože jde i o personálie, nebudu konkrétní.

Jste nyní i členem dozorcí rady Knihovny Akademie věd. Jak vidíte z tohoto úhlu hlavní

roli odborných knihoven (akademických, případně i ústředních odborných) do budoucna?

Myslím, že KNAV by mohla právě těmto knihovnám jít příkladem. Zůstává solidní tradiční knihovnou, ale přitom rozvíjí razantně moderní služby, hlavně tolik žádaný a potřebný digitální přístup, ať už do sekundárních, nebo primárních zdrojů. Jako badatel vždycky zdůrazňuji to, co od odborných knihoven očekávám především: aby měly k dispozici v co největší šíři fond svého profilu – jedno, zda klasicky, nebo digitálně. Knihovna sice s takzvaně přívětivými službami, ale bez odpovídajícího fondu, ztrácí svůj smysl.

Působíte rovněž jako vysokoškolský pedagog na Univerzitě Pardubice. Jaká je to zkušenost?

Mohu-li být osobní, vyučovat, to mě vždycky táhlo. Natož když to, co učím – četba a interpretace latinských filosofických textů – mě velmi zajímá (doufám, že i studenti ?). Ověřil jsem si onu starou pravdu, že vyučování je vhodné, ba žádoucí doplněk odborné práce.

Jaké knihy jste v poslední době četli?

Opět osobní otázka. Kromě svých oblíbených autorů, k nimž se notoricky vracím (např. Greene, Chesterton, Böll, Mauriac, z našich předválečných Jan Čep), jsem třeba nedávno prožíval dojemnou i otřesnou rodinnou historii lotyšské političky Sandry Kalniete živě popsanou v knížce V plesových střevíčkách sibiřským sněhem, anebo se zamýšlel nad osudem a postoji známých intelektuálů (včetně našeho Jana Patočky) v prostředí různých totalitních režimů při četbě knihy Ralfa Dahrendorfa Pokoušení

nesvobody: intelektuálové v čase zkoušek. Mohu jen doporučit.

A děkuji za otázku.

Děkuji za rozhovor.

Tomáš Gec

*PhDr. Vojtěch Balík (*1947) absolvoval na Filosofické fakultě UK v Praze v oborech latina – francouzština (1970) a získal doktorát filosofie v oboru antická literatura (1971). V letech 1970–1977 pracoval na kritické edici latinských spisů J. A. Komenského a připravoval se na vědeckou aspiranturu (Ústav pro jazyk český, později Pedagogický ústav Čs. akademie věd). Po vynuceném odchodu z Akademie věd (1977) působil jako správce generálního katalogu a později jako vedoucí oddělení jmenného zpracování a katalogů Státní knihovny ČSR (dnešní Národní knihovny). V letech 1983–1985 absolvoval na pražské Katedře vědeckých informací a knihovnictví postgraduální rekvalifikační studium oboru bibliografie – knihovnictví a odborně se zaměřoval zejména na oblast standardizace a reformy katalogizačních norem. Na jaře 1990 se po konkursu stal ředitelem Národní knihovny a působil v této funkci do poloviny roku 2004. Kromě řízení samotné Národní knihovny působil při budování československé knihovní sítě CASLIN a byl členem domácích i mezinárodních knihovnických výborů a asociací, publikoval řadu statí a zpráv zaměřených zejména na problematiku řízení knihoven. Od roku 2005 je vědeckým pracovníkem ve Filosofickém ústavu AV ČR, kde se vrátil k edici Komenského spisů a ke studiu a překladům filosofie 17. století. Příležitostně také publikuje v oboru knihovnědy. Na Filosofické fakultě Univerzity Pardubice vede semináře latinské filosofické četby a interpretace.*

Obecní knihovna Moravany u Brna na nové adrese

Podle místní kroniky byla Knihovna v Moravanech založena v roce 1947 a obsahovala tehdy 500 svazků. Knihovníky v průběhu let byli: strojevedoucí, učitelé, ředitel místní školy, učitelka mateřské školy a knihovnice. Když jsem ji v lednu 2010 převzala, vykazovala za rok 2009 tyto statistické údaje: 43 registrovaných čtenářů (12 dětí do 15 let), 484 návštěvníků a 2 488 výpůjček z fondu 4500 knih. Knihovna byla umístěna v místním Klubu důchodců na pouhých 22 m². Již od počátku mého působení v knihovně jsem zaznamenala velkou vstřícnost vedení obce, která podporovala rozvoj knihovny. Za jejího souhlasu jsem obnovila část mobiliáře a bylo nezbytné knihovnu přeskládat a zútlulnit. Vytvořila jsem malý koutek na hraní a malování pro děti. Další nutností bylo

provedení automatizace. V roce 2010 využil Obecní úřad Moravany pro knihovnu **grantovou dotaci VISK 3**, určenou na automatizaci výpůjčních a automatizačních procesů. Po dodání potřebné počítačové techniky byla v srpnu 2010 zahájena katalogizace knih v systému Clavius. Předcházela jí aktualizace a revize fondu, který byl očištěn od zastaralých, duplicitních a poškozených titulů (1700 knih). Tím byl uvolněn prostor pro živý a aktuální fond. Průběžně přibývajících katalogizačních záznamy byly zpřístupněny zájemcům na internetu na vlastních webových stránkách knihovny ***www.knihovnamoravanyubrna.cz***.

Do konce roku 2010 byla dokončena katalogizace i automatizace výpůjčního modulu a již v lednu 2011 byl zahájen automatizovaný výpůjční provoz.

Tato modernizace knihovnických služeb se výrazně projevila v nárůstu nových čtenářů, kteří začali využívat na webu on-line katalog a rezervace knih.

Již od roku 2010 se začaly zvyšovat všechny statisticky sledované ukazatele činnosti (138 registrovaných čtenářů – 60 dětí do 15 let, 5 631 výpůjček a 1 157 návštěvníků). V roce 2011 stouply tyto ukazatele ještě o třetinu a podíl dětských čtenářů se zvýšil na 52 %. Začala jsem pravidelně nakupovat nové tituly, které přivábily do knihovny další uživatele nejrůznějšího věku. Odpolední výpůjční hodiny se staly doménou dětí, které začaly v knihovně trávit svůj volný čas. Rozšířila jsem otevírací dobu z pouhých 2 hodin týdně na 6 hodin. S dětmi jsem se ovšem v knihovně scházela i mimo stanovenou dobu. Komorní rozměr lokality umožňuje blízký, téměř denní kontakt s návštěvníky knihovny. Bezprostřednost dětí a jejich nadšení mne inspirovaly k mnoha aktivitám nad rámec mých povinností.

Z pravidelných dětských návštěvníků knihovny byl vytvořen **Čtenářský kroužek**. Začal se scházet

na jaře 2012. Náplní byla četba vlastních prozaických textů, nebo debata o nových zajímavých knihách se čtením ukázek. Postupně se začala také rozvíjet spolupráce s místní Mateřskou školou Moravánek a Základní školou Moravany odrážející se ve stále vyšší počtu kolektivních akcí.

V průběhu let 2011 – 2013 se výrazně začalo měnit prostředí obce Moravany především zásluhou místních zastupitelů v čele se starostkou RNDr. Marií Barešovou. Za dobu jejích dvou volebních mandátů se zde postavily dvě nové MŠ pro 103 dětí, opravila se ZŠ, byla dobudována dětská hřiště, postaveny nové chodníky a veřejné osvětlení, zajištěna ordinace pro lékaře, postavena čistička odpadních vod aj.

V roce 2013 byla dokončena novostavba Obecního úřadu, jehož součástí se stala moderní knihovna o rozměru 80 m². Z původních nevyhovujících prostor byla přestěhována v květnu 2013 do samostatného křídla s klimatizací, podlahovým vytápěním a především s nápaditým a vkusným interiérem. Byl vytvořen na návrh ing. arch. L. Tecla a O. Fialy a splňuje veškeré požadavky na

funkci užitkovou a oddechovou s množstvím barvených kontrastů. Regály na knihy ladí v barvách slonově bílá s červenými prvky. Na pozadí černošedého náteru je postaven nápaditý regál na časopisy. Starší čísla jednotlivých titulů jsou uzavřena ve skříňkách a na jejich dvířkách je vždy nové číslo. Atraktivní pro čtenáře, zejména ty mladší, je oddechová zóna s mnoha variabilními komponenty sedacího nábytku. Jednotlivé části se dají snadno přenášet a tak se dají vytvářet různé sestavy dle momentální potřeby. Při kolektivní návštěvě pojme až 15 dětí. Individuálně jsou stále obsazeny dětskými návštěvníky, kteří si zde čtou a hrají. Knihovna má k dispozici i volný venkovní prostor terasy s lavičkami. Za teplého počasí je obsazován čtenáři a působí svěže i z uzavřeného interiéru díky prosklení celé stěny. Návštěvníkům se tak otevírá pohled na zelené keře, květiny a trávnik s efektem iluzorního zvětšení vnitřního prostoru. Pro starší i mladší čtenáře jsou u této skleněné části umístěny pracovní stoly s počítačem a internetem.

Nový rozvoj činnosti knihovny byl nastartován po přestěhování dnem otevřených dveří dne 1. 6. 2013. **Došlo k nárůstu evidovaných čtenářů i výpůjček a především akcí pro veřejnost. Do 6. 11. 2013 je již zaregistrováno 198 čtenářů, evidujeme již 7 000 výpůjček a 18 kolektivních akcí.** Do konce roku však zbývají ještě téměř dva frekventované měsíce a již se těším na konečný výsledek.

Náplní kolektivních návštěv se stala beseda **Seznamte se s knihovnou, Z historie Moravan** (zpracovaná v přijatelné formě pro děti 3. a 4. tříd), **Čtení knih a exkurze.**

Nová knihovna se v obci stala přitažlivou kulturní prostorou, sloužící všem věkovým skupinám

čtenářů. Děti do ní odpoledne zavítají i několikrát, povídají si zde a čtou, nebo si hrají. Těší mě i individuální kontakt s dospělými uživateli, kteří často žádají o pomoc při výběru literatury, debatují o knihách, sdělují své zájmy ohledně nákupu nových titulů.

O nových událostech v knihovně a nových přírůstcích je veřejnost pravidelně informována v **Moravských listech**, které vychází 4 x ročně.

Na akvizici nové literatury byl stanoven pro letošní rok velice **příznivý rozpočet 60 000 Kč**, který zatím vyhovuje nárokům naší knihovny. Záměrem do budoucna je obohatit stávající fond o **základní sbírku mluveného slova na CD** (pohádky, jazykové kurzy a próza pro dospělé).

Velkým povzbuzením pro Obecní knihovnu Moravany bylo převzetí **Ocenění na 3. ročníku Slavnostního setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje v Moravské zemské knihovně**, které se konalo dne 24. 10 2013.

Důležitá pro provoz naší knihovny je metodika **Městské knihovny Modřice a Městské knihovny Kuřim s regionální funkcí**. Zajištění tzv. výměnných fondů obohacuje pestrost výběru literatury pro naše uživatele. Hromadná distribuce novinek je pomocí pro všechny neprofesionální knihovny.

Na závěr už jenom přání, aby vše zůstalo při starém. Aby nadále trvaly idylické vztahy mezi komunitou čtenářů, knihovnou a obecním úřadem. Aby knihovna na nové adrese v nových prostorách mohla úspěšně pokračovat v podpoře čtenářství a doplňovat tak četné zájmové aktivity hojně nabízené obyvatelům Moravan u Brna.

Miroslava Horejsková
Autor fotografií: Jana Šubrová.

Bezbariérové knihovny

Ve dnech 23. a 30. října proběhl v Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně dvoudenní seminář věnující se problematice návštěvníků a čtenářů knihoven se specifickými potřebami s názvem Bezbariérové knihovny. Pořadatelem byl SKIP – Sekce služeb osobám se specifickými potřebami a své prostory poskytla Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně. První den semináře byl věnován problematice uživatelů s mentálním postižením a uživatelů se zrakovým postižením.

Úvodní příspěvek ing. Jany Šormové, pracovnice krajského úřadu ve Zlíně představil zúčastněným elektronický katalog sociálních služeb ve Zlínském kraji a možnosti práce s ním. Ten by měl být oficiálně spuštěn v únoru 2014 na webové adrese www.socialnisluzby.cz. Jeho hlavním cílem bude nabídnout uživatelům nejvhodnější sociální službu nebo přehled sociálních služeb, které mu pomohou reagovat a řešit konkrétní životní situaci či potřebu. Že bude web hojně využíván a mnozí se jej už nemohou dočkat, následně potvrdilo i poměrně dost dotazů účastníků. Web může sloužit také knihovnám, které se budou

chtít dozvědět o sociálních službách poskytovaných v regionu.

V příspěvku s názvem *Specifika práce s lidmi s mentálním postižením* nastínila PaedDr. Mgr. Bc. Hana Pašteková Rupertová charakteristiky různých typů mentálního postižení z psychologického hlediska a poté uvedla příklady, jak zmírnit handicap a umožnit přístup ke knihám u této skupiny uživatelů. Velmi ocenila práci knihoven v oblasti podpory čtenářství této cílové skupiny. Ona sama se má co od knihoven učit, nikdo ji neučil v rámci studia, jak pracovat s uživateli a s beletristickými texty.

Další lektorka - Bc. Miluška Zvonařová - prezentovala především Sdružení pro integraci zdravých a postižených dětí a mládeže „Chceme žít s Vámi“. Velmi zajímavé je zapojování těchto mladých lidí do pracovního procesu a to prostřednictvím tréninkových dílen, kde je trénění zaučují v barmanství a gastronomii. Tím je podporují v začleňování do běžného života a v hledání pracovního uplatnění na běžném trhu práce.

Externí ICT konzultant brněnského Tyflocentra, Mgr. Radek Pavlíček, se věnoval problematice

tvorby dokumentů pro uživatele se zrakovým postižením. Prakticky předvedl definování textových alternativ, strukturování obsahu, **různé** dokumenty, tabulky či slajdy k prezentacím v oblasti přístupnosti dokumentů.

Nad tématem „*Co může knihovna udělat pro lidi s mentálním postižením*“ se zamýšlela Mgr. Barbora Uhlířová. Věnovala se zejména otázce „Jak přizpůsobit prostředí knihovny a informace lidem s mentálním postižením?“ a částečně také otázkám, jak přivést lidi s mentálním postižením do knihovny a co pro ně knihovna a knihovníci mohou udělat.

Snad neočekávanějším blokem prvního dne semináře byla praxe vybraných knihoven při práci s osobami se specifickými potřebami. Jako první se slova ujala paní Marcela Kořínková z Knihovny Kroměřížska, která mluvila o spolupráci knihovny s Domovem pro osoby se zdravotním postižením *BARBORKA v Kroměříži* a o svých pracovních zkušenostech s dětmi s mentálním a tělesným postižením ve věku od 4 do 18 let, pro které připravuje programy a besedy.

Vedoucí dětského oddělení Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně Jana Hoferková zaměřila svou prezentaci na programy a výčet akcí pro speciální školy a Centrum Horizont Zlín. Rovněž zmínila práci svého oddělení s dospělými mentálně postiženými, a to ve formě jejich podpory ke čtenářství nebo tematicky zaměřených „studijních hodin“.

Přednášející z Knihovny Bedřicha Beneše Buchlovana v Uherském Hradišti Mgr. Barbora Bilavčíková účastníkům semináře představila a shrnula projekt Žážitkový seminář k bližšímu poznání života se zrakovým handicapem. Ten vznikl díky grantové podpoře Nadačního fondu Českého rozhlasu Světluška.

Problematicke zrakového postižení se zaměřením na komunikaci s osobami se zrakovým postižením a průvodcovství se věnovala Mgr. Lenka Houšková ze zlínského střediska Tyfloservisu. V úvodu stručně shrnula druhy a stupně zrakového postižení, druhy pomůcek a poté následovala praktická ukázka průvodcovství.

První den semináře byl doplněn prezentací pomůcek pro zrakově postižené z Tyfloservisu a ukázkou pomůcek na programy pro lidi se specifickými potřebami, které přinesly vystupující knihovnice. Druhý den semináře byl věnován lidem s tělesným a sluchovým postižením v knihovnách.

Ing. Kateřina Poláčková z Ligy vozíčkářů souhrnně představila ve svém příspěvku s názvem *Bezbariérové prostory a knihovny* právní předpisy týkající se bezbariérovosti, typy osob s **omezenou schopností pohybu**, osoby na vozíku, ale především se zaměřila na nedostatky, které těmto handicapovaným ztěžují život ve společnosti. Příspěvek prokládala příklady a příběhy ze života vozíčkářů.

Poznatky z praxe přišla na seminář předat paní Zdenka Indráková z Městské knihovny ve Valašském Meziříčí, která se věnuje problematice čtenářů se sluchovým postižením. Knihovna spolupracuje se školou pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí. Pro děti prvního stupně připravuje besedy a setkání spojené s výběrem literatury. Na základě dlouhodobé spolupráce se naučila přizpůsobit jazyk komunikace s dětmi jejich potřebám, aby je složitost gramatiky českého jazyka nezaskočila. Programy jsou věnovány českým i světovým pohádkám a jsou doplněny animovanou nebo hranou podobou těchto pohádek a výtvarnými úkoly.

Doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D. se věnovala problematice čtení neslyšících. Zaměřila se na otázky typu, proč neslyšící neradi čtou, co vše ovlivňuje čtení s porozuměním, jak s lidmi se sluchovým postižením komunikovat, abychom si navzájem dobře rozuměli. V závěru představila vzory textů pro neslyšící děti, které jsou napsány tak, aby porozuměly textu i ony. Příspěvek byl velmi přínosný, neboť si řada z nás «slyšících» nedokáže představit základnosti gramatiky českého jazyka.

Velmi zajímavý a originální byl příspěvek doc. PhDr. Veroniky Broulíkové a studentek oboru Výchovné dramatiky pro neslyšící z brněnské JAMU. Studentky předvedly pomocí vlastnoručně vyrobených knih, motivace a prožitku ukázky pohádek ve znakové řeči. Cílem jejich aktivit je vytvoření interaktivní knihy (s pracovním názvem TABLETO) pro neslyšící děti, čímž je chtějí

motivovat ke čtení. Tato bude fungovat jako aplikace do tabletu.

Ze závěrečné diskuze a výměny názorů a zkušeností lze říci, že seminář účastníkům rozhodně přinesl obohacení a podněty pro další práci se zdravotně

handicapovanými a ukázal na nutnost zohledňovat jejich specifické potřeby. Materiály ze semináře budou zveřejněny na stránkách <http://bezbarierova.knihovna.cz>.

Zuzana Vrtalová

365 dní s knihovnou „Na křižovatce“

Je tomu již rok od znovuootevření pobočky Knihovny Jiřího Mahena v Brně (KJM), ve které se knihovnická praxe úzce propojila s akademickým prostředím. Před nuceným uzavřením pobočku zachránila spolupráce knihovny s Kabinetem informačních studií a knihovnictví na Masarykově univerzitě (KISK), jehož studenti nyní pečují o svěřený fond a čtenáře. K obnovení provozu došlo s finančním přispěním MČ Brno-střed. Nejen

z názvu ulice, ale především z charakteru místa, kde se propojuje akademický svět s knihovnickou realitou, se zrodilo nové jméno pobočky – „Na křižovatce“.

Vedle pravidelného pondělního a středečního půjčování připravují studenti pro čtenáře i širokou veřejnost řadu různorodých akcí, z nichž některé bychom nyní rádi představili.

Slavnostní znovuootevření pobočky 3. 10. 2012

Akce pobočky

Pro nejmenší děti jsou určeny tvůrčí odpoledne a večery, jako předvánoční Ježíškova dílna, o něco starší si mohli přijít vyrobit odznáčky či náušnice. Především studenti si oblíbili takzvané **Herden**, první úterý v měsíci zasvěcené deskovým hrám. Další pravidelnou akcí jsou **Cestovatelské pátky**, večery věnované milovníkům cestování a zajímavých příběhů a fotografií. S pozvanými přednášejícími jsme se za uplynulý rok podívali až na Aljašku, do Turecka, Vietnamu nebo do New Yorku či Kanady.

Další z akcí knihovny byly o něco méně tradiční. Na jaře studenti před knihovnou rozdávali kolemjdoucím kávu v kelímčích s nálepkou a informační letáčky, aby tak zvýšili povědomí o existenci pobočky. Proběhla také **minikonference** pro lidi s fyzickým postižením a jejich blízké s názvem **Hendikepování – s nimi a o nich**. Ve spolupráci s projektem **KISK Zelená knihovna** jsme v knihovně oslavili Den Země, nebo si užili Férové odpoledne doplňující známou Férovou snídani.

Spolupracujeme s nevládní neziskovou organizací **NaZemi** a díky ní jsme mohli nabízet fairtradové občerstvení a rozdávat letáčky informující o ekologickém chování. Také do budoucna plánujeme environmentálně vzdělávací akce pro děti i dospělé. Seznam pořadů pobočky můžete sledovat v kalendáři akcí.

Knižní nabídka

Běžnou nabídku knih na naší pobočce rozšiřují speciální fondy. Čtenáři si mohou vypůjčit jednu z **Putovních knih** a utvářet tak část jejího příběhu a například se s ní vyfotit na cestách.

Na milovníky překvapení čekají obálky s tajemnými **Mystery** knihami, jejichž identitu čtenář odhalí až doma, po otevření obálky. K půjčení lákají také tematické **KISK batůžky a tašky**, obdoba v českých knihovnách známých kufříků s knihami, hračkami a dalšími předměty (kufříky KJM). Batůžky a tašky jsou připraveny pro děti i dospělé, těm prvním jsou určeny batůžky Čtyřlístku či

Cestovatelský pátek o Turecku se Svatavou Kubešovou z MZM

Batůžek Čtyřlístek

o zvířátkách, druhým pak tašky o hercích a zdravém životním stylu.

zavítalo 3 207 návštěvníků, jež nalákala nabídka až 70 kulturních a vzdělávacích pořadů.

Vzdělávání

Knihovna se kromě kultury zaměřuje také na vzdělávání, proto jsme navázali spolupráci se základními školami v okolí knihovny. Celkem osmnácti lekcí informačního vzdělávání se zúčastnili žáci Základní školy Křídlovické a Praktické a základní školy Vídeňské. Lekce byly postaveny na třífázovém vzdělávacím modelu E-U-R, metodách kritického myšlení a byl při nich kladen důraz na aktivitu účastníků. Téma lekcí bylo voleno v souladu se Školním vzdělávacím programem spolupracujících škol. Žáci se například naučili dělat si poznámky z odborného textu či jak sami vytvořit hodnotný referát. V lekcích pokračujeme i v novém školním roce.

Řeč čísel

Obraz o fungování pobočky můžeme ještě doplnit o základní data. Na pobočku se zaregistrovalo 159 čtenářů (z toho 33 dětí), za dobu provozu se uskutečnilo 6 443 výpůjček a do knihovny celkem

Další rok

Rok od znovuotevření pobočky oslavíme mimo jiné **pasováním prvňáčků na čtenáře** (realizováno v rámci již 11. ročníku projektu KJM na podporu dětského čtenářství **Poprvé do školy – poprvé do knihovny**). Cestovatelské pátky se rozrostly do cestovatelských měsíců o Zemích světa. Kromě páteční přednášky se bude konat také odpolední program pro děti, kterým bude zábavnou formou představena vybraná země, v knihovně budou připraveny knihy národních autorů či cestopisy a tematická výzdoba. Na přelomu září a října se konají Brněnské dny pro zdraví, do nichž se zapojila také Knihovna Jiřího Mahena i pobočka Na křižovatce. Prvního října tak mohli čtenáři zjistit, že i zdravé jídlo může skvěle chutnat, nebo si mohli přijít zacvičit a meditovat v tibetském stylu. V následujících měsících se také uskuteční **debatní kroužky** o knihách určené především starším čtenářům či diskusní podvečery s **Křeslem pro hosta**.

Pavla Minaříková, Lenka Kupková,
Kateřina Rovná, Edita Vališová
Autor fotografií: Edita Vališová.

Celostátní seminář Regionální funkce knihoven 2013

Ve dnech 21. – 22. října se v Pardubicích sešli metodikové a zástupci krajských a pověřených knihoven na semináři Regionální funkce knihoven. Seminář se konal již tradičně v Domě hudby a organizačně jej připravila sekce pro regionální funkce Sdružení knihoven ČR.

Jednání zahájila předsedkyně sekce Mgr. Blanka Konvalinková, ředitelka Krajské vědecké knihovny v Liberci. Pozvání přijali za Ministerstvo kultury Mgr. Petra Miturová a vedoucí oddělení kultury a památkové péče Pardubického kraje Mgr. Tomáš Libánek. Krajskou knihovnu v Pardubicích zastupovala ředitelka Bc. Radomíra Kodetová a Blanka Bastlová, vedoucí regionálního oddělení. Za Knihovnický institut Národní knihovny přijeli PhDr. Vít Richter a Mgr. Ladislava Zemánková.

Příspěvky prvního dne byly rozděleny do dvou bloků. **I. blok s názvem Regionální funkce na prahu druhého desetiletí** moderovala Mgr. Blanka Konvalinková.

Regionální funkce na prahu druhého desetiletí s podporou statistických výsledků a zhodnocení trendů představila Mgr. Ladislava Zemánková.

Další příspěvky se věnovaly financování regionálních funkcí, konkrétně problémům, které musely řešit některé krajské knihovny po snížení krajské dotace. V rámci bloku **Financí je o čtvrtinu méně** vystoupila ředitelka Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové Mgr. Eva Svobodová. Představila jeden z možných způsobů získání chybějících finančních prostředků, u zřizovatelů knihoven. Touto cestou se knihovně podařilo získat 63 % chybějící částky. Snahou do budoucna je opětovně navýšení krajské dotace.

Praktické zkušenosti z jednání se starosty představily Bc. Kateřina Hubertová z Knihovny města Hradce Králové a Mgr. Jana Benešová z Knihovny V. Čtvrtka.

Systém sdružování prostředků byl tématem příspěvku Bc. Radomíry Kodetové **Pardubický kraj řeší nedostatek financí na VF**. Sdružování vidí v krajské knihovně jako cestu k zachování dostatečného nákupu VF. Byla stanovena minimální částka na obyvatele ve výši 2,- Kč. Podařilo se získat 70 % chybějících prostředků. Smlouvy s obcemi byly uzavřeny na rok. Pokud se obec rozhodne ze systému vystoupit, dostane výměnný fond v té částce, kterou do systému přispěla.

PhDr. Radek Liška, vedoucí Odboru krajského knihovnického centra SVK Kladno: ve svém příspěvku **Stav a aktuální vývoj RF ve Středočeském kraji** informoval o zlepšení financování a přípravě nové krajské koncepce regionálních funkcí.

II. blok s názvem Priority, nová témata a úkoly pro RF moderoval PhDr. Vít Richter

S příspěvkem **Jak s pomocí krajské koncepce naplňujeme cíle RF** v Jihomoravském kraji vystoupila Mgr. Monika Kratochvílová.

Koncepci celoživotního vzdělávání knihovníků představila Mgr. Zlata Houšková. Pozornost věnovala prioritě č. 20 Koncepce rozvoje knihoven „Zvyšovat kvalifikační úroveň pracovníků knihoven s cílem adaptovat je na rychle se měnící odborné nároky jejich profesí“.

Prostor a lidé. Pilíře bezbariérovosti byl název příspěvku Mgr. Heleny Hubatkové-Selucké, předsedkyně sekce služeb osobám se specifickými potřebami SKIP.

Upozornila na Manifest IFLA o multikulturní knihovně: http://knihovnam.nkp.cz/docs/manifest_knihovny_CZ.pdf a informovala o standardu a metodice handicap friendly.

Téma dobrovolnictví uvedla svým příspěvkem **Chceme dobrovolníka do knihovny?** Mgr. Zuzana Ježková z Knihovnického institutu Národní knihovny ČR. Upozornila, že dobrovolnictví není zcela zadarmo a pokud má být dobrovolnická práce účinná,

musí být dobře organizovaná. Není to levná pracovní síla. Připomněla, že dobrovolník pracuje ve svém volném čase, ze své svobodné vůle, bez nároku na odměnu dává své síly pro veřejně prospěšnou aktivitu.

V souvislosti s dobrovolnictvím nehovořit o práci, ale o DOBROVOLNICKÉ ČINNOSTI.

Hodnota dobrovolnické práce byla vyčíslena MK ČR na 125,- Kč/hod.

Bc. Zuzana Čermáková ze Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem vystoupila s příspěvkem **Být dobrovolníkem na severu? Beru!**

Informovala o využití Evropské dobrovolnické služby, konkrétně České národní agentuře Mládež v akci: <http://www.mladezvakci.cz/>, s jejíž pomocí využili v knihovně studentku z Itálie.

S dosavadními výsledky projektu **České děti jako čtenáři** seznámila PhDr. Irena Prázová, Ph.D. Garantem průzkumu je Knihovnický institut NK. Cílová skupina: 9-14 let.

První reprezentativní výzkum tohoto typu, tj. celorepublikový vzorek.

Projekt sleduje:

- Frekvenci čtení
- Žánrové preference
- Čtenářské zázemí v rodině
- Postavení četby v rámci volného času
- Uživatelská spokojenost
- Otázky na neuzivatele/nečtenáře

Základní výsledky kvantitativního výzkumu:

- Pro více než ¼ je čtení povinnost.
- Pro 47 % dětí je čtení zábavné.
- Pro 59 % dívek je čtení zábavné.
- Týdně
- 1/3 nechodí do veřejných knihoven
- 30 % dětí navštíví knihovnu 1-2 x měsíčně
- 33 % nechodí do veřejných knihoven

Děti chodí do knihovny:

- z 90 % z důvodu příjemné paní knihovnice

- z 86 % kvůli klidu
- z 80 % jim někdo poradí, co vypůjčit
- 12 % dětí by si chtělo půjčovat čtečku knih
- 11 % postrádá nové knihy
- 20 % nechce žádnou změnu

Průzkum bude pokračovat po třech letech ve věkové kategorii 5-8 let.

Druhý den jednání byl věnován tématu Knihovní systémy aktuálně.

S příspěvkem **Představení plnohodnotného open-source knihovního systému KOHA** vystoupil Bc. Josef Moravec z Městské knihovny v Ústí nad Orlicí.

Následovalo vystoupení zástupců firem Cosmotron, LANius a KP SYS.

S příspěvkem **Plníme Standard VKIS? Srovnání let 2005 a 2012** vystoupil PhDr. Vít Richter.

Eva Semrádová ze Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové vystoupila s příspěvkem **Jak definovat dobrou knihovnu? Porovnání výkonů knihoven v Královéhradeckém kraji, metody, příklady.**

Mystery shopping v knihovnách představili studenti KISK FF MU. Mystery shopping nabízí objektivní pohled na služby očima zřizovatele, popis náhodných situací, návrhy na zlepšení, procentuální hodnocení daných kritérií, slovní popis zkoumaných jevů.

Hodnotí a analyzuje:

1. Prostředí (umístění knihovny, otevírací doba, interiéry, bezbariérovost)
2. Funkčnost (vybavenost knihovny po elektronické stránce, Wi-Fi, pokrytí EIZ, návody, odbornost)
3. Služby (zdvořilost, vstřícnost, dostatek času, rychlost reakce)

Cena: 9.000,- Kč.

Posledním příspěvkem bylo vystoupení RNDr. Tomáše Řeháka **Přístupy ke zjišťování hodnoty služeb knihovny, rok třetí**, ve kterém informoval o projektu Metodika měření hodnoty služeb knihoven, 2011-2013. Cílem je vypracovat metodiku pro měření hodnoty služeb, které poskytují veřejné knihovny. MěK Praha má v projektu 30% spoluúčast.

Daňoví poplatníci musí vědět, že se knihovna vyplatí a je stejně užitečná jako škola nebo nemocnice.

Závěr semináře byl věnován diskusi.

Seminář představil aktuální trendy vývoje regionálních funkcí, nastínil možnosti řešení snižování finančních prostředků, informoval o aktuálním dění přesahujícím oblast regionálních funkcí, ale přinášejícím nové poznatky a zkušenosti veřejným

knihovnám. Zájem o seminář potvrdilo více jak 170 účastníků a následné diskuse v kuloárech.

Plné texty prezentací jsou dostupné na stránce SDRUK:

<http://www.sdruk.cz/sdruk/odborne-sekce/sekce-pro-regionalni-funkce/clanek/celostatni-seminar-regionalni-funkce-knihoven-2013-prezentace/>

Monika Kratochvílová

Seminář IVIG 2013

Asociace knihoven vysokých škol ČR pořádá od r. 2003 každoročně seminář věnovaný problematice informačního vzdělávání na vysokých školách. Letošní ročník probíhal v rámci motto „Retrospektivy a perspektivy“. Jednotlivá vystoupení přinesla ohlédnutí za minulými ročníky, ale také informace o současném stavu informatické výchovy na vysokých školách.

Úvodní část semináře byla zasvěcena teoretickým základům a pilířům informační gramotnosti. **Jan Zikuška** jmenoval významné materiály, o které se lze při informačním vzdělávání opírat. Např. uvedl model informační gramotnosti, který sestavil Mike Eisenberg a Robert E. Berkowitz. Tento model se opírá o 6 pilířů – dovedností, jež by si měli lidé osvojit. Hovořil také o 7 pilířích SCONUL a koncepci ACRL (Association of College and Research Libraries), která vznikla v rámci ALA. Koncepčních dokumentů existuje celá řada, ale tyto materiály se shodují ve spektru dovedností, které by si měl student osvojit. Z toho vyplývají tematické oblasti, kterým bychom se měli při informační výchově věnovat: oblast definování potřeby, oblast kritického myšlení a analytické činnosti, problematika ukládání a zpracování informací, oblast publikování

a prezentování informací a informační hygieny. **M. Dombrovská** hovořila o modelu vytvořeném v rámci AKVŠ. Přístup a standardy informačního vzdělávání inspirovaly i jiné oblasti, např. přispěly k implementaci problematiky finanční gramotnosti do výuky.

Druhý blok přinesl příspěvky k problematice formy a obsahu výuky v rámci rozvoje informační gramotnosti. **Kateřina Kieslingová** z 2. LF UK trefně vystihla informační chování současných generací: mladí lidé jsou současně tvůrci informací, bývají napojeni na několika technických zařízeních současně – multitasking, vyžadují konkrétní služby a odpovědi, informace kolem je nezajímají, velmi je pro ně důležité dostat se k příslušným informacím rychle, zaměřují se hlavně na web. Studenti dělají právě to, co teď v této chvíli právě potřebují. Na příslušné fakultě je informační vzdělávání zahrnuto do výuky, lekce jsou zpracovány v prostředí Moodle. Do výuky je zahrnut citační manažer Zotero a problematika vědecké komunikace. V anketě projevilí studenti zájem zejména o semináře na konkrétní EIZ a k problematice prezentování. **M. Dombrovská** má dobré zkušenosti s využitím Facebooku pro komunikaci

se studenty a pro výuku IG na ÚISK, FB je dobrý nástroj pro sdílení souborů a výměnu názorů.

Jan Skůpa hovořil o zkušenostech na VUT. V r. 2006 zde byly vytvořeny opory pro e-learning. Postupně vzniklo několik na sebe navazujících kurzů, které se stále vylepšují. Ročně zasáhne informační vzdělávání na VUT přibližně 2 500 studentů. Situace na fakultách je velmi rozdílná, pokud srovnáváme počet studentů, o které se tutor stará. Někde připadá na 1 vyučujícího 35 studentů, na Fakultě strojního inženýrství musí knihovník zvládnout 800 posluchačů. Knihovník by se neměl bát zveřejnit kontakt na sebe, ale pro komunikaci se musejí nastavit jasná pravidla. Úvodní přednášku mají možnost navštívit studenti osobně, aby poznali tutora. Probíhají pokusy zapojit do informačního vzdělávání sociální síť. Zkoušení probíhá formou testů, bookchingu (hledání knih) či křížovek. Pokud se vloudí chyba, je třeba studentům záležitost vysvětlit a omluvit se.

D. Chytková se věnovala informačnímu vzdělávání na MU. Zde běží 2 e-learningové kurzy. Všichni studenti (asi 1 700 lidí ročně) absolvují „Kurz práce s informacemi“, který vznikl v r. 2006 a byl v r. 2010 inovován. Každý modul je ukončen úkolem a testem o 10 a více otázkách. V r. 2010 byl vytvořen kurz „Kreativní práce s informacemi“, který je určen pro menší počet účastníků. Zájemci mají možnost zúčastnit se prezenčně workshopu, ve kterém se pracuje individuálně i ve skupinách, tutor průběžně radí při plnění úkolů. Na jednoho tutora připadá asi 200 studentů, workshopy jsou určeny pro 20 – 25 lidí. Při informačním vzdělávání na MU se projevuje snaha zapojit moderní metody výuky, např. myšlenkové mapy, audio a video. Videá trvají 15 minut, jsou volně přístupná a může je kdokoliv využívat při výuce.

Odpoledne jsme se věnovali nejprve problematice vzdělávání knihovníků. **L. Bělohoubková** provedla srovnání šesti průzkumů. Knihovníci si chtějí doplňovat své pedagogické vzdělání. Více čtou odborný tisk a více se školí doma i v zahraničí.

A. Doláková z VŠE se podělila o své praktické zkušenosti s přednášením citací. Jedná se vždy o jednorázovou přednášku o délce asi 90 min., jež zahrnuje normu ČSN ISO 690, zvyklosti fakult a Zotero. Součástí je anketa, diskuse, dotazy i zpětná vazba. Ohledně citací vytvořila VŠE i speciální web, studenti se mohou ptát i přes webový formulář. Studenti se ptají na problémy, které nejsou v normě, proto je dobré sledovat blogy vědců a sdílet zkušenosti. Je dobré i v případě této problematiky usilovat o interaktivnost výkladu, oslovovat konkrétní pedagogy, připravovat výklad dle požadavků a mít zpětnou vazbu. **I. Zadražilová** hodnotila ve svém příspěvku projekt NAKLIV. I když celý projekt a jednotlivé semináře byly hodnoceny kladně, vyplynulo z projektu i poučení: zvát jako lektory pouze ty přednášející, které známe a se kterými máme dobré zkušenosti. Neznámý lektor může pojmout své vystoupení jinak, než jak bychom si přáli. V každém případě byly semináře pořádané v rámci projektu NAKLIV užitečné a vycházely z potřeb praxe. Pozitivně se vyjádřila i Kateřina Kieslingová.

P. Hornochová z Metropolitní univerzity vyložila své zážitky z workshopu UNESCO v Ankaře. Mimo jiné upozornila na nový koncept IG, jenž je mnohými považován přímo za revoluční. Je volně přístupný na <http://newcurriculum.wordpress.com/>. Autorka příspěvku se zmínila o nutnosti provádět revizi výukové činnosti a potřebu vzájemně si auditovat kurzy. Vzdělávací aktivity by měly být komplexní, flexibilní a důraz by měl být kladen na trénink dovedností.

Příspěvky v závěrečném bloku byly zaměřeny na další vývoj v oblasti informačního vzdělávání. **J. Štoger** provedl srovnání představ a reality v oblasti uplatnění nových technologických možností při vzdělávání. Např. Second Life nezískal takovou popularitu, jak se původně čekalo, a to proto, že se nejedná o jednoduchou technologii. Aby se nová technologie uplatnila, musí být maximálně přístupná, jednoduchá a hravá. Je nutné se ptát, jaké pracovní pozice vzniknou v budoucnu, odtud

plyne otázka, co budou muset lidé v budoucnu umět. Jako perspektivní se jeví koncept digitálních odznaků ve formátu definovaném Mozilla Foundation (Open Badge Infrastructure). Jedná se o obrázky, které bude moci udělovat každý každému a jež budou obsahovat metadata o dosažených úspěších a požadavcích na jejich splnění, informace o vydavateli a příjemci a odkaz na ověření pravosti.

B. Jankovská upozornila na přednášku, se kterou vystoupil Alan Carbery na konferenci LILAC 2013. Nosnými pojmy této přednášky je sebereflexe, zrcadlení a kritika. Pedagog by se měl stále ptát, co může ještě zlepšit. Přednáška A. Carberyho je volně dostupná. Autorka příspěvku rovněž upozornila na to, že Univerzita Pardubice otvírala kurzy na prohloubení pedagogických znalostí (ROPAM). **Jan Zikuška** nastínil cesty, kudy by se informační vzdělávání mělo ubírat. Knihovníci by se měli dále vzdělávat, měli by se věnovat celé šíři IG, měli by reflektovat vývoj nových technologií, zapojit sociální síť a uplatňovat princip hry.

Hana Landová zdůraznila nutnost vytvářet kurzy na přání a podle oboru, knihovník musí přizpůsobit kurz účastníkům, není dobré postupovat podle šablony. Je nutné usilovat o to, abychom zasáhli co nejvíce lidí včetně osob se specifickými potřebami a využívat k tomu různé kanály. **Ludmila Tichá** vyzdvihla na závěr nutnost stálé, neutuchající práce, nezbytnost držet krok s technologiemi a věnovat pozornost propagaci.

Z jednotlivých vystoupení vyplynulo, že se na řadě vysokých škol už podařilo prosadit informační vzdělávání přímo do výuky. Seminář také ukázal na výrazný posun v obsahu výuky. Knihovny se začaly věnovat nejdříve vyhledávání v katalogu, dnes se snaží jít dále. Do informačního vzdělávání na vysokých školách se stále více začleňují i jiné oblasti, např. hodnocení informací, informační bezpečnost, práce s citačními manažery, tvorba odborného textu, publikování a prezentace. Seminář považuji za přínosný. Další ročník se uskuteční 25. září 2014.

Martina Machátová

Seminář Co se skrývá za vyhledáváním aneb Searching Session NTK 2013

V úterý 8. října se v Národní technické knihovně konal již 4. ročník semináře "Co se skrývá za vyhledáváním aneb Searching Session NTK 2013". Celý seminář se nesl ve velice příjemné atmosféře, také díky originálnímu občerstvení – v každém kousku koláče jste našli lísteček s QR kódem, jenž odkazoval buď na stránky o Polytematickém strukturovaném hesláři (PSH), nebo ti šťastní získali cenu v podobě badge, flash disku či trička.

Po úvodním slově Elišky Veselé nám **Milan Janíček** představil první příspěvek s názvem „Práce s daty

v knihovnách a vazby na Semantic Web“. V přednášce nám Milan Janíček popsal témata sématického webu a linked data. Dále představil problematiku práce s daty v knihovnách. Staré knihovnické formáty komplikují strojové zpracování dat a s nadsázkou můžeme říct „MARC must die!“ Knihovny mohou využívat nového formátu Dublin Core nebo pomocí linked dat vytvářet různé pro uživatele velmi atraktivní slovníky, inspirovat se můžou například projektem „Linked Jazz“. <http://linkedjazz.org/>

Druhý příspěvek „Bezpečný internet a zkušenosti Linky bezpečí“ přednesl Petr Porubský.

Představil proměnu práce na Lince bezpečí, která nastala s příchodem internetové kriminality. Vysvětlil rozdíl mezi pojmy kyberšikana, kyberstalkink, kybergrooming, netolismus, phishing, pharming a sexting. Linka bezpečí v současné době pro komunikaci s klienty využívá telefon, e-mail a také chat. Klienti při používání mailu či chatu bývají více otevření a řeší závažnější témata, než při klasických telefonátech, při využívání mailu a chatu mají větší kontrolu nad obsahem a průběhem celé komunikace. Denně Linka bezpečí přijme okolo 650 hovorů. Zajímavé informace k tomuto tématu najdete např. na stránkách <http://www.e-bezpecí.cz/>.

Štěpán Bechynský přišel s aktuálním tématem „K čemu může být dobré NFC“. O technologii NFC (Near field communication) se mluví převážně ve spojení s bezkontaktními platebními kartami a novými chytrými mobily. NFC je založená na technologii RFID a můžeme ji považovat za dalšího nástupce v kódování (přes čárové kódy, QR kódy až k RFID). Štěpán Bechynský ukázal, že NFC by se dalo využít i v knihovnách, např. pro anotace či jiné přidávané informace o knihách. Dále lze technologii NFC využít jako způsob autorizace, například pro vstup do budovy apod.

Po přestávce Josef Šlerka představil „Digital humanities“. Digital humanities představuje oblast výzkumu a vývoje, která se zabývá prolínáním výpočetních technologií a humanitních oborů. Spíše než o ucelený systém, jde ale o hnutí, které vychází z datového paradigmatu – tedy z analýzy dat. V dnešní době digitalizovaných i born-digital materiálů můžeme využívat nespočet nástrojů (statistických, vizuálních), které dokáží analyzovat nejrůznější data a velké množství dat, to vnáší do humanitních věd nové náhledy, ale také další nové otázky.

Předposlední příspěvek „Crisis Response 2.0 – pomáhejte z vašeho gauče“ od Jaroslava Valúcha pojednával o možnostech pomoci na základě crowdsourcingu. Lidé během krizových situací (zemětřesení, hurikány, válečné konflikty apod.) sdílejí velké množství informací. Díky novým technologiím vznikla řada dobrovolnických online komunit, které pomáhají data z těchto krizových situací analyzovat, a díky tomu může docházet k lepší koordinaci pomoci. Mezi programy patří např. Standby Task Force <http://blog.standbytaskforce.com/>, Open Street Map <http://www.openstreetmap.org/#map=5/51.500/-0.100>,

Digital Humanitarian network <http://digitalhumanitarians.com/>.

Poslední příspěvek s názvem „Detekcia a sledovanie spravodajských tém na webe inšpirované sociálnym hmyzom“ přednesl Štefan Sabo. Popsal dynamické identifikace nových zpravodajských příběhů a jejich následné sledování. Model vznikl díky inspiraci včelami medonosnými. Tento přístup využívá individuální agenty, kteří se vzájemně koordinují. Agent nese jen část informace a celková data jsou

získávána díky výsledku „chování roje“. Tento přístup umožňuje dynamické získávání a zpracování dat z webu.

Seminář byl plný zajímavých a opravdu inspirativních příspěvků, tak doufáme, že se na další budeme moci těšit i příští rok. Podrobný program a prezentace přednášejících jsou dostupné zde <http://www.techlib.cz/cs/2591-searching-session-ntk-2013/>.

Monika Hampacherová

informace pro knihovny

Koha – knihovní systém s otevřeným zdrojovým kódem

Integrovaný knihovní systém Koha je první knihovní systém vydaný pod open-source licencí. Nabízí kompletní škálu funkcí jak z pohledu knihovny, tak z pohledu čtenáře. Název systému je maorské slovo a znamená „dar“ a přesně tím se snaží Koha pro knihovnickou komunitu být.

Vznik systému Koha byl iniciován novozélandským sdružením knihoven Horowhenua Library Trust. V roce 1999 používali starý neudržovaný knihovní systém, který si nedovedl poradit s přechodem na rok 2000. Z toho důvodu byli nuceni provést přechod na jiný systém, po nějaké době pátrání bylo rozhodnuto vytvořit zcela nový systém a dát ho k dispozici jako open-source (otevřený software nebo také software s otevřeným zdrojovým kódem je software, který má přístupný zdrojový kód a je dostupný pod některou ze svobodných licencí, která dovoluje systém nejen využívat, ale i upravovat a dále distribuovat za dodržení určitých podmínek, příkladem takové licence je např. GNU GPL – obecná veřejná licence, pod kterou je šířen i systém Koha). První verze

byla vytvořena společností Katipo a spuštěna začátkem roku 2000.¹

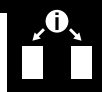
Od začátku si Koha získávala své příznivce a již na podzim byla provedena první instalace mimo Nový Zéland a to konkrétně ve školních knihovnách na území Pobřežních hor v Kanadě.² Systém KOHA dnes používají knihovny různého typu po celém světě, přehled můžete vidět na přiloženém obrázku.

Koha je používána nejen pro samostatné knihovny s případnými několika podřízenými pobočkami, ale je možné ji použít i pro konsorcia, jejichž knihovny mohou mít různá pravidla a zvyklosti.³

Ještě bychom měli zmínit jeden „milník“ ve vývoji systému Koha, a to poněkud zvláštní přístup společnosti LibLime k open-source. Ta se rozhodla

- 1 History. *Official Website of Koha Library Software* [online]. 2013 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://koha-community.org/about/history/>
- 2 EYLER, Pat. Koha: a Gift to Libraries from New Zealand. In: *Linux Journal* [online]. Feb 01, 2003 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://www.linuxjournal.com/article/6350>
- 3 BRADTKE, Elaine. Consortia, what's the best way to set them up? In: *Koha: Discussion list for the Koha Library system* [e-mailová konference]. Mar 16 2011 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://lists.katipo.co.nz/public/koha/2011-March/028158.html>

Mapa využívání systému KOHA ve světě (zdroj: <http://www.librarytechnology.org/map.pl?ILS=Koha>)

již dále nepřispívát do společného díla komunity, zaregistrovala si na název Koha ochrannou známku. Tím sklidila značnou kritiku community.⁴

Nicméně se ukázalo, že komunita kolem Kohy byla již v tu dobu natolik silná, že se po menších nepříjemnostech vývoj opět rozběhl na plné obrátky.⁵ Webové stránky dnes naleznete na nové adrese *koha-community.org*.

V současné době stojí za vývojem přibližně 60 lidí z více než 30 firem a organizací.⁶ Další desítky lidí spolupracují na vyhledávání chyb, či překladech systému do dalších jazyků. Ten probíhá na centrálním překladovém serveru *translate.koha-community.org* a je ve formě webové aplikace přístupný každému, kdo je ochoten pomoci. V současnosti existuje 23 jazykových verzí včetně češtiny (kterou spravuje

komunita kolem serveru *opensource.knihovna.cz*) a na dalších se neustále pracuje.⁷

Systém Koha má několik základních modulů, ale díky dobré integraci tyto moduly spolu plně spolupracují a při běžné práci uživatel podle potřeby mezi nimi plynule přechází.

Katalogizace a správa autorit - Koha dovede pracovat s formáty MARC21 i UNIMARC. V současné době již jádro systému podporuje ukládání dat v libovolném metadatovém formátu,⁸ což do budoucna umožní vytvářet záznamy např. v Dublin Core, MODS, BIBFRAME, ...

Záznamy je možné vytvářet ve formulářích, které jsou generovány za pomoci tzv. katalogizačních šablon. Standardně obsahuje Koha několik předpřipravených šablon pro nejčastější typy dokumentů. Tyto šablony je pak možné dále upravovat, odstraňovat, nebo přidávat nové podle potřeby knihovny.

Bibliografické i autoritní záznamy je možné stahovat pomocí protokolu Z39.50. Při ukládání záznamů je

4 GREENHILL, Kathryn. The Koha fork and being the change you want to see. In: *Librarians Matter* [online]. Sep 19 2009 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://www.librariansmatter.com/blog/2009/09/19/the-koha-fork-and-being-the-change-you-want-to-see/>

5 SCHNEIDER, K.G. It Takes a Village: Koha and open source leadership. In: *Free Range Librarian* [online]. September 18, 2009 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://freerangelibrarian.com/2009/09/18/it-takes-a-village-koha-and-open-source-leadership/>

6 CHARLTON, Galen. Koha 3.14 beta released. In: *Official Website of Koha Library Software* [online]. November 1, 2013 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://koha-community.org/koha-3-14-beta-released/>

7 ARAZI, Tomas Cohen. Koha 3.12.6 released. In: *Official Website of Koha Library Software* [online]. October 28, 2013 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://koha-community.org/koha-3-12-6-released/>

8 CHARLTON, Galen. *Calm at the center of the distributed whirlwinds* [online prezentace]. 16 October 2013 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://www.slideshare.net/gmcharlt/calm-at-the-center-of-the-distributed-whirlwinds>

samořejmě kontrolováno, jestli jsou všechna povinná pole správně vyplněna. Pro vytváření hodnot kódovaných polí jsou připraveny tzv. pluginy, díky kterým není nutné tato pole vyplňovat ručně. Dále je pro hodnoty polí i indikátorů možné vytvářet seznam povolených hodnot, z kterých je potom při katalogizaci vybíráno.

Výpůjčky a Čtenáři - Modul výpůjček, jako jeden ze základních modulů každého knihovního systému, má kompletní paletu funkcí, kterou bychom mohli očekávat: správa výpůjček, poplatků, rezervací, přesuny dokumentů mezi knihovnami, statistické výstupy atd. Čtenáře je možné vyhledávat pomocí čísla průkazky (čárového kódu), nebo pomocí části jména. Správa čtenářů umožňuje navíc hledání i podle dalších informací o čtenáři – adresy, data narození, e-mailu, atd. Užitečnou funkcí pak je integrovaný off-line klient pro výpůjčky, který umožní základní práci se systémem i v případě nedostupnosti serveru, na kterém je Koha nainstalována.

On-line katalog je možné označit za tzv. katalog nové generace. Podporuje fulltextové hledání, upřesnění výsledků pomocí faset, uživatelské tagy, hodnocení i komentáře. Umožňuje vyhledávat v bibliografických i autoritních záznamech. Podporuje RSS kanály. Umožňuje propojení na sociální sítě – Facebook, LinkedIn, Delicious, Google+ a Twitter. Má bohaté možnosti exportu záznamů – BIBTEX, MARC, MARCXML, Dublin Core, MODS a RIS. Součástí on-line katalogu je i jednoduchý self-check. Případně je možné systém Koha napojit na self-check stanici pomocí protokolu SIP2. Novinkou pak je přímé napojení na systém OverDrive.⁹

Co se ale mně osobně na on-line katalogu nejvíce líbí, to je propracované uživatelské konto s širokými možnostmi. Umožňuje sledovat a nakládat se vším, co se čtenáře ve vztahu ke knihovně týká:

- Výpůjčky a jejich prodlužování

- Rezervace a zadávání rezervací
- Sledování poplatků a upomínek
- Změna osobních údajů a hesla
- Čtenářem vložené tagy
- Historie vyhledávání i výpůjček
- Správa soukromí
- Čtenářem zadané návrhy na nákup
- Nastavení upozornění na předupomínky, výpůjčky i rezervace
- Uživatelské seznamy dokumentů – soukromé i veřejné

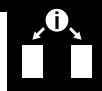
Modul **administrace** zprostředkovává centrální správu nastavení celého systému. Nastavení se provádí na dvou úrovních. Tzv. společná nastavení systému slouží pro nastavení základních parametrů, nebo pro aktivaci/deaktivaci/nastavení chování jednotlivých funkcí systému. Ostatní nastavení jsou rozdělena do několika částí:

- Základní nastavení, kde se nachází správa knihoven, či definice typů dokumentů
- Čtenáři a výpůjčky, kde se nastavují pravidla půjčování, upomínek, nebo kategorie čtenářů
- Katalog, kde se nastavují katalogizační šablony, klasifikační schémata a také se zde nachází nástroj pro kontrolu katalogizačních šablon
- Akvizice, kde se definují rozpočty a fondy pro akviziční modul
- Další parametry pak obsahují například definice Z39.50 serverů

Možnosti nastavení jsou opravdu rozsáhlé a je dobré jim věnovat před spuštěním ostrého provozu dostatečnou pozornost.

Součástí systému Koha je i soubor **nástrojů**, které usnadňují některé činnosti. Nacházejí se zde nástroje jako tisk hřbetních štítků, čárových kódů i čtenářských průkazů, pro hromadné úpravy dat, či **revizi fondu**. Mezi nástroji nalezneme také možnost importu čtenářů i bibliografických a autoritních záznamů. Bibliografické a autoritní záznamy je možné importovat ve formátu MARC21 nebo UNIMARC. Úspěšnost importu závisí hlavně na dodržení standardu u importovaných souborů.

⁹ CHARLTON, Galen. *Calm at the center of the distributed whirlwinds* [online prezentace]. 16 October 2013 [cit. 2013-11-08]. Dostupné z: <http://www.slideshare.net/gmcharlt/calm-at-the-center-of-the-distributed-whirlwinds>

V současnosti máme vyzkoušen import dat ze systému Clavius a nesetkali jsme se s žádným zásadním problémem.

Pro centrální přístup ke statistickým i jiným výpisům pak slouží modul **výstupy**. Součástí systému je i modul pro správu **periodik**, který umí predikovat

doručení jednotlivých čísel periodik a také modul **akvizice**.

Chcete-li si sami vyzkoušet aktuální verzi systému Koha plně v češtině, navštivte web *koha.knihovna-ua.cz*.

Josef Moravec

Rešeršní strategie a rešeršní služby I.

Rešeršní služby jsou jednou z nejcílenějších informačních služeb, které jsou v informačně-knihovních institucích poskytovány. Jde o náročnou informační službu spojenou často se službami referenčními (aspoň tak to bývá častý model v zahraničí), a to z důvodu vazby na informační zdroje (dnes tedy převážující elektronické informační zdroje) a znalost navazujících informačních služeb spojených např. se zajištěním primárních dokumentů.

Rešeršní proces se skládá z **následujících kroků** [PAPÍK, 2011]:

1. Analýza informačního požadavku
2. Výběr informačního zdroje (databázového centra, databáze, digitální knihovny)
3. Rešeršní strategie a taktika
4. Výstup výsledků
5. Dodání primárního dokumentu

Analýza informačního požadavku (1. etapa)

První etapou rešeršního procesu je **analýza informačního požadavku**. Tato etapa probíhá zejména tehdy, podílel-li se na rešerši informační specialista

(knihovník), který koncovému uživateli zprostředkovává informace.

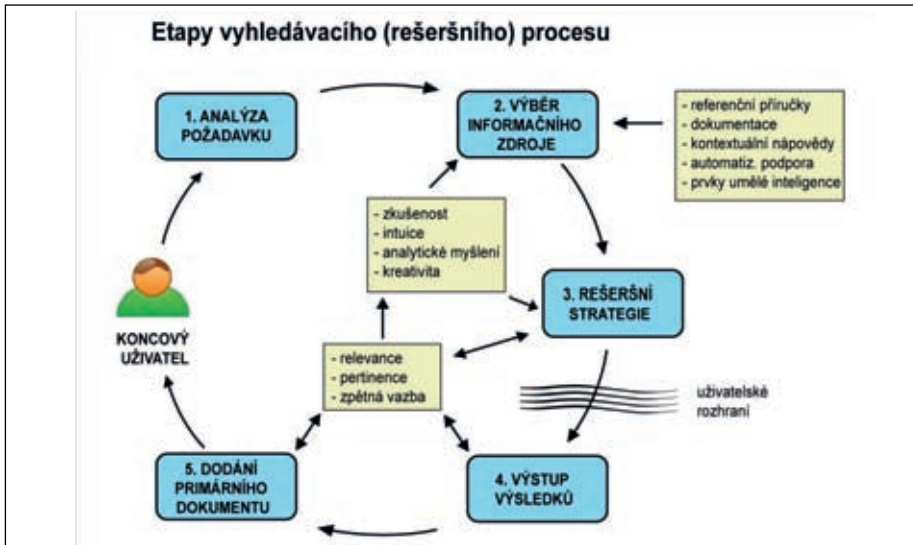
Zadávání požadavku by mělo ideálně probíhat prostřednictvím tzv. **řízeného interview** mezi informačním specialistou a uživatelem. Cílem dialogu je pochopit **informační potřebu** uživatele, která se formuluje do tzv. **informačního (rešeršního) požadavku**. Informační požadavek se posléze rozpadá do jednoho nebo více **informačních (rešeršních) dotazů**. Na základě těchto dotazů informační specialista volí **rešeršní strategii**.

Problematika vedení řízených interview je klíčová. Vedení dialogu s uživatelem je záležitostí z komunikačního hlediska i z pohledu dalších aspektů důležité součástí **rešeršního procesu v širším kontextu** a tato komunikace musí být cílevědomá, aby informační pracovník porozuměl informačnímu požadavku a informačním potřebám uživatele.

Velkou chybou informačních pracovníků bývá zaměřenost na pouhé získání informačního požadavku, ale bez pochopení informační potřeby uživatele.

Výběr informačního zdroje (2. etapa)

Výběr informačního zdroje je doslova strategickou záležitostí, která ovlivní konečnou **relevanci** a **pertinenci** vyhledaných dokumentů, a tím i spokojenost uživatele. Důležité je určit tzv. **jádro informačních zdrojů**, tj. najít zdroje, které pojednávají dostatečně

Obrázek 1 Vyhledávací (rešeršní) proces [PAPÍK, 2011]

kvalitativně i kvantitativně o daném problému - tématu, s kterým uživatel přichází.

Vhodnými atributy dobrého rešeršního specialisty jsou:

- zkušenosti z rešeršní nebo obecně informační praxe,
- analytické myšlení,
- intuice,
- kreativita.

Uživatel nebo rešeršní specialista ke správné volbě informačního zdroje využívá:

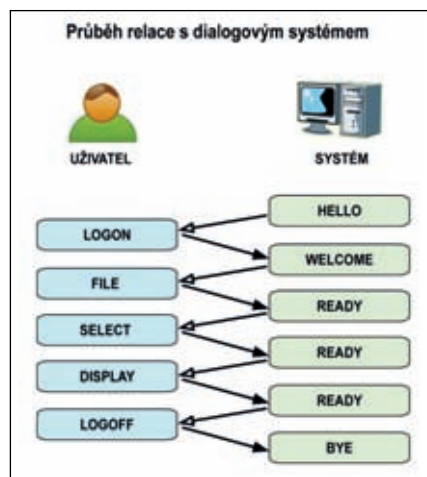
- referenční příručky,
- dokumentaci,
- automatizovanou podporu výběru informačního zdroje.

Rešeršní strategie (3. etapa)

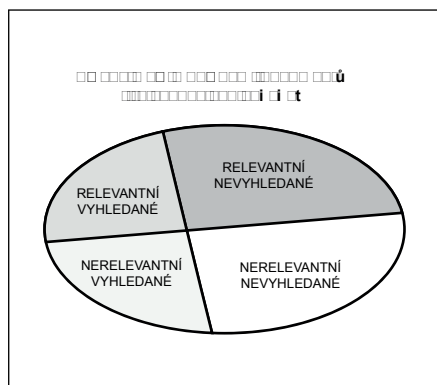
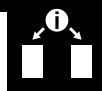
Rešeršní strategie (search strategy) je metodický postup, jak pomocí jednotlivých cílených kroků

získat relevantní dokument. V době rozšíření online systémů je používán termín **online rešeršní strategie (online search strategy)**.

Pojem rešeršní strategie může být chápán v širším pojetí tj. včetně výběru informačního

Obrázek 2 Komunikace s dialogovými informačními systémy se [s využitím BUDIL; KASTL, 1989]

Obrázek 3 Relevance vyhledávání

zdroje. Většinou je rešeršní strategie chápána v užším smyslu, tj. jako způsob vedení dialogu s konkrétním informačním systémem.

V rámci realizace rešerše informační pracovník či koncový uživatel komunikují s vybraným informačním systémem. Průběh komunikace zachycuje následující schéma:

Komunikace s dialogovými informačními systémy se dle FAULKNERA [1998, s.57-71] děje interaktivními – konverzačními styly, jejichž prvky tvoří:

- otázka a odpověď,
- řízené menu,
- formulář,
- příkazový (dotazovací) jazyk.

Výstup výsledků (4. etapa)

Výsledkem rešeršního procesu je zobrazení dokumentu v různém rozsahu, v tzv. zobrazovacích formátech. Množství a konkrétní podoba zobrazovacích formátů záleží na producentech a poskytovatelích informačních zdrojů.

V této fázi také dochází k hodnocení výsledků rešerše. K hodnocení výsledků rešerše (rešeršního výstupu) se váží následující pojmy: **relevance, pertinence, úplnost a přesnost**.

„Relevance, relevantní informace – informace formálně nebo věcně shodné s dotazem zadáním uživatelem v přirozeném či selekčním jazyku“ [TDKIV]. Tj. dokument odpovídá informačnímu dotazu, resp. informačnímu požadavku, ale nemusí odpovídat informační potřebě koncového uživatele. **Správně by měly být rozlišovány pojmy formální a věcná (obsahová relevance):**

Formální relevance - je shoda formulace rešeršního dotazu se selekčními údaji dokumentu, [TDKIV].

Věcná relevance – je shoda obsahu informačního dotazu s obsahem vyhledaného dokumentu.[TDKIV]. Obsahová relevance bývá označována méně známým termínem pertinence, kterou TDKIV definuje takto: *„informace, které v yhovují subjektivním požadavkům uživatele na obsah informace nebo dokumentu [TDKIV].*

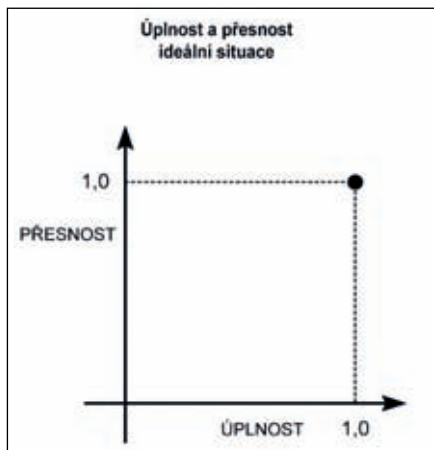
Úplnost, koeficient úplnosti – poměr počtu nalezených relevantních záznamů k počtu všech relevantních dokumentů v databázi (vyjádřeno v procentech) [TDKIV]].

Přesnost, koeficient přesnosti – poměr počtu nalezených relevantních záznamů k celkovému počtu záznamů v rešerši [TDKIV].

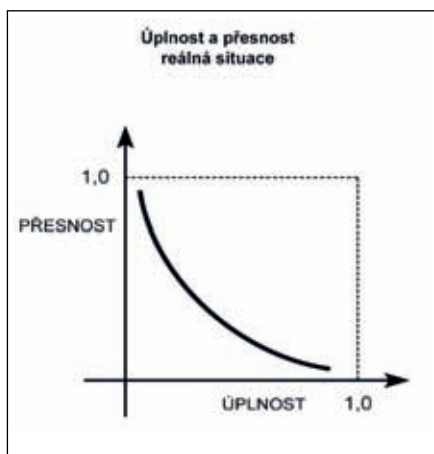
Vztahy úplnosti a přesnosti je nejlépe pozorovat z následujících obrázků [KOWALSKI, 1997, s. 4-7]. Obrázek 3 ukazuje vztahy mezi množinami dokumentů, které jsou účastny procesu vyhledávání v dialogovém informačním systému.

Následující obrázek 4 ukazuje **ideální vztah** mezi přesností a úplností:

Obrázek 5 pak ukazuje reálný „souboj“ mezi **přesností a úplností**. Rozbor těchto vztahů směrem k uživatelským potřebám a jejich (uživatelsky) formulovaným požadavkům je jedním ze směrů výzkumů oblasti vyhledávání **informací (information retrieval)**, o kterém se publikuje nejvíce v souvislosti s novými generacemi vyhledávacích prostředků.

Obrázek 4 Ideální poměr a grafické vyjádření mezi přesností a úplností.

Obrázek 5 Reálný vztah mezi přesností a úplností vyhledávání

Dodání primárního dokumentu (5. etapa)

V rámci procesu vyhledávání informací má koncový uživatel zájem získat primární dokumenty. Jsou-li výstupem rešerše pouze bibliografické záznamy, je nutné učinit další krok – získat primární dokumenty, resp. kopie primárních dokumentů. Primární

dokument může koncový uživatel získat buď samostatně, či s pomocí informačního profesionála – zprostředkovatele či zprostředkovatelské organizace, kterou bývá nejčastěji knihovna.

Služby tohoto typu jsou dnes nazývány služby dodání dokumentu (**DDS – document delivery services**) nebo elektronické dodávání dokumentů (**EDS – electronic delivery services**). Tyto služby byly a jsou většinou zpoplatněny a uživatelé nejsou v rámci rešeršního procesu poskytnuty automaticky, pokud neexistuje nějaká licence či dohoda o poskytování primárních dokumentů.

Organizacemi, které uživatelé dodají primární dokument, jsou historicky knihovny se svými službami, např. **meziknihovní výpůjční služby (MVS)** nebo **mezinárodní meziknihovní výpůjční služby (MMVS)**. Službami dodání primárních dokumentů za podstatně vyšších finančních nákladů se zabývají také dodavatelé a zprostředkovatelé informací (např. producenti dokumentů a informačních zdrojů, také databázová centra nebo informační firmy).

V současné době se prosazují další technologie (např. SFX), které umožňují propojení sekundárního dokumentu (bibliografického dokumentu) s primárním dokumentem (např. plnotextovým nebo v některém z používaných formátů typu PDF). Tato služba je nejlépe funkční a dosažitelná, když daná organizace má primární dokument předplacen nebo je součástí nějakého agregačního informačního systému, na který je daná knihovna či instituce napojena.

Použitá literatura

BUDIL, J.; KASTL, J. *Automatizované informační systémy VTI – III : dialogová informační obsluha*. Praha : SPN, 1989. 180 s.

FAULKNER, CH. *The essence of human-computer interaction*. New York : Prentice Hall, 1998. xvi, 196 s. ISBN 0-13-751975-3.

KOWALSKI, G. *Information retrieval systems : theory and implementation*. Boston : Kluwer Academic Publishers, 1997. xiii, 282 s. ISBN 0792399269.

PAPÍK, R. *Strategie vyhledávání informací a elektronické informační zdroje*. 1. vyd. Praha : Velryba, 2011. 192 s. ISBN 978-80-85860-22-1.

TDKIV : česká terminologická databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy (báze KTD). In *Národní knihovna České republiky* [online]. Praha : Národní knihovna, [cit. 2013-11-21]. Dostupný z WWW: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/Slovnik/index.htm>.

Ústřední knihovna Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity

1. Nová fakulta v historické budově

Historie Ústřední knihovny Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity se začala psát v roce 1998. V tomto roce se obory, do té doby vyučované v rámci Filozofické fakulty MU, osamostatnily a založily vlastní fakultu věnující se výhradně sociálním vědám. Souběžně vznikla i Ústřední knihovna jakožto nedílná součást a podmínka kvalitního vysokoškolského vzdělávání.

Knihovna po dobu několika let hostovala v nové budově knihovny Filozofické fakulty, kde měla k dispozici 34 studijních míst a 4 000 knih ve volném výběru. Tento stav trval až do roku 2005, kdy snaha o komplexní osamostatnění a přiblížení studentům FSS vedla k rekonstrukci nádherné budovy na ulici Joštova, do které se celá fakulta včetně knihovny přestěhovala. Od září 2005 nabízí sedm studoven, 222 studijních míst a více než 50 000 titulů ve volném výběru.

Knihovna sídlí v přízemí budovy v prostorách bývalé praktické dílny Německého technického učení. Z této doby pochází i jeřáb, dominanta největší ze studoven knihovny, který je národní technickou památkou.

Nejen díky přestěhování do nových prostor nabral rozvoj knihovny nebyvalé obrátky. Jmenujme například otevření studovny Univerzity třetího věku (U3V) a pořádání kurzů pro její účastníky, přechod na online katalog Aleph, organizace dvou ročníků mezinárodního semináře CASLIN a organizace konference Bibliotheca Academica, úspěšné zapojení do fakultních i univerzitních projektů. Největším úspěchem posledních dvou let je pak realizace kreditovaných kurzů informačního vzdělávání v rámci projektů OPVK financovaných z dotací Evropské unie.

2. Úspěšná současnost

STUDOVNY

V současné době je knihovna pevně ukotvena ve fakultní struktuře a zaměřuje se na zlepšování všech služeb, které z ní dělají úspěšnou a hojně navštěvovanou instituci v rámci MU. Během léta 2013 došlo k rekonstrukci několika částí knihovny tak, aby byla rozšířena variabilita nabízených studijních míst. K dispozici je nyní nová seminární studovna se špičkovým technickým vybavením, dvě nové relaxační zóny a tzv. obývák se sedačkou a lampami.

Knihovna sice v minulosti seminární studovnu nabízela, ale její provedení neumožňovalo nerušenou (a nerušící) konverzaci účastníků. Rekonstrukcí suterénní studovny s archivními čísly časopisů došlo k vytvoření opravdu zvukotěsné místnosti určené k týmové práci. Studenti si změny nemohou vynachválit, neboť nároky předmetů na FSS předpokládají týmovou práci velmi často. Třešničkou na rekonstrukčním dortu pak bylo zakoupení sedacích pytlů, jejichž rozmístěním v klidných částech knihovny vznikly tzv. relaxační zóny. Pohled na místa obsazená studenty znavenými náročným studiem nás jen utvrzuje v tom, že tato úprava byla krok správným směrem.

SLUŽBY

Co se týče esenciálních služeb spojených s knihovnou samotnou – tedy absenční i prezenční půjčování knih a časopisů – v letošním roce narostl fond knihovny na celkových 77 000 knihovních jednotek s ročním přírůstkem kolem 3 500 knih, z toho

podstatná většina v angličtině, s ročním obratem 120 000 výpůjček. Návštěvníkům je knihovna k dispozici celkem 2 100 hodin ročně.

Služby knihovny jsou založeny především na zpřístupňování knih ve volném výběru, který je k dispozici v sedmi studovnách. Pro lepší orientaci ve fondu knihovna nepoužívá uspořádání ani signatury vycházející z MDT, ale své vlastní. Jedná se o jednoduchý a barevný systém signatur založený na obsahovém rozdělení knih do tematických skupin a podskupin s použitím číselné řady. Každá skupina a podskupina je pak barevně rozlišena, což je příjemné jak uživatelům, tak i knihovníkům při odhalování špatně založených knih.

Na klasické knihy a časopisy navazuje stále důležitější segment služeb vysokoškolské knihovny – přístup k elektronickým informačním zdrojům. Ve spolupráci s dalšími institucemi MU je zajištěn přístup do 40 elektronických informačních zdrojů pokrývajících podstatnou část jednotlivých oborů, mezi nimiž nechybí tak kvalitní databáze jako je EBSCO, Anopress, SAGE či JSTOR. Díky nim tak mají naši uživatelé okamžitý přístup ke kvalitním informacím v co nejkratším možném čase od jejich publikování. S tím také souvisí i technické vybavení knihovny – 37 počítačů s přístupem k internetu.

Dalším praktickým využitím digitálních technologií při zlepšování služeb studentům je tzv. e-prezenčka. V praxi jde o zdigitalizování nejčastěji půjčovaných knih, které jsou studentům přístupny na stolních počítačích knihovny. Potřeba této služby vznikla na základě situace, kdy dvacet i více studentů čeká na jeden titul. V tuto chvíli je možné využít e-prezenčku k získání cenných informací. Tato služba má však limity, které stanoví autorský zákon. Tedy pouhé čtení na monitoru bez možnosti stažení či samotného vytištění dokumentu.

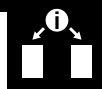
Za zmínku stojí designová aktualita, a tou jsou nové webové stránky knihovny, stejně jako nový logo a celkový nový vizuální styl knihovny.

VÝUKA

Dalším podstatným úspěchem je realizace jedenácti kreditovaných kurzů pro bakalářské i magisterské studium, a to napříč téměř všemi obory, které se na Fakultě sociálních studií vyučují. Studenti se v nich seznámí s exkluzivními zdroji informací, jejichž využívání značně zvyšuje úroveň studia, výzkumu i psaní odborných prací. Naučí se vyhledávat v elektronických informačních zdrojích, správně vypracovávat závěrečné a jiné písemné práce, a osvojí si základy autorského zákona, a to hlavně z pohledu problematiky plagiátorství a správného citování. Knihovna se tak podílí na tom, aby úroveň

Telefonní budka v knihovně

vysokoškolských prací odpovídala vysokým požadavkům fakulty.

Svou výuku knihovna každý semestr zpestřuje nabídkou workshopů vedených kvalitními externími i interními lektory (novinář a spisovatel Miloš Čermák, dr. Ondřej Hausenblas, PhDr. Martin Krčál a další). Workshopy zábavnou a interaktivní formou přibližují témata, se kterými se studenti seznamují v běžné výuce – jak kriticky pracovat s odborným textem, k čemu slouží citační manažer, jak se vyvíjí e-knihy apod.

3. Plány, vize, přání

Budoucí směřování vývoje knihovny FSS MU bude zcela jistě utvářeno stále bouřlivějším rozvojem informačních technologií a na ně navazujícím rozšiřováním množství kvalitních informací v digitální podobě. Využívání a předplatné databází, stejně jako vzdělávání pracovníků i studentů v této oblasti, bude určujícím prvkem příštích let. I když se možná bude zdát, že klasické papírové knihy ustupují do pozadí, zcela jistě si najdou své místo i v záplavě digitálních informací. Není totiž nad pocit čtení z poutivé (a voňavé) papírové knihy, což potvrdí každý, kdo musí číst několik hodin v kuse odbornou literaturu v elektronické podobě.

Vedle udržení obsahového komfortu bychom rádi i v budoucnu ještě zvýšili standard fyzického prostoru. Věříme, že naše knihovna je a stále bude také místem setkávání a příjemného zázemí pro studium i relaxaci. Proto je naším záměrem průběžně renovovat, zútluňovat a poskytovat pohodlný a přívětivý prostor, kde se budou studenti i ostatní návštěvníci cítit minimálně stejně dobře jako doposud.

Jednou z našich největších vizí do budoucna je kontinuální výuka informační gramotnosti pro studenty bakalářského, magisterského i doktorského studia. Knihovna a její odborní lektori udělají maximum proto, aby výuka, která byla nastartovaná

Jeřáb a vaky na sezení

díky projektům OPVK, pevně zakotvila v odborně-vzdělávacím profilu fakulty a knihovna tak mohla aktivně přispívat k výchově budoucích odborníků v oblasti sociálních věd.

Knihovna FSS a její zaměstnanci se všemi silami snaží držet svou pověst jedné z nejlepších studijních knihoven na Masarykově univerzitě. Každodenní velká návštěvnost je toho důkazem a s ustavičným zlepšováním jak klasických, tak progresivních služeb bude snad i v budoucnu naše knihovna místem určeným ke kvalitnímu studiu, místem relaxace, týmové práce a setkávání.

Webové stránky: <http://knihovna.fss.muni.cz/>

Facebook: <https://www.facebook.com/knihovnafss>

Slavnostní setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje se konalo již potřetí

Jako projev uznání a poděkování zřizovatelům i knihovníkům za jejich práci se některé krajské knihovny rozhodly každoročně ocenit svoje nejlépe pracující obecní knihovny. Cílem je nejen jejich zviditelnění, ale současně snaha upozornit veřejnost na význam a přínos knihoven, mnohdy jediných kulturních zařízení v obci. První krajskou knihovnou, která přišla s iniciativou oceňování knihoven, byla Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě. **Malá knihovnická slavnost** oslavila již dvanáct ročníků a těší se odbornému i mediálnímu zájmu.

Slavnostní setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje připravuje Moravská zemská knihovna od roku 2011. Každoroční účast zástupců kraje přispívá nejen ke zvýšení prestiže celé akce, ale současně vypovídá o důležitém místě knihoven pro život měst a obcí.

Ve čtvrtek 24. října 2013 se v Moravské zemské knihovně konal již 3. ročník slavnostního setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje, na kterém byly oceněny nejlépe pracující neprofesionální knihovny. Setkání připravila Moravská zemská knihovna v Brně ve spolupráci s pověřenými knihovnami za podpory Krajského úřadu Jihomoravského kraje.

Ze Jihomoravský kraj přijali pozvání radní za kulturu a památkovou péči – ing. Jiří Němec a paní Bohumila Beranová a JUDr. Hana Holušová, vedoucí odboru kultury a památkové péče Jihomoravského kraje. Národní knihovnu ČR zastupoval ředitel Knihovnického institutu PhDr. Vít Richter. Setkání se zúčastnili také starostové oceněných knihoven a zástupci pověřených knihoven.

I v letošním roce bylo jedním z hlavních cílů slavnosti poukázat na konkrétní přínosy dotace na regionální funkce. Oceňování knihoven probíhá také v souladu s **Koncepcí rozvoje regionálních funkcí**

Vystoupení žákyn ZUŠ z Havlíčkova Brodu

Uprostřed Anna Hrozová z Obecní knihovny Pustiměř, vpravo Jaroslava Barová, zástupce ředitele KKD Vyškov.

v Jihomoravském kraji na období let 2011-2014, která si klade za cíl zkvalitňování výkonu regionálních funkcí. Jejich cílem je zajištění dostupnosti a kvality poskytovaných veřejných knihovnických a informačních služeb především obyvatelům malých měst a obcí. Zejména z toho důvodu přistoupila Moravská zemská knihovna jako garant rozvoje regionálních funkcí v Jihomoravském kraji k oceňování těch obecních knihoven, které se významně zasloužily o rozvoj veřejných knihovnických a informačních služeb a mohou být příkladem ostatním obecním knihovnám v kraji.

Ceny byly uděleny jako **vyjádření uznání obecní knihovně za její činnost a zásluhy**

o rozvoj veřejných knihovnických a informačních služeb a celkový rozvoj kulturního života obce. Mezi sledovaná kritéria při hodnocení patřily:

- velmi dobrá činnost knihovny,
- aktivita knihovníka při modernizaci a automatizaci knihovny,
- úspěšná kulturně výchovná činnost,
- případně dlouholetá práce v knihovně.

Součástí programu bylo hudební vystoupení dívčího tria Neřeš to ze Základní umělecké školy v Havlíčkově Brodě vedeného paní učitelkou Ivanou Laštovičkovou.

Přehled oceněných knihoven:

REGION BLANSKO

Obecní knihovna v Brťově-Jenči

Knihovnice: Anna Čumová

Vedoucí regionálního oddělení pověřené knihovny (Městská knihovna Blansko): Helena Jalová
Webové stránky knihovny: <http://www.brtovej-nec.knihovna.cz/>

Obec: Brťov-Jeneč

Starosta: Miloslav Svoboda

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Paní Čumová převzala „svoji“ knihovnu na podzim roku 1973. Již dříve, před tímto datem, jako velmi mladá učitelka, pomáhala deset let v nedaleké knihovně v Černé Hoře tehdejšímu místnímu knihovníkovi.

Její vzpomínka na toto období:

“...mimo čtvrtletní půjčování jsme s kolegyní Lidkou a se žáky v pracovních činnostech postupně přebalili celý několikatisícový knihovní fond. Já jsem popisovala hřbety knih (naučila jsem se pořádně tiskací písmo) a kolegyně knihy lakovala lihovým lakem, folie tehdy ještě nebyly. . .“
V současnosti se paní knihovnice snaží, aby všichni její uživatelé byli spokojeni, měli potřebné informace rychle a snadno dostupné. Navrhují paní knihovnici, Annu Čumovou, na ocenění za její dlouholetou, kvalitní a pravidelnou práci se čtenáři v obci kladný přístup k modernizaci a automatizaci knihovny.”

Miroslava Horejsková přebírá ocenění, vlevo paní starostka RNDr. Marie Barešová

PhDr. Vít Richter předává ocenění Aleně Kratochvílové z Místní knihovny Pasohlávky, vlevo pan starosta Tomáš Ingr.

REGION BOSKOVICE

Název knihovny: Místní knihovna v Roubanině

Knihovnice: Marie Trčková

Vedoucí regionálního oddělení pověřené knihovny (Městská knihovna Boskovice): Zdeňka Mířková
Webové stránky knihovny: <http://roubanina.knihovna.cz/>

Obec: Obec Roubanina

Starosta: Petr Dvořáček

Nejvíce akcí je zaměřeno na podporu dětského čtenářství. V knihovně pracuje Čtenářský kroužek pro děti. Přesto, že se jedná o velmi malou obec a ani prostorové možnosti knihovny nejsou příliš velké, podařilo se paní knihovnici udělat z knihovny malé komunitní centrum obce.

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Paní knihovnice se věnuje čtení nahlas, čtení s dramatickým přednesem, přednesu poezie, vědomostním soutěžím a v neposlední řadě také rukodělným činnostem. Již druhým rokem se také zapojila do celostátní akce Noc s Andersenem, která měla v obci

veliký ohlas. Paní knihovnice také spolupracuje s mateřskou školou.

Na ocenění navrhuje knihovnu za velmi dobré výsledky v práci s dětmi a automatizaci knihovního fondu. Pozitivem je také dobrá spolupráce paní knihovnice se starostou a místostarostou Obecního úřadu v Roubanině.“

OKRES BRNO-MĚSTO

Název knihovny: Knihovna Jiřího Mahena, pobočka Černovice, Charbulova

Knihovnice: Věra Přízová

Vedoucí Útvaru služeb poboček KJM: PhDr. Alena Rybářová

Webové stránky knihovny: <http://www.kjm.cz/knihovna-provozy/cernovice>

Městská část: Brno-Černovice

Starosta: ing. Jiří Hladík

Knihovna působí od března 2012 v nově zrekonstruovaném objektu. Dlouhodobě využívá výměnný fond. Pozornost zejména práci s dětským čtenářem. Z celkového počtu registrovaných čtenářů tvoří děti třetinu.

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Knihovna je součástí oddělení neautomatizovaných poboček, které využívají výlučně výměnný fond, nákup stálého fondu byl v těchto knihovnách zastaven, s výjimkou nákupu z případných finančních dotací úřadů městských částí. Knihovna v Černovicích sídlí v budově, která prošla celkovou rekonstrukcí, aby co nejlépe vyhovovala potřebám knihovny. V této souvislosti je potřeba zmínit velmi vstřícný postoj ÚMČ Černovice a jeho zájem o činnost knihovny. Knihovnice spolupracuje se základními a mateřskými školami v místě a podporuje dětské čtenářství od nejtítlejšího věku. Uživatelům jsou k dispozici dvě internetové stanice. Mají možnost využívat informace z elektronických databází. Fond knihovny tvoří literatura pro všechny věkové kategorie, nechybí doporučená literatura a knihy vhodné pro tvorbu školních referátů. Ve 4. čtvrtletí roku 2013 se knihovna stane součástí automatizované sítě KJM a rozšíří tak svým uživatelům možnosti využívání služeb Knihovny Jiřího Mahena. Pro občany městské části Brno-Černovice je knihovna důležitým kulturním a společenským centrem.“

OKRES BRNO-VENKOV

Název knihovny: Obecní knihovna Moravany

Knihovnice: Miroslava Horejsková

Regionální oddělení pověřené knihovny (Městská knihovna Kuřim): Lenka Šefferová

Webové stránky knihovny: <http://www.knihovna-moravanyubrna.cz/>

Obec: Obec Moravany u Brna

Starostka: RNDr. Marie Barešová

Knihovna působí v nových prostorách obecního úřadu. Elegantní řešení umožňuje vstup jak z obecního úřadu, tak i vlastním vchodem pro případ, že knihovna je otevřena mimo úřední hodiny OÚ.

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Velmi dobře pracující knihovna, ukázkový příklad toho, jak se knihovna může rozvíjet, když se sejde nadšený a schopný knihovník s podporou obce. Díky

novým prostorám a zdařilému architektonickému provedení také v současné době jedna z nejhezčích knihoven v regionu Brno-venkov.“

OKRES BŘECLAV

Název knihovny: Místní knihovna Pasohlávky

Knihovnice: Alena Kratochvílová

Vedoucí regionálního oddělení pověřené knihovny (Městská knihovna Břeclav): Jarmila Smolová

Webové stránky knihovny: <http://www.knihovna-pasohlavky.webk.cz/>

Obec: Obec Pasohlávky

Starosta: Tomáš Ingr

Knihovna v Pasohlávkách se zaměřuje především na dětské čtenáře. V knihovně pracuje čtenářský kroužek – zaměřuje se především na rozvoj čteného i mluveného slova či na rozvoj pravidel správné komunikace. Knihovna pořádá také tematické besedy pro veřejnost.

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Knihovna v Pasohlávkách dosahuje díky osobnosti knihovnice, jejího plného nasazení, velice dobrých výsledků. Splňuje indikátory standardu veřejných knihovnických služeb (VKIS), stala se komunitním centrem, spolupracuje s místními organizacemi a spolky, s Městskou knihovnou v Břeclavi. Připravuje řadu volnočasových aktivit pro všechny věkové kategorie. Knihovna je pro obec velkým přínosem.“

OKRES HODONÍN

Název knihovny: Obecní knihovna Čejkovice

Knihovnice: Marie Ritterová

Vedoucí regionálního oddělení pověřené knihovny (Městská knihovna Hodonín): Magda Švejcarová

Webové stránky knihovny: <http://cejkovice.knihovna.cz>

Obec: Obec Čejkovice

Starosta: ing. Pavel Novotný

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Knihovna je nominována na ocenění za rozvoj veřejných a informačních služeb a za aktivitu knihovníka

při modernizaci a automatizaci knihovny. Současný rozvoj knihovny je úzce spjatý s osobou paní Marie Ritterové a to hlavně díky jejímu působení ve vedení obce, kde působila jako starostka a později jako místostarostka. Knihovna má bezbariérový přístup. Paní Ritterová se přičinila o zavedení automatizovaného knihovního systému Clavius.

Místní knihovna v Čejkovicích slouží jako komunitní centrum v obci, které využívají všechny zájmové skupiny a je zde velmi aktivní spolupráce mezi obcí a knihovnou. Pod jejím vedením se knihovna v Čejkovicích stala příjemným místem pro odpočinek i vzdělávání.“

OKRES VÝŠKOV

Název knihovny: Obecní knihovna Pustiměř

Knihovnice: Mgr. Anna Hrozová

Vedoucí regionálního oddělení pověřené knihovny (Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově): Jaroslava Barová

Webové stránky knihovny: <http://www.zahrady-cz.com/okp.htm>

Obec: Obec Pustiměř

Starosta: Mgr. Miloš Nevřala

Knihovna sídlí ve stejné budově se základní uměleckou školou a stalo se dobrou tradicí pořádat společné akce. Na webové stránce knihovny je zajímavá rubrika *Naši čtenáři*, která informuje o úspěších, kterých čtenáři knihovny dosáhli v osobním i profesním životě. Knihovna svou činností předčí i některé profesionální knihovny v okrese. Při knihovně bylo založeno občanské sdružení - Čtenářský klub Crhy a Strachoty, které bude finančně podporovat jak aktivity knihovny, tak obnovu a propagaci kulturních památek.

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Knihovnice Anna Hrozová je velmi svědomitá a práci v knihovně věnuje všechn svůj volný čas. Snaží se svou péčí knihovnu neustále zlepšovat a návštěvníci vždy mohou zhlédnout zajímavou výstavku. K propagaci akcí využívá jak webové stránky, tak i tradiční plakátovou formu v obci. Knihovna v Pustiměři se stala za jejího působení komunitním centrem, její spolupráce s ostatními organizacemi pomáhá ve zviditelnění činnosti a přivádí k četbě nové čtenáře, především děti.“

OKRES ZNOJMO

Název knihovny: Obecní knihovna Jaroslavice

Knihovnice: Jaroslava Slouková

Vedoucí regionálního oddělení pověřené knihovny (Městská knihovna Znojmo):

Bc. Zdeňka Paseková

Webové stránky knihovny: <http://knihovnajaroslavice.webnode.cz/>

Obec: Obec Jaroslavice

Starosta: Petr Zálešák

Knihovna se nachází v budově základní školy. Činnost je zaměřena hlavně na děti a mládež ve snaze rozšířit čtenářskou gramotnost. V knihovně se kromě autorských čtení koná pravidelný cyklus pro žáky Knihovna jako zdroj informací i zábavy.

Stanovisko a zdůvodnění regionální knihovny:

„Kladné odezvy rodičů dětí, spokojenost obecního úřadu s prací paní knihovnice a aktivní práce především s dětmi jsou hlavní důvody, proč se regionální oddělení MěK Znojmo rozhodlo navrhnout paní Sloukovou a její knihovnu na ocenění.“

Třetí ročník Slavnostního setkání knihoven obcí Jihomoravského kraje se stal dobrou tradicí, na jejímž počátku byla snaha upozornit na činnost těch obecních knihoven, které svými aktivitami mohou být příkladem ostatním a významně přispívají k rozvoji veřejných knihovnických a informačních služeb v kraji. Současně je cílem poukázat na konkrétní přínos dotace na regionální funkce poskytované Jihomoravským krajem právě v těch nejmenších knihovnách. Jednou z podmínek nominace je proto uzavření smlouvy s pověřenou knihovnou o využívání regionálních služeb.

Poděkování patří tradičně zřizovatelům knihoven, starostům, bez jejichž podpory a uznání by oceněné knihovny nemohly poskytovat služby, které vysoce překračují běžný standard, a také Jihomoravskému kraji. Dotace na regionální funkce významně přispívá k dalšímu rozvoji knihovnických a informačních služeb poskytovaných veřejnými knihovnami kraje.

Monika Kratochvilová

Autorka fotografií Barbora Buchtová

InfoUSA v prvním pololetí 2013

InfoUSA v 1. pololetí 2013 uspořádalo 20 akcí pro veřejnost, které lze rozdělit do několika skupin.

Semináře

Semináře jsou organizovány zejména ve spolupráci s Fulbrightovou komisí. Spolupráce začala již v roce založení InfoUSA (2005) a pravidelně jednou do roka se koná seminář o možnostech získání stipendia pro studium na vysokých školách v USA a jednou do roka seminář o psaní esejů pro přijímací řízení na americké vysoké školy. Letos poprvé byl navázán kontakt s Agenturou sport&university, která přiděluje stipendia sportovcům, kteří při studiu budou reprezentovat americkou univerzitu ve vybraném sportu. Oba semináře se konaly v 1. pololetí roku 2013 a zúčastnilo se jich 88 zájemců.

Přednášky, čtení, panelové diskuse, besedy

Tvoří nejpočetnější skupinu. Jak již z výčtu akcí vyplývá, tematika těchto akcí je velmi různorodá a návštěvníci si mohou vybrat obory historické, politologické, literární, zeměpisné, hudební, etnografické, přírodopisné atd. Co se týká úrovně odbornosti, tato se pohybuje především v oblasti populárně naučné a kulturně vzdělávací, i když za mnohými přednáškami stojí dlouholetá a intenzivní badatelská a výzkumná práce řečníků. Při organizování těchto akcí spolupracujeme s řadou institucí (Katedra anglistiky a amerikanistiky Filosofické fakulty MU, Katedra anglického jazyka a literatury Pedagogické fakulty MU, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií MU, Fulbrightova komise v ČR, Univerzita obrany, Vysoké učení

technické, Brno Expat Centre, English Center Brno, Technické muzeum Praha, Česká kosmická kancelář atd.) a zejména pak s velvyslanectvím Spojených států v Praze.

V druhém pololetí bylo uspořádáno celkem 11 akcí, kterých se zúčastnilo 504 návštěvníků:

- Aljaška a západní Kanada / M. Martan,
- Americká bluegrassová hudba / Lee Bidgood,
- Chemické nehody, havárie, katastrofy / Otakar Mika,
- Krajané v USA a vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu / František Hanzlík,
- Léto v Antarktidě / Pavel Kapler,
- Malá doznání okresního soudce - debata s Otou Ulčem,
- Náhledy do historie čínsko-amerických vztahů / J. Sehnálková,
- Odkaz naděje M. L. King / R. Ujfalusi, Erazim Kohák,
- Poetry reading by Kerry Shawn Keys,
- Women's History in America / Joanna Kortik,
- Ženy v kosmu / Milan Halousek.

Promítání filmů

Promítání filmů je jednak příležitostné, jedná se zejména o dokumenty, a pak pravidelně zavedené Filmové pondělky (od r. 2011), kdy promítáme hrané americké filmy v původním znění s anglickými titulky vždy každé první pondělí v měsíci. Před každým promítáním je krátký filmologický úvod a jazykové okénko o zvláštěnostech a zajímavostech používané angličtiny v daném filmu. Tyto filmové pondělky si získaly své obecenstvo a staly se pravidelně opakovaným programem InfoUSA. Šesti filmových pondělků uspořádaných v 1. pololetí r. 2013 se zúčastnilo 265 návštěvníků.

Výstavy

V 1. pololetí 2013 byla uspořádána ve foyer MZK výstava Krajané v USA a vojenský exil pro obnovu demokracie v Československu. Autorem putovní výstavy je František Hanzlík z Univerzity obrany v Brně.

Seznam akcí jak plánovaných, tak již uskutečněných s doplňujícími údaji a pozvánkou lze najít na <http://www.mzk.cz/studovny/zahranicni-knihovny/americka-knihovna-infousa>. Co se týká používaného jazyka, je necelá polovina akcí v angličtině, počítáme-li statistiku z celkového počtu uskutečněných akcí (tedy včetně filmových pondělků), zbytek pak česky.

Služby

Z Americké knihovny bylo půjčeno 560 knih, z toho 319 absenčně. Počet unikátních čtenářů byl 106. Celkový počet knih je 1256. Nadále je zpřístupněna zdarma pro čtenáře MZK databáze elibraryUSA, jako součást projektu American Corner Ministerstva zahraničí USA.

ElibraryUSA je dostupná na třech označených počítačích v Americké knihovně ve 2. patře.

Široká škála online databází zaměřených především na učení anglického jazyka, studium a cestování v USA, informace o historii a kultuře USA, občanskou společnost, obchod a podnikání a vědu a technologie. eLibraryUSA poskytuje přístup do cca 20 samostatných databází, včetně English Language Learner, Encyclopedia Britannica, the Gale Virtual Reference Library, eLibrary, Literature Resource Center či Filmmakers Library Online.

Během prvního pololetí se podařilo navázat kontakty s Brno Expat Centre a s Agenturou sport&university. Z řad cizinců žijících v Brně se pak rekrutují jednak noví čtenáři knihovny – zejména oddělení zahraničních knihoven a i účastníci různých akcí hlavně pak vedených v angličtině. InfoUSA navštívila 13. března kulturní attaché paní Sherry Keneson – Hall.

V prvním pololetí 2013 probíhalo také dočerpání finančních prostředků z grantu SEZ800-12-GR-070.

Jednalo se o nákup knih za 17 636,- Kč, nákup DVD přehrávače a uspořádání služební cesty pro Bc. Evu Fukarovou na Slovensko a na velvyslanectví do Prahy.

Pro InfoUSA byl začátkem května schválen ve Washingtonu nový grant v celkové sumě

11 000,-USD na nákup knih a vlajecké výroby banneru a propagačních materiálů. Na rozdíl od předchozího grantu, kdy na MZK byly převedeny finanční prostředky a nákup byl organizován knihovnou, nákupí všechny věci Velvyslanectví a to do září roku 2013.

Byla také připravena nová smlouva o spolupráci mezi Velvyslanectvím USA a MZK v Brně – Memorandum of Understanding.

Statistika

Akce	Počet akcí/ účastníků
Počet uspořádaných akcí celkem/ počet účastníků:	20/857
Přednášky, besedy, panelové diskuse	10/498
Semináře	2/88
Filmové pondělky	6/265
Čtení	1/6
Výstavy	1
Nové přírůstky knih:	17
Výpůjčky celkem:	560
z toho:	
Absenční:	319
Prezenční:	241
Unikátní čtenáři (alespoň 1 vý- půjčka za půlrok):	106

Granty

Dočerpání peněz z grantu na nákup knih a DVD přehrávače a na školení v zahraničí (Rakousko, Slovensko pro ing. Matoulkovou a Bc. Evu Fukarovou)

Vypsání a posléze potvrzení nového grantu na r. 2013/2014 – peníze budou vyčerpány do konce fiskálního roku 2013, tj. do září 2013.

Marie Matoulková

Ocenění

27. června proběhlo na velvyslanectví v Praze rozloučení s dosavadní vedoucí InfoUSA ing. Marií Matoulkovou, která od září 2013 odchází do důchodu. Paní kulturní attache Sherry Keneson-Hall předala ing. Matoulkové při této příležitosti certifikát jako poděkování za dlouholetou spolupráci. Vedení InfoUSA přebírá Bc. Eva Fukarová.

Certificate of Appreciation

The Embassy of the United States of America presents this Certificate of Appreciation to Marie Matoulková

with heartfelt gratitude for her excellent performance as Director of the American Corner in Brno. Under her guidance the Info USA Brno at the Moravian Library Brno has set the standard for outreach and public diplomacy.

Podepsán Norman L. Eisen, Ambassador

volný překlad:

Certifikát uznání a ocenění

Velvyslanectví Spojených států amerických uděluje se srdečným poděkováním tento Certifikát uznání a ocenění paní Marii Matoulkové za její vynikající působení jako vedoucí Americké knihovny v Brně. Pod jejím vedením byl v Info USA při Moravské zemské knihovně Brno zaveden standard pro jednání s veřejností.

medailon

Ivan Blatný

Když se 21. prosince 1919 tři pohádkové sudičky sklonily nad kolébku novorozeného Ivana Blatného, přisoudily asi jeho začínajícímu životu tři nejpodstatnější rysy: spanilost ducha a v mládí i těla, literární talent, zejména pro tvorbu básnickou, a v závěru tragický osud. Alespoň tomu nasvědčuje průběh jeho života, který byl rozdělen na dvě zcela různé části: první (asi 40 %) v Brně a druhou (asi 60 %) v exilu v Anglii.

Ivan Blatný se narodil v Brně jako jediné dítě svých rodičů. Jeho otec JUDr. Lev Blatný byl občanským povoláním vrchním komisařem ředitelství Československých státních drah v Brně, ale žil zejména ve světě literárním. Jako spisovatel se věnoval především tvorbě dramatické a prozaické. Byl zakládajícím členem a předsedou Literární skupiny v Brně, přimknuté k tehdy právě nastoupivšímu expresionismu, redaktorem časopisu Host, který začala vydávat,

dramaturgem činohry Zemského divadla v Brně, literárním kritikem etc. – Ivanova matka Zdenka roz. Klíčníková byla potomkem komerčního rady Arnolda Klíčníka, budovatele a majitele optického (a jemně mechanického) závodu (jehož dědicem se roku 1935 stal Ivan, jemuž byl pak zdrojem obživy až do roku 1948). Zdenka Klíčníková sice neměla vzdělání akademické, ale byla vysoce inteligentní a široce kultivovaná mladá žena, která byla zaměstnána mj. právě v otcově závodě jako sekretářka a udržovala celou řadu uměleckých kontaktů.

Iváněk tak vyrůstal v krásném, rozlehlém bytě rodin Klíčníkovy a Blatných, který jeho otec záhy učinil ohniskem brněnského uměleckého a zejména literárního života. Už v roce 1925 vyšlo také najevo, že Ivan – prvňáček – zdědil literární a konkrétně básnický talent svého otce; a ten oba jeho rodiče soustavně kultivovali a vedli ho ke studiu jazyků. Ač ještě neuměl psát, složil své první básničky, které jeho šťastná matka svědomitě zaznamenala ve svém deníku. Už jako desetiletý Ivan přeložil z němčiny do češtiny Uhlandovu báseň „Einkehr“ a jako třináctiletý pak Goethovu „Gefunden“. Od roku 1933 Ivan publikoval své básně v celostátním Studentském časopise, který mu pak jako oktávánovi udělil první cenu za nejlepší básnický příspěvek školního roku 1937/38. Mezitím mu roku 1930 zemřel otec a roku 1933 matka.

Nicméně Ivan vstoupil průbojně a velmi úspěšně do české literatury. Ve válečném roce 1940 uveřejnil svou první sbírku básní „Paní Jitřenka“; byly to básně typicky melické, jemné, zpěvné, plné barevných odstínů a krásných metafor. Hned v roce 1941 následovala velmi úspěšná kniha „Melancholické procházky“; ta byla odměněna 1. cenou v soutěži, kterou vypsal nakladatelství Melantrich k vydání 50. svazku své edice Poezie. Tato sbírka, která postupně vyšla ve čtyřech vydáních, je – většinou s tesklivým podtextem – jako celek tématicky věnována městu Brnu; prezentuje jeho atmosféru, jeho konkrétní ulice, náměstí a jejich zákoutí, hladinu řek Svatky i Svitavy, ale také kostely a jejich schodiště, nádraží etc. Ne nadarmo historie shledává její koncepční příbuznost se Seifertovou sbírkou „Světlem oděná“, věnovanou

Praze. Není také divu, že Brno dalo vyrýt do kamenné tabule na hradbě jižního svahu Petrova na náměstíčku jeho teras verše I. Blatného z „Melancholických procházek“, které se právě tohoto místa týkají:

*Na malém nádvoří, schouleném pod Petrovem,
rozlouskl podvečer potichu slupku ech,
ve vzduchu bez poskvrn a lehce fialovém,
v arkádách nad kašnou a u omýtých střech.*

A tak začal Ivan Blatný strmě stoupat na český básnický Olymp. Jeho nadání si už v té době všiml kníže české poezie Vítězslav Nezval, jehož poetismus vyznával, a Blatný se stal jeho oblíbencem; říkal o něm, že je to „český Rimbaud“. Rychle vyzrál k mistrovskému užívání všech básnických možností českého jazyka.

Mezitím se roku 1942 ustavila Skupina 42, skupina mladých českých výtvarníků a literátů, jejímž teoretickým koryfejem se stal Jindřich Chalupecký, a Ivan se stal jejím zakládajícím členem (s dalšími básníky Jiřinou Haukovou, Josefem Kainarem a Jiřím Kolářem). Blatného přítel Jiří Kolář pak roku 1946 charakterizoval jeho tvorbu mj. těmito slovy: „*Nasáklý předměty denní potřeby, rozumí kvalitě očí, klestí těžce svou cestu, zanechává své jméno, jako zanecháváme pozdrav, věčný červen je v jeho srdci, červen zahrad, červen žen...*“ Skupina 42 si vytkla za svůj cíl modernu ve své tvorbě směřovat na existenciální mytologii všedního života prostého městského člověka; nastolila tak poezii civilistní. Přesvědčeným výrazem takové poetiky se stala už třetí básnická sbírka I. Blatného „Tento večer“ (1945). Po melické poezii prvních dvou to byl opravdový výrazový zvrat, který mnozí jeho příznivci neradi přijímali. Rok 1947 pak přinesl sbírku „Hledání přítomného času“, která znamenala básnické echo konce války. Ukázkou může být šestiverší:

*A okno naslouchá, jak blízký zvon se střídá
s tisíci vzdálenými toho večera.
A všude je to tatáž mezera,
o níž se nepovídá.
Devatenáct set čtyřicet a pět.
Je ticho, ticho. Ticho celý svět.*

Ivan Blatný válku z hloubi duše nenáviděl a měl z ní strach. Proto také po osvobození Brna Rudou armádou z nadšení vstoupil do KSČ.

V té době také vznikly dvě knížky dětské poezie: roku 1946 „Na kopané“ a zejména roku 1947 „Jedna, dvě, tři, čtyři, pět“, obě s obrázky Kamila Lhotáka (rovněž člena Skupiny 42). Touto sbírkou se I. Blatný rázem zařadil mezi mistry poezie pro dětského čtenáře. Právě tuto knížku pak sám pokládal za svou nejzdařilejší vůbec. (Vyšla ve dvou vydáních.) K vydání jeho třetí sbírky dětské poezie „Brzy jazyk nazývat“ v roce 1948 už nedošlo. Přišel „Vítězný únor“ KSČ.

29. březen 1948 pak rozdělil život a dílo I. Blatného na dvě nestejně dlouhé poloviny; uzavřel jeho život doma a zahájil jeho život v exilu, v Anglii. Toho dne I. Blatný jako člen delegace Syndikátu českých spisovatelů odletěl na pozvání spisovatelů anglických do Londýna, kde okamžitě požádal o politický asyl. Byl do této delegace zařazen – právě zásluhou politicky mocného V. Nezvala – v poslední chvíli, takže se k tomuto kroku musel rozhodnout prakticky okamžitě, bez jakékoliv materiální či alespoň sociální a psychologické přípravy. Toto svoje rozhodnutí, motivované tvůrčí nesvobodou, diktovanou KSČ, oznámil v českém vysílání britského rozhlasu a poštou vrátil své členské průkazy KSČ a Syndikátu českých spisovatelů. A rázem se octl sám, v cizím prostředí, bez jakéhokoliv existenčního zajištění, bez opory – on, český básník, jehož světem byl svět českého jazyka; angličtinu ovládal ve stupni jen málo převyšujícím stupeň základní, on, osobně zcela nepraktický a nepřipravený, jehož jedinou dovedností bylo psaní české poezie. Po krátkou dobu spolupracoval s českým vysíláním BBC a žil jako host již zabydlených českých emigrantů, napsal ještě několik málo básní. Ale na jakékoliv kontakty se životem v Československu, včetně jakékoliv zprávy rodině, dokonale rezignoval. In absentia byl odsouzen ke ztrátě československých občanských práv a k propadnutí veškerého majetku. Doma o něm nikdo nevěděl po téměř plných 21 let; bylo dokonce oficiálně oznámeno, že zemřel. Jeho dílo zmizelo s knihupekých pultů, z knihoven i nakladatelství. Jako politický emigrant nechtěl dopisem nikomu

doma ublížit. A tak jsme neměli ani ponětí o tom, že už po půlroce se u něho začala projevovat psychická porucha, která ho uvedla do řady psychiatrických zařízení – pensionů, sanatorií a nemocnic, které už nikdy neopustil. Dokonce je opustit odmítal, protože se v nich cítil bezpečný před komunistickými agenty; zaručovaly mu bezpečí svobodné tvorby poezie... Jeho diagnóza byla (v dnešní terminologii): „psychická porucha s bludy“. Nikdy se nezbavil představy, že je komunisty pronásledován. Nejdlejší část tohoto období – léta 1963–1985 – prožil I. Blatný v Ipswichi (hrabství Suffolk), a to v rezidenčním pečovatelském Domě naděje a pak v nemocnici Sv. Klimenta. (Jeho uvedená diagnóza byla stanovena už předtím v Claybury Hospital ve Woodford Bridge, Essex, neda-leko Londýna.)

Podstatné ovšem bylo, že když se mně podařilo ho v Anglii vypátrat a roku 1969 dokonce navštívit, dosáhl jsem toho, že po dvacetileté odlmce začal poezii znovu psát. A jeho psaní, zprvu nesmělé, se s postupem let vyvinulo v psaní až manické – s mizící možností zařazení I. Blatného do společenského života. I. Blatný žil léta jen pro svou poetickou tvorbu, která byla nakonec jediným smyslem a cílem jeho žití, byla veškerým jeho životem. Ale začal i psát dopisy, které nám jeho nové básničky přinášely v období 1973–1988. Nepochybně psal i svým přátelům doma i v cizině. A na konci roku 1981 objevil německý literát a publicista Jürgen Serke svou rozsáhlou reportáž o I. Blatném v západoněmeckém Sternu jeho existenci v Ipswichi celému světu.

Ivanovo psaní postupně ztrácelo všechny obvyklé atributy poezie: verše, tituly, členění do odstavců, rytmus, rým i jazyk. V téže básni přecházel od češtiny do angličtiny i k mísení až šesti jazyků (češtiny, angličtiny, francouzštiny, němčiny, i maďarštiny a italštiny). To vše mu vyhovovalo k ničím neomezenému vyjadřování myšlenek, nejen surrealistických, ale až bizarních. Zcela přestával myslet na čtenáře. Psal jakýsi svůj nekončící poetický deník – jako reflexi myšlenek, pocitů a různých souvislostí realit nejčerstvějších i historických, společenských i čistě osobních, radostných i bolestných. Z jeho tvorby zmizely básně

v literárním slova smyslu, zůstaly jen řetězy asociací – zvláštní záznamy básníkovy duše.

Toto období přineslo I. Blatnému vydání dvou posledních sbírek v kanadském Torontu: „Stará bydliště“ (1979) a „Pomocná škola Bixley“ (1987). Ta první byla pak vydána ještě v dalších třech vydáních v letech 1992, 1997 a 2002 v Brně a ta druhá vyšla už v ineditní edici Kde domov můj v Praze roku 1982, podruhé pak (v odlišné verzi) oficiálně v Praze roku 1994 a ve verzi nejširší, obohacené verzi z rukopisného materiálu v Památníku národního písemnictví v Praze, roku 2011 rovněž v Praze.

Toho rukopisného materiálu, zanechaného po smrti I. Blatného (zemřel v Colchesteru, Essex, 5. srpna 1990) v Londýně a odtud pak po revoluci do Prahy – do zmíněného Památníku – je velmi mnoho a je zatím jen zčásti zpracován. Něco zůstalo i v rodinném archivu, který je v mých rukou; a z toho jsem sestavil Ivanovu posmrtnou sbírku „Fragmenty“ (Brno, 2003) a kapitolu Harmony pro měsíčník Host (čís. 7, 2013), kde jsem uveřejnil 27 dosud neznámých Blatného básní v češtině, angličtině i „makaronských“. Současně publikoval také A. Petruželka v revui Souvislosti (číslo 2, 2013) 31 Blatného rukopisných básní „makaronských“ a anglických z pražského archivu. A zde je vhodné také připomenout, že rozsáhlé oddíly „Básně do knih nezařazené“ a „Básně z rukopisů“

obsahuje i reprezentační svazek nakladatelství Atlantis v Brně z roku 1994 – „Ivan Blatný – verše 1933 – 1953“.

Nelze se také po úplnost nezmínit, že básně Ivana Blatného vyšly v nespočetných souborech, výběrech a přehledech české poezie a periodických. A že přeloženy vyšly jako knižní díla ve Francii, Velké Británii, Německu, Polsku, Srbsku, Rakousku a USA. Život I. Blatného byl zpracován i románově – v Anglii a v České republice.

Ivan Blatný byl odměněn řadou literárních cen v první, doma prožitě téměř polovině svého života. A in memoriam byl vyznamenán i jako mimořádný občan: město Brno ho jmenovalo svým čestným občanem a pohřbilo jeho popel v čestném kruhu významných osobností uprostřed svého Ústředního hřbitova; a prezident Havel mu udělil státní vyznamenání: medaili Za zásluhy I. stupně.

Dalo by se vyprávět mnoho o složitém a v závěru tragickém životě Ivana Blatného. Pokusili se o to novináři, filmaři, rozhlasoví i televizní redaktori, publicisté i spisovatelé v Anglii, Německu, Norsku i v České republice. Pokusil jsem se alespoň stopy jeho života shrnout svou útlou knížkou „Ivan Blatný v mých vzpomínkách“ (Galén, Praha 2013). Ano, byl to život velmi neobvyklý, z největší části trpký – ale zanechal nám mimořádné dílo.

Jan Šmarda

recenze

Z dějin knihoven

BRÁNSKÝ, Jaroslav. 150 let veřejné knihovny v Boskovicích. Boskovice: Městská knihovna Boskovice, 2013. 112 s., 12 s. bar. obr. příl.

Historik Boskovicka, PhDr. Jaroslav Bránský, se věnoval tentokrát dějinám městské knihovny.

K ní měl vřelý vztah již od dob gymnaziálních studií za války, kdy byl jejím čtenářem a půjčoval si zajímavé knihy. Užší spolupráci s knihovnou uvádí od roku 1983, tedy v době, kdy Městská knihovna v Boskovicích měla největší prostory ze všech knihoven na okrese Blansko a pořádala

výtvarné a literární výstavy, kterým byl Bránský často kurátorem.

Veřejné knihovny měly značnou zásluhu o národní obrození českého lidu, které je spojeno s revolučním rokem 1848. Převážně české Boskovice měly také svého obrozence, v knize vzpomínaného Petra Bílky (4. 5. 1820 Boskovice – 11. 9. 1881 Vídeň), který se v revoluční době politicky angažoval, ale po roce 1850 neobsolutismus ministra Alexandra Bacha nastolil desetiletí policejního státu. Až obnovením konstitučního života v Rakousku a přijetím spolkového zákona se opět oživilo národní hnutí a boskovičtí vlastenci ustavili v srpnu 1863 čtenářský spolek Velen a od té doby díky J. Bránskému můžeme sledovat poutavě napsané dějiny knihovny v tomto městě.

Z archivních pramenů zrekonstruoval autor činnost spolku Velen v prvních letech, kdy předsedou byl Petr Bílka a knihovníkem František Bartoš. Postupně sledujeme změny funkcionářů a zejména místa působení, ke kterým docházelo poměrně často. Bránský se zmiňuje také o dalších spolcích, jako byly Politický klub, Dělnická beseda, Sokol nebo Svornost, které také měly spolkové knihovny. Vedle čtenářského Velenu vznikl v roce 1891 nový spolek, Obecná knihovna, který ústřední funkci městské veřejné knihovny postupně přebíral a do kterého se také někteří spolkové knihovny začleňovaly.

Novou etapu představuje meziválečné období, když knihovní zákon z roku 1919 uložil zřídit obecní knihovnu v každé obci. Pro Boskovice to znamenalo převzetí spolkové knihovny městem a jistotu v dotacích na provoz knihovny podle litery nového zákona. Knihovna, jako stále vzrůstající organismus, měla značné problémy s umístěním i hledáním prostor také pro čítárnu. Tyto změny i osudy jejich nositelů – knihovníků se podařilo autorovi věrně vystopovat.

Po desetiletém rozvoji knihoven v první republice zhodnotilo ministerstvo plnění knihovnického zákona a na pomoc malým vesnickým knihovnám zřizovalo obvodové nebo okresní knihovny, které by zapůjčováním souborů knih doplňovaly fondy malých knihoven. I taková okresní knihovna byla v roce 1929 v Boskovicích zřízena. V časopise Česká osvěta

se sledovala jejich činnost, např. v roce 1933 měla státem zřízená Okresní knihovna v Boskovicích 480 sv. a půjčila 6 souborů s 210 svazky. K jejímu sloučení s městskou knihovnou došlo až po květnu 1945 a ta také nadále plnila její funkci ještě v padesátých letech. *(Poznámka autora: Na své knihovnické praxi v Boskovicích za ředitele Emila Boucníka jsem se podílel na práci s přírůstky pro tuto část knihovny a vím, že místní knihovna v Lysicích soubory z Boskovic ještě v té době dostávala.)*

Významnou změnou pro knihovny bylo zavedení volného výběru. V boskovické knihovně k tomu došlo již za jejího ředitele Karla Achrrera počátkem šedesátých let, ovšem úplně jiné dimenze dostala knihovna rekonstrukcí prostor panského dvora v podzámcí a moderním vybavením v roce 1983, kdy knihovna za ředitelky Hany Vičarové mohla plně rozvinout vzdělávací činnost a získávala také za to prestiž u veřejnosti i ocenění. V roce 1995 došlo však opět k přestěhování knihovny do menších prostor v budově bývalého okresního úřadu. Závěrečná kapitola seznamuje s aktuálním projektem novostavby a tak lze si jen přát jeho realizaci.

Je zajímavé, že v knihovnictví nedošlo po územní reorganizaci v roce 1960 k rivalitě mezi zrušeným okresem Boskovice a novým okresem Blansko. Snad k tomu přispěla i osobnost Jitky Ševčíkové, která v Boskovicích pracovala a když přešla do Blanska, jako ředitelka Okresní knihovny, nechala v Boskovicích metodické působení pro severní část okresu. Metodika sice byla v roce 1992 zrušena, ale nový střediskový systém od roku 2005 opět udržuje systém knihoven a v něm hraje boskovická knihovna

svou roli (uvedení dvou míst na metodickou pomoc na str. 87 ovšem nevystihuje význam této práce).

Pro zpracování publikace využil autor snad všechny dostupné prameny a literatury, jak je tomu u jeho historických prací samozřejmostí. Knižka je bohatě ilustrovaná portréty knihovníků, záběry do

činnosti a interiérů knihovny, i statistickými aktuálními daty. Je možné se jen podívat, že pěkně vypravená knižka nemá ISBN, když ji vydala knihovna. Výsledkem je tedy zajímavé a faktograficky věcné čtení.

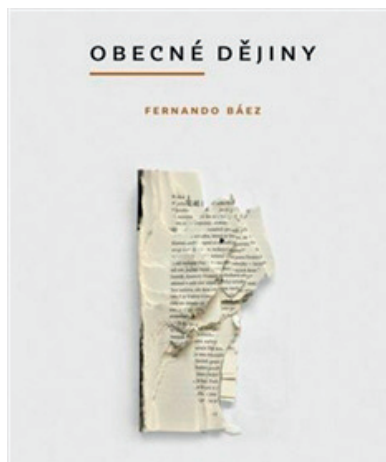
Jaromír Kubíček

Mizející

BÁEZ, Fernando. Obecné dějiny ničení knih: od sumerských tabulek po digitální éru. 1. vyd. Brno: Host, 2012, 597 s. ISBN 978-80-7294-697-6.

Možná se nacházíme v přelomovém období, v době, kdy máme dojem, že ubývá čtenářů knih, v době kdy mizí knihy a stávají se z nich jen jedničky a nuly, pixely na obrazovkách. Možná je ale vše jinak a chybí nám jen odstup. Nicméně i teď jsme svědky, mnohdy i přímými nebo aspoň v přímém přenosu, ničení knih a zániků knihoven. I teď mohou milovníky knih pronásledovat odvěké noční můry a strach z jejich zničení. Tedy obavy, které sužují milovníky knih již celá staletí. Na tomto se příliš nezměnilo. Zdařilým průvodcem po těchto obavách se může stát kniha **Obecné dějiny ničení knih**, ve které úctyhodnou sbírkou faktů shromáždil venezuelský spisovatel **Fernando Báez**.

Obsáhlý svazek je rozdělen do tří částí, které se dále rozpádají do jednotlivých kapitol, a zachycuje ničení knih od počátků jejich existence. Dějiny jsou dovedeny až do současnosti (2010) a aspoň v krátkosti si všímají též fenoménu elektronických knih a dalších možných způsobů zničení, na které se můžeme s rozvojem elektronického publikování těšit. Navíc v poslední části zachycuje ničení knih, kterých byl autor přímým svědkem, případně kdy se na místo ničení dostal krátce poté. Zachycuje tak zkázu knih na

Blízkém východě umožněnou za dohledu Spojených států amerických, čímž si vysloužil jejich nepřízeň a stal se na jejich území personou non grata.

Přestože se jedná o velmi rozsáhlou publikaci, navíc s více než padesátistránkovým seznamem literatury a pramenů, se kterými Báez při zpracovávání tématu pracoval, která věnuje pozornost všem geografickým regionům, tak českým zemím (a obecně zemím střední Evropy) zde přílišný prostor věnován není. Nalezneme zde sice dvě informace v souvislosti s povodněmi, ale je nutné je brát s jistou rezervou. Snad jen drobný přehmat. Zcela je však pominuto dlouhé období od husitských válek až po konec protireformace. Takže žádné informace o vypalování klášterů, o Koniášovi a odhadovaných upálených třiceti tisících svazků, žádné informace o ničení Bible kralické. Také cenzura za Rakouska-Uherska je pominuta. Nicméně v kapitole věnované knihám

zničeným v knihách je alespoň připomenuta slavná próza Bohumila Hrabala Příliš hlučná samota.

Pokud se nad něčím lze z tohoto svazku pozastavit, tak nad skutečností, že v některých případech jsou informace až příliš podrobné. Například u výčtu jednotlivých zničených vydání knih, v případě, že se nějaké svazky zachovaly, případně pokud známe a máme dostupný text jiného vydání. Zde se už ocitáme na území nejenom čtenáře a milovníka literatury, ale přímo na území bibliofila. Že se pro autora jedná o opravdu osobní téma, potvrzují i často používané expresivní výrazy v textu. Události, které někoho dokážou ponechávat chladným a netečným, jsou pro něj děsivé a strašné. Je si vědom totiž historických souvislostí a skutečných ztrát, které spočívají nejenom ve ztrátě konkrétního svazku, ale především ve ztrátě paměti, kultury, identity. Avšak přílišná pozornost, kterou věnuje margináliím, je v některých případech na škodu a zastírá důležitá fakta. Také si nejsem jist, zda za zničené knihy můžeme považovat ty, u nichž se zachoval text. Vždyť biblioklastům, ničitelům knih, nejde ani tak o fyzické zničení výtisků, jako především o potlačení myšlenek v nich obsažených.

Některá zahrnutá témata, například ta věnovaná přirozeným škůdcům knih, jsou v rámci knihy spíše doplňková. Jinde je najdeme zpracována podrobněji či lépe. Zde se jedná spíše o nutné doplnění tématu. Pozornost je věnována především vědomému ničení knih.

Báezův monument není veselým čtením. Řada informací Báezem zmiňovaná je sice obecně známá, řada však méně nebo vůbec. V českém prostředí je také jinde nenalezneme nikde takto pohromadě. Přestože se jedná o celoživotní Báezovo téma, rozhodně se nedá říci, že by bylo již vyčerpáno. Bílá místa zůstávají a některé pasáže knihy by zasloužily v dalších vydáních korekce. Třeba ty, kde dochází k zbytečnému opakování nebo ty s přehnanou expresivitou, která upozaduje fakta. A jak ukazují pasáže věnované České republice, vyžadují i ne zcela automatickou důvěru ke všem uváděným informacím. Avšak to jsou jen drobné výtky, které jsou do značné míry dány rozsahem díla a zapálením autora pro dané téma. Navíc přínos Báezová díla nijak nesnižují. Prostě kniha doporučená všem milovníkům knih a knižní kultury.

Pavel Kotrla

Monografie o českém historickém románu

NOVÁKOVÁ, Ester. *Český historický román v období protektorátu*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2012, 406 s. *ISBN 978-80-7204-797-0*.

Problematikou historického románu se dlouho zabýval již zesnulý brněnský badatel Blahoslav Dokoupil, autor monografie *Český historický román 1945-1965* (1987) a řady dalších studií. Nyní na něj navázala Ester Nováková knihou *Český historický román v období protektorátu*, osvětlující vývoj tohoto žánru v etapě, která

předcházela době reflektované v Dokoupilově spisu. Jde o autorčinu upravenou disertační práci, obhájenou roku 2010 na Ústavu české literatury a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Ester Nováková, brněnská literární historička, editorka a prozaička, je vnučkou Václava Renče, dcerou Zuzany Novákové a sestrou rovněž literárně činné Luisy Novákové.

V uvedené monografii nejprve charakterizuje společenskou a kulturní situaci v protektorátních letech. Poté definuje historický román, který pojímá šířeji než jiní teoretikové: spojuje ho s biografickou prózou a bere v potaz i romány, jejichž děje mnohdy zasahují až do současnosti jejich tvůrců. Toto pojetí je diskutabilní, ale z hlediska zkoumaného období má své opodstatnění.

Jádrem hodnocené knihy Nováková učinila interpretaci románů šestnácti spisovatelů, vydaných v letech 1939–1945. Zprvu v ní analyzuje životopisné a historické romány Františka Kožíka (*Největší z Pierotů*, *Básník neumírá*, *Blázný živí Bůh*), Vladimíra Drnáka (*Stín přes paletu*, *Král Sloužím*), Jiřího Mařánka (*Barbar Vok*, *Romance o Závěšovi*, *Petr Kajícník*), Eduarda Basse (*Cirkus Humberto*), Františka Neužila (*Plemeno Hamrů*), Karla Nového (*Rytíři a lapkové*) a Čestmíra Jeřábka (*Legenda ztraceného věku*). V dalších kapitolách se zabývá romány Karla Schulze (*Kámen a bolest*), Jaroslava Durycha (*Služebníci neužiteční*), Františka Křeliny (*Dcera královská*, *blahoslavená Anežka Česká*, *Amarů, syn hadí*), M. V. Kratochvíla (*Osamělý rváč*) a Josefa Tomana (*Don Juan*). Neopomijí však ani

románová díla méně známých autorů Jana Knoba (*Z plamenů roste*), Antonína Šrámků (*Dubrovník*, *Hořká léta*, *Vzpouza*), Niny Svobodové (*Světelný mrak*) a Karla Dvořáčka (*Advent Jakuba Kříže*, *Hle, čas příjemný*).

Ve všech těchto studiích náležitě aplikuje rozsáhlou odbornou literaturu i soudy dobové kritiky. Sledované romány rozebírá hlavně z tematického hlediska, přičemž hodnotí jejich hodnověrnost (tedy i polaritu reality a fikce), dobově aktuální prvky i obecněji platná poselství. Posuzuje také jejich uměleckou kvalitu včetně jazykové a kompoziční výstavby. Všímá si rovněž próz, které souvisejí s analyzovanými romány, a stranou neponechává ani poválečný vývoj jejich tvůrců. Tyto kapitoly doplnila přehledem protektorátního historického románu, v němž charakterizuje další tituly i díla analyzovaná na předchozích stranách: soudím, že ta už mohla pominout, neboť vesměs jen opakuje již řečené soudy.

Celou monografií, ukončenou stručným sumarizujícím závěrem, ediční poznámkou, soupisem použité literatury, jmenným rejstříkem a anglickým resumé, významně přispěla k poznání české prózy z doby nacistické okupace. Rozšířila tak počet relevantních prací o této době, které vedle starší kolektivní publikace *Česká literatura v boji proti fašismu* (1987) představují knihy Františka Červinky (*Česká kultura a okupace*, 2002), Pavla Maršálka (*Protektorát Čechy a Morava*, 2002) či Petera Demetze (*Praha ohrožená 1939–1945*, 2010).

Jiří Poláček

Kniha Zlín

KNIHA ZLIN
NAKLADATELSTVÍ SVĚTOVÝCH AUTORŮ

Nakladatelství KNIHA ZLIN vzniklo v roce 2004 a vydobýlo si své nepřehlédnutelné místo ve velké konkurenci kvalitních českých nakladatelských domů. Jde o moderní vydavatelství, které svou roční produkcí zhruba třiceti titulů představuje českým čtenářům aktuální světové a především evropské literární trendy. Díky pečlivému výběru knih, rozdělenému do pěti edic, FLEET, TRACK, NEEWIT, WALT a TEMA, se tak mohou čtenáři seznámit s aktuální nabídkou velkých i menších literatur a s oceňovanými tituly, které hýbou literárními kruhy nejenom v zemích svého vzniku, ale i na mezinárodních knižních veletrzích, s díly, která získávají prestižní literární ceny a vyvolávají pozornost seriózní literární kritiky.

V edici FLEET, která se zaměřuje na již zavedená jména, na stále evropské prózy, mezi prvními vyšel například *Aristos* Johna Fowlese, *Fahrenheitova dvojčata* a *Někdy prostě prší* skotského spisovatele Michela Fabera, *Proč se dítě vaří v kaši* vynikající, bohužel již zesnulé švýcarské spisovatelky Aglaji Veteranyi, dále *Moje první sebevražda* a *Město utrpení* nositele nejprestižnější polské literární ceny NIKE Jerzyho Pilcha a román *Anna In v hrobech světa* polské autorky Olgy Tokarczuk, kterou není třeba českým čtenářům představovat. To nejlepší ze slovenské literatury v českém překladu reprezentuje Pavol Vilikovský s knihou *Kouzelný papoušek a jiné kýče*. V této edici také najdete tituly Simona Mawera, román *Skleněný pokoj*, který se v roce 2009 dostal do užšího výběru knih nominovaných na prestižní Man Bookerovu cenu, a *Mendelův trpaslík*, který list New York Times zařadil mezi nejpozoruhodnější díla vydaná po roce 1997. Obě knihy se dočkaly zaslouženého zájmu i u českých čtenářů, nejen proto, že obsahují spoustu moravských reálií. Simon Mawer se představuje také knihou *Dívka*,

která spadla z nebe a *Pád*, románem, který vychází v říjnu 2013.

V roce 2011 vyšla otevřená zpověď českého transsexuála Mike Perryho *Klec pro majáky*, novela z prostředí irského venkova glosovaná očima malého dítěte *Třetí světlo* Claire Keeganové a *Co se stalo* mladé autorky M. J. Hyllandové.

Tahákem edičního plánu jsou tituly thrillerové série norské „new global star of criminal fiction“ Jo Nesboho, jehož knih se na světě prodalo už přes 20 milionů a který, jak napsal renomovaný britský list *The Independent*, již pokořil Stiega Larssona a jeho trilogii Millenium.

Do této „poličky“ patří i romány Kristiny Ohlssonové a Mari Jungstedtové.

V edici TRACK se představují autoři, kteří navzdory svému poměrně mladému věku a především díky přístupu a novátorství, nasadili latku evropské literatury velmi vysoko. Jejich styl a jméno přinášejí milovníkům dobrých knih nezpochybnitelnou kvalitu. V češtině tak vyšlo kultovní dílo *Čím by byl chlap bez fousů* Chorvata Ante Tomiče, které se dočkalo dramatizace i filmového zpracování, kniha *Siamská dvojčata* držitele norské literární ceny Stiga Saeterbakena nebo sbírka povídek *Muzika* či *Rivers of Babylon* slovenské star Petera Pišťanka. V českém překladu svého nejnovějšího románu *Nejdelší den v roce* se představí v Evropě již etablovaná Němka Tanja Dückers. Vysoce oceňované jsou knihy *Zprávy o tobě*, či *Co se ztratilo* Catherine O'Flynnové (Man Booker prize shortlist, Costa award za nejlepší debut a další ceny). Čtenáře určitě zaujmou i *Zápisky z tu-reckého bordelu* Ira Patricka O'Ceallagha, kniha norské spisovatelky Anne B. Ragdeové *Topoly berlínské*, za kterou získala Riksmålsprisen, cenu udělovanou za zdařilé používání jazyka riksmål,

jež je konzervativní variantou norštiny. Poetikou a návratem ke kořenům svých předků se vyznačují román *Julius Winsome* a povídková sbírka *Za irských nocí* nejvíce oceňovaného současného irského spisovatele Gerarda Donovana.

Ve třetí edici vydavatelství KNIHA ZLIN, která nese název NEEWIT, se čtenáři setkají s novou evropskou prózou, s talentovanými, převážně mladými spisovateli ze středoevropského a východoevropského prostoru, s literaturou dosud u nás málo objevenou. V edici jsou publikována díla mladé Rumunky Anky Marie Mosory, držitelky několika rumunských literárních ocenění. Její román *Archandělé neumírají* byl označen za nejlepší literární debut roku 2006 a zaujala i její druhá kniha, *Reality Game Show*. Poprvé v českém překladu vyšla povídková kniha *Naživu* fenoménu slovenské literatury píšícího pod jménem Balla. V této edici se objevil například také Maďar Krisztian Grecso s knihou *Bud' vítán*, vyšla i zatím poslední kniha talentu německé literatury Antje Strubel - *Chladnější vrstvy vzduchu*. V edici jsou zastoupeny i dvě antologie: nezvykle pestrá a kvalitní moderní ex-jugoslávská próza pod názvem *Jugolaboratorija*, zpracovaná lídrem nové balkánské spisovatelské generace Vladimírem Arsenijevičem (česky román *V podpalubí*) a *Express Ukrajina*. V této edici také vyšel výbor povídek vynikající lotyšské spisovatelky Ingy Abele *Vítr proměnlivých směrů* či romány *Mercedes Benz* a *Poslední večeře* polského „pábitel“ a obdivovatele Bohumila Hrabala – Pawla Huelleho. Najdete zde i kultovní knihu *Klid* maďarské mladé hvězdy Attily Bartise, provokativní *Spil!* a titul *Záchrana ryb* mladé flámky Annelies Verbeke, *Igelitkové pivo* Fina Mikko Rimminena, román v současnosti nejuznávanější ukrajinské spisovatelky a novinářky Oksany Zabuzko *Muzeum opuštěných tajemství* či *Sbírku vášní* Nataly Šňadanko.

Edice WALT se pak zaměřuje na díla básnická či jinak poetická, beletrizovanou poezii a regionální literaturu. Roční produkce se pohybuje

okolo 5 nových autorů. Vycházejí zde knihy Pavla Petra, např. sbírka *Z Javoriny*, původně po částech publikovaná v *Revolver Revue*, *Ve spánku sluncem jsi voněl* či *Apollónové s černými olivami*, básně Terezy Riedlbauchové, Jaroslavy Kutheilové, Jakuba Čermáka a dalších mladých českých i zahraničních autorů. Další výjimečnou knihou je *Deváté dítě: Příběh Edgara Brichty* spisovatele Franka Rossavika - neuvěřitelný příběh židovského chlapce z Československa, který přežil druhou světovou válku v rodině norského fašisty. *Deníky* Keitha Harringa přibližují život amerického výtvarníka, po smrti Andyho Warhola vůdčí osobnosti newyorské výtvarné scény 80.let 20.století. *Příběhy z konce předměstí* Australana Shauna Tana určitě zaujmou nejen dětské čtenáře, přestože právě v této kategorii za ni autor získal řadu prestižních ocenění, v Německu se dokonce staly Knihou roku.

Zatím poslední edice TEMA, která čtenářům přiblíží literaturu faktu, vznikla na jaře 2009 a ještě v témže roce se čtenáři dočkali zpopularizované knihy *Matematiko, jsi to ty?* Argentince Andriana Penzy a bestselleru Dona Thompsona z prostředí aukčních síní *Jak prodat vycpaného žraloka*. Následovaly *Kvantová teorie nikoho nezabije* a *Musíme si promluvit o Kelvinovi*, tituly nositele četných ocenění v oboru popularizace vědy a poradce týdeníku *New Scientist* v oboru kosmologie Marcuse Chowna či „*knihy života*“ švýcarského prozaika Alaina de Bottona, které se zabývají „filozofií běžného žití“ - *Architektura štěstí*, *Umění cestovat* a *Útěcha z filozofie*. Edici doplňují například *Vývoj života* Nicka Laneho, „...nejlepší kniha o evoluci od dob Darwina“, nebo *Nudge (Šťouch)* autorů Richarda H. Thaler a Casseho R. Sunsteina, zásadní titul o podstatě lidského chování. Jeden z jejích autorů, C. Sunstein, byl na základě úspěchu knihy jmenován americkým prezidentem Obamou šéfem Úřadu pro informace a regulační záležitosti.

ZVUK Zlínského kraje – časopis pro kulturu a společenské dění

Už třináct let má Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně v péči vydávání regionálního periodika **ZVUK Zlínského kraje**. Jeho historie však sahá do *euforického* období krátce po listopadu 1989. Už tehdy bylo periodikum utvářeno jako *časopis pro kulturně společenské dění čtyř okresů: Zlín, Vsetín, Uherské Hradiště a Kroměříž*. Jaroslav Zapletal, první odpovědný redaktor časopisu, k jeho vzniku uvádí: „*Postupně se ukazovalo, že mezi Zlínskem, Slováckem, Valašskem a Hanou je překvapivě množství historických, kulturních i osobnostních vazeb. Stěží najdeme lepší důkaz společné kulturní identity, ale netušili jsme, že na tomto přirozeném základu může vzniknout i administrativně-správní Zlínský kraj.*“¹ Spojení čtyř regionů akcentuje i název časopisu, jeho autorství je připisováno spisovateli Antonínu Bajajovi. Takto lze název časopisu vnímat jako zkratku, kterou tvoří první písmena okresních měst: Zlín, Vsetín, Uherské Hradiště, Kroměříž.

První číslo ZVUKu s podtitulem *Dvoutměsíčník pro kulturu a společenské dění* bylo vydáno Okresním kulturním střediskem Zlín v nákladu 1 500 výtisků v březnu 1990. Záhy byla spolupráce čtyř okresů potvrzena i po vydavatelské stránce a od dalšího čísla ZVUK vydávaly Okresní kulturní střediska a zařízení Zlín, Vsetín, Uherské Hradiště a Kroměříž. Po několika samostatných číslech vycházel časopis v letech 1992–94 jako nepravidelná rubrika *Zlínských novin*. Samostatné vydávání bylo obnoveno v lednu 1996 (číslo zima 1995). Vydavatelem bylo Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně ve spolupráci s okresními úřady v Kroměříži, Uherském Hradišti, Vsetíně a Zlíně. Pod záštitou okresních úřadů pak časopis vycházel až do roku 2002. Změna nastala v souvislosti s územní reformou a vznikem krajského systému. Časopis

nepatrně pozměnil název na **ZVUK Zlínského kraje** a vydávání přebírala do své péče nově vzniklá Krajská knihovna Františka Bartoše, příspěvková organizace Zlínského kraje. Institucionální ukotvení časopisu při krajské knihovně umožnilo systematictější redakční a administrativní práci i distribuci. Ve spolupráci s muzei v Kroměříži, Uherském Hradišti, Vsetíně a Zlíně vydává Krajská knihovna Františka Bartoše časopis dodnes.

U zrodu časopisu stáli spisovatel Antonín Bajaja, publicista Jiří Severin, právník Josef Holcman, kteří spolu s dalšími osobnostmi kulturního života vytvořili první redakční radu: dramaturg a scenárista Jan Gogola, pedagožka Svatava Navrátilová, fotograf Miroslav Potyka, lékař Jiří Rohel, pedagožka Jana Rokytová, hudebník Ota Sukovský, architekt Pavel Šimeček, divadelní vědec Jiří Veltruský. Odpovědný redaktor Jaroslav Zapletal přinesl zkušenosti z redigování samizdatových časopisů, zejména *Střední Moravy*, která se stala inspirací pro strukturování rubrik nově vzniklého ZVUKu. Jaroslav Zapletal působil jako odpovědný redaktor ZVUKu do konce roku 2007, poté jej vystřídal Radovan Jančář, který v čele redakce působí dodnes. Nově se vytvořil *Redakční kruh* přispívajících autorů, poprvé se v tiráži objevil v čísle léto 1998 (Ivan Binar, Jaroslav Kovanda, Petr Motyka, Otmar Oliva, Petr Pálka, Pavel Popelka, Miroslav Plešák, Jiří Rohel, Petr Starosta, Jana Štroblová, Oldřich

¹ Radovan, Jančář, [Rozhovor]... s Jaroslavem Zapletalem. ZVUK Zlínského kraje, jaro/léto 2008, s. 60.

Šuleř, Marie Vaculíková). Se změnou vydavatelů časopisu rozšířili redakční tým zejména odborní pracovníci muzejních institucí. V současnosti se na vzniku časopisu podílí 23 členů redakční rady s širokým spektrem profesí. Jedná se například o spisovatele, ředitele a odborné pracovníky knihoven, muzeí, archivu, lingvistu a další, všechny zapálené milovníky kulturních tradic a lidové slovesnosti.

Časopis byl vydáván od poloviny devadesátých let s různou roční periodicitou (1996 až 2000 – třikrát ročně, 2001 – dvakrát ročně, 2002 – třikrát ročně, 2003 až 2006 – čtyřikrát ročně), od roku 2007 vychází dvě dvojčísla ročně: *jaro/léto* a *podzim/zima*. Časopis je tematicky směřován do oblasti kultury, včetně literatury a společenského dění. Přináší populárně naučné články a studie o historii, etnografii, folkloru, literatuře, umění. Reflektuje aktuální kulturně společenské dění, připomíná významná výročí, obsahuje recenze výstav i nově vydaných knih, rozhovory a medailony osobností, fejetony, povídky, poezii i reflexe ze života. Psaný text je doplněn černobílými fotografiemi, reprodukcemi obrazů a grafik. Každé číslo má své stěžejní téma, které se objevuje v jedné z kapitol v širším rozsahu, nebo se prolíná

více kapitolami. Po dobu své existence časopis zachovává kontinuitu obsahu i formy. Obsahová náplň se odráží v názvech pravidelných rubrik: *Tož, Ozvěny Zlínského kraje, Osobnosti, Paměti, Tenkrát, Malý místopis, Rozhovory, Umění, Genius loci, Život, Literatura, Za plotem, Dozvuk, A na konec*.

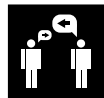
V roce 2010 časopis oslavil 20. výročí své existence. Přípomince vzniku časopisu bylo věnováno dvojčíslí *jaro/léto 2010*, část periodika obsahovala „retročíslí“ s výběrem toho nejzajímavějšího, co bylo za uplynulých 20 let v časopise publikováno.

Časopis je prezentován na webových stránkách krajské knihovny: www.kfbz.cz/zvuk.htm. Dostupné jsou zde obsahy a obálky všech vydaných čísel, k dispozici jsou i zpracované bibliografie jednotlivých čísel. V digitální knihovně jsou postupně zveřejňovány plnotextové elektronické verze dříve vydaných čísel.

Z hlediska regionu představuje ZVUK Zlínského kraje jedno z mála kulturních periodik, které se věnuje tématům z celého kraje, propojuje je a vyvozuje souvislosti. I když je časopis primárně zaměřen na region Zlínského kraje, příspěvky mnohdy přesahují regionální záběr jak tematicky tak územně.

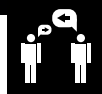
Pavla Gajdošíková, Eva Pavlíčková

Rozhovor s Jiřím Šilhou

Jiří Šilha se narodil v Táboře v roce 1970. Studoval v Praze obor management a marketing s rozšířením o výpočetní techniku. Již na střední škole programoval software pro evidenci půdního fondu. Na vysoké škole v roce 1991 vytvářel systém na evidenci článků a knih.

Postupně jej začal jako soukromý podnikatel zdokonalovat až vznikl knihovní systém LANius. V roce 1996 založil společnost LANius, s.r.o. Firma nyní úspěšně vyvíjí a prodává automatizované knihovní systémy v ČR a SR. Ve firmě je obchodním ředitelem a věnuje se návrhům,

analýzám a testování nových produktů. Jeho záliby jsou basketball, práce na zahradě a četba knih.

SKAT

Jak vlastně vznikl SKAT a co bylo hlavním důvodem jeho vzniku?

Sdružení uživatelů knihovních systémů (SKAT) vzniklo na popud firmy LANius, s.r.o. a některých aktivních knihoven, asi nejvíce pomohla tehdejší ředitelka Městské knihovny Tábor Alena Otrubová. Důvodem vzniku byla snaha vytvořit společný souborný katalog s lokační funkcí pro optimalizaci vyhledávání MVS. V roce 1996 ještě Souborný katalog ČR nefungoval tak jako nyní.

Na co se zaměřuje činnost SKATu nyní?

Sdružení je majitelem a správcem dat souborného katalogu naučné literatury SKAT a později i souborného katalogu článků časopisů ANSKAT. Oba katalogy sdružení nadále spravuje a aktualizuje. Mimo to sdružení pravidelně organizuje pro své členy (190 knihoven) odborné semináře. Zástupci firmy LANius (která je jedním z řádných členů) informují členy o plánech vývoje.

Jaký má podle tebe smysl Souborný katalog ČR CASLIN a bylo by vhodné na jeho činnosti něco změnit?

Hlavní smysl je podle mne pro katalogizaci většiny knihoven, do SK ČR totiž záznamy přicházejí pravidelně a rychle díky OAI provideru. Knihovny, které mají katalogizaci kvalitní, dodají záznamy rychle a po formální kontrole ze strany SK ČR jsou k dispozici přes Zklienta ostatním knihovnám. Záznam z NK ČR se objevuje až později, kdy většina knihoven chce mít již novinku zpracovánu. Lokační funkce katalogu je také velmi podstatná a i členové Sdružení ji hojně využívají, jsou zde záznamy všech velkých knihoven,

které slouží jako zdroj MVS nejčastěji. Domnívám se, že právě vyhledávání v SK ČR je potřeba změnit, je zastaralé a jistě po stránce designu a funkci zaostává oproti ostatním katalogům knihoven na síti.

Uvažoval SKAT někdy o frbrizaci svého katalogu knih?

Ano, uvažuje v souvislosti s tím, že máme v bázi téměř 400.000 titulů naučné literatury a téměř 1,5 milionu záznamů článků. Ovšem pravidla FRBR pro lepší projekci vyhledaných výsledků představují nejprve jisté úpravy dat a to nejlépe v souladu s aktuálním trendem vývoje katalogizačních pravidel. Proto jsme rádi, že budeme mít zástupce v pracovní skupině pro RDA v rámci NK ČR.

CPK

V současné době se vede debata o podobě Centrálního portálu knihoven (viz <http://www.knihovny.cz>). Jaký je tvůj názor na tento projekt a co bys od něj především očekával jako uživatel?

Jako nezaujatý uživatel se nedokážu na CKP dívat, ale podle zkušeností s prací se čtenáři veřejných

knihoven se domnívám, že primární jsou pro čtenáře dokumenty knihovny, kam chodí, a vše ostatní je sekundární a takto by to mělo být nabízeno i v elektronickém katalogu knihovny. Nesouhlasím proto s ambicí CPK být primárním katalogem v knihovnách. Jak pragmaticky vidím realizaci CPK? Využít investované miliony Kč do SK ČR a rozvinout jej, tzn. převzít co je v něm dobré (databázi, deduplikaci, harvester, zpětnou vazbu) a doplnit jej o existující portál, který s tímto základem ověřeně a bez problémů pracuje. S tím, že nabídne všem lokálním katalogům všech systémů možnost sekundárního vyhledání a zobrazení výsledků, tj. tak, aby uživatel zůstal v domácím katalogu a ten mu zobrazil vzdálené výsledky z CPK.

Úspěch projektu CPK se neodvíjí pouze od kvality vybraného SW řešení, ale záleží i na připravenosti zapojených knihoven. O problémech s připraveností knihoven napsal článek kol. Žabička (viz článek v rubrice Studie/články). Souhlasíš s ním?

Ne zcela, například hned po úvodu, kde se virtuální deduplikace při vyhledávání považuje za výhodnou a jako argument je, že chybu snadno odhalí uživatel ... Podle mne je výhodná jen pokud by české knihovny prováděly rychle opravu svých záznamů, ale k tomu jsem pesimista. V praxi máme řadu virtuálně deduplikovaných regionálních katalogů a snaha knihoven o zlepšení stavu deduplikace je malá. V SK ČR mají řadu hotových algoritmů jak toto řešit a dávají konkrétní zpětnou vazbu knihovnám. Podle mne je kvalita dat autory koncepce podceňována. Naopak role portálu jako lokálního katalogu knihoven je značně optimistická například i pro svou nutnou obecnost.

Jednou z požadovaných funkcí CPK v rámci probíhajícího RFP je i schopnost fungovat jako lokální portál účastnických knihoven, který by integroval tištěné a elektronické zdroje dané knihovny pod jednu střechou. Otázkou je, zda by takové řešení bylo schopno nahradit i klasický OPAC. Jaký je tvůj názor na tuto věc?

Domnívám se, že řada knihoven má lokální katalog vyladěný podle svých potřeb a také systému řazení fondu knihovny. Nejde ani tak o zadávání dotazu ale o následnou prezentaci výsledků vyhledání zejména zobrazení hlavních lokálních údajů. Obávám se, že zde bude ze strany CPK mnohem menší ochoť se přizpůsobit a to povede ve finále ke zmatení a ochuzení čtenáře.

Za jakých podmínek by mohly CPK využít i malé neprofesionální knihovny?

Za podmínek, že jeho součástí bude plnohodnotný knihovní systém s řadou modulů, které i tyto malé knihovny jsou zvyklé využívat a to dlouhodobě zdarma (po zaplacení jednorázové ceny licence) Systém musí být jednoduchý, ale robustní, společný, ale zároveň s možností specifik dané knihovny. A to jsou vlastnosti, na kterých sami stavíme.

RŮZNÉ

Jedna z vizí rolí CPK v roce 2020 uvažovala o tom, že nahradí i automatizované knihovní systémy. Jeden takový pokus o národní AKS proběhl na Slovensku a jeho výsledky jsou diskutabilní. Je podle tvého názoru tato cesta vůbec možná a případně za jakých podmínek?

Domnívám se, že tato cesta má smysl, ale jen v rozsahu stejného typu knihoven ať už zaměřením fondu nebo oborovým. Knihovny ve společném systému by měly mít důvod kooperovat a sdílet data. Ne jen šetřit na udržovacích poplatcích za provoz systému. Takovou rozumnou mírou integrace pro společný systém jsou např. veřejné knihovny jednoho kraje.

Jakou zajímavou knihu jsi v poslední době četl?

Černá labuť od Nassima Taleba.

Děkuji za rozhovor.

Poznáte autora a název knihy, ze které je úryvek?

V letošním roce jsme si připomněli 105. výročí narození a současně 55. výročí úmrtí autorky, jejíž román se umístil na 13. místě v anketě Kniha mého srdce a patří mezi nejoblíbenější knihu v České republice.

Pro připomenutí vám nabízíme krátkou ukázkou. Chybějící text je tajeňkou literární křížovky.

Kromě toho, že se jehněčí peče na česneku a že se dáma nikdy nedrbe na hlavě a neplivá na podlahu, vštěpovala maminka svým sestrám i mně, že svatosvatou povinností ženy je dbát a pečovat

.....TAJENKA.....

Autor: Martín Němeček	Druh černé kávy	2. díl tajenky	Tomáš (domácky)	Francovka	?! Jméno spisovatelky a scénaristky Hercikové	Interaktivní hlasová odezva (angl.zkr.)	4. díl tajenky	Chemická značka hliníku	?! Staré české zájmeno Jestli (moravsky)	1. díl tajenky	Zolova hrdinka
Vendeta, odplata					Duchovní chvála Franc.bás- ník/dadaista						
Dalmátské vino											
Anonymní dáv ve filmu či v divadle								potomek prodejna			
(slovensky)			Polní ploš- ná míra Niklid be- rylia (zn.)		Jm. literát- ky, in.zpěvák Müllera						
?! (přes) Slyšitelné vlnění			mán J. F. Coopera 3. díl taj.								Středo- věká opevnění
Úkaz					Řím číslicemi 3000 Revolver				Iniciály au- tora vojáka Švejka Zn.platiny		
Prostor mimo dům					Materiál Nikoliv						
Jedno- hlasně (v hudbě)								Opak světla Dřív.znač- ka limonád			
(zastarale)			Na levé straně Zakladatel ř.						Latins.před- (k,ke) Chem.znač- ka india		
?! Solmizační slabika		Obyvatel dřívěj.Récle Zbavit (větví)			Obklady ě Povzdech						
Anglicky „smyčka“					kní paruka Písemné osvědčení						Vsakování
Jemná									Znač.elek- tronvoltu Řecké písmeno		
hňat v Asii											
?! Dílčí rozpočet Římská bo- hyně úrody					Anglicky „nehty“ Litoměřic						
Označení letadel			Kompletní Chemická značka lawrencea					Ten i onen chod (zkr.)			
úřadník útrojek na bázi listů							Konexe				
Ztráta (slovensky)					protipovod- ňový násp podél řeky						POMOC: BeNi, IVR, nails

vás srdečně zvou na 10. ročník konference

Kniha ve 21. století

Letošní téma: Trendy rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb.

Cílem konference je podívat se na trendy rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb ze všech možných úhlů pohledu. Bohatý program nabídne třicet přednášek z oblasti zpřístupňování knihovních dokumentů, poskytování informací, rešerší, umožnění přístupu k vnějším informačním zdrojům, poradenských služeb, výchovy uživatelů a komunitních aktivit ad. Těšíme se na setkání.

Kde? Slezská univerzita v Opavě, Hradecká ul. 17, v místnosti H3

Kdy? 5. a 6. února 2014 (středa a čtvrtek – vždy mezi 09:00 a 17:00 hod.)

Účastnický poplatek

přihlášky budou závazné, požadujeme platbu předem

- * platba předem - 400,- Kč,
- * členové SKIP - 300,- Kč
- * za jednotlivé dny 200,- Kč,
- * studenti SU v Opavě a přednášející zdarma.
- * platba na místě - 600,- Kč

Ubytování si účastníci zajistí individuálně (místa na kolejích rezervujeme)

Kontaktní osoba

PhDr. Libuše Foberová, Ph.D.
e-mail: libuse.foberova@fpf.slu.cz;
telefon 00420 553 684 412;
mobil 00420 607 755 899

Číslo účtu

pro zaslání účastnického poplatku:
ČSOB Ostrava 8010-0309706831/0300
VS: 6201

Webové stránky
konference:
<http://k21.fpf.slu.cz/>

Nábytek pro knihovny, studovny a učebny

STAVEBNICOVÝ VÝPUJČNÍ PULT

Výpůjční pult lze sestavit dle dispozičních možností z několika samostatných modulů:

- pracovní stůl
- skříňka na šanon
- skříňka s policemi
- nástavec na horní plochu
- zásuvková skříňka (+ na kolečkách)
- rohová skříňka

ŠESTIPOLICOVÝ KNIŽNÍ REGÁL

Samostatný knižní regál vhodný pro volný výběr a všechny druhy příručních fondů.

KNIŽNÍ REGÁL S KOVOVÝMI STOJINAMI

Konstruován jako samostatný nebo pro složení do řady regálů.

DODAVATEL:

Oldřich Spáčil, Školní 254, 683 52 Křenovice, Česká republika
Tel./Fax: +420 544 223 114, E-mail: spacil-stolar@volny.cz

Navštivte nás na:

www.spacil-stolar.cz

